

De Doos van Pandora
Huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen in Nederland

Colofon

Onderzoek: Ewa Karolina Szepletowska

Auteurs: Ewa Karolina Szepletowska, Anne-Floor Dekker en Fatma Özgümüş

Eindredactie: Natalie Figueroa Perez

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van een voorlichtingstraject richting huwelijksmigranten en –referenten, geïnitieerd en gefinancierd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directie WWI.

© Mei 2011, Vluchtelingen-Organisaties Nederland.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit document mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vluchtelingen-Organisaties Nederland.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
 - 1.1 Introductie
 - 1.2 Definitie en profiel gemeenschappen
 - 1.3 Vluchtelingengroepen in historisch perspectief
 - 1.4 Samenstelling vluchtelingengroepen in Nederland
 - 1.5 De bagage van vluchtelingen: beïnvloedende factoren
 - 1.5.1 Sociaal-culturele factoren
 - 1.5.2 Psychologische problemen
 - 1.5.3 Sociaal-economische factoren
 - 1.5.4 Politieke factoren
 - 1.6 Zelfbeschikkingsrecht & emancipatie van vluchtelingen
2. Methode
 - 2.1 Respondenten
 - 2.2 Materialen
 - 2.3 Procedure
 - 2.3.1 Changemakersfocusgroepen
 - 2.3.2 Diepte-interviews & focusgroepen
3. Resultaten & analyse per gemeenschap
 - 3.1 De Afghaanse gemeenschap
 - 3.1.1 Profiel
 - 3.1.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')
 - 3.1.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')
 - 3.1.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')
 - 3.2 De Koerdische gemeenschap
 - 3.2.1 Profiel
 - 3.2.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')
 - 3.2.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')
 - 3.2.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')
 - 3.3 De Somalische gemeenschap
 - 3.3.1 Profiel
 - 3.3.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')
 - 3.3.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')
 - 3.3.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')
 - 3.4 De Eritrese gemeenschap
 - 3.4.1 Profiel
 - 3.4.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')
 - 3.4.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')
 - 3.4.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')
 - 3.5 De Ethiopische gemeenschap
 - 3.5.1 Profiel
 - 3.5.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')
 - 3.5.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

3.5.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

3.6 De Soedanese gemeenschap

3.6.1 Profiel

3.6.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

3.6.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

3.6.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

3.7 De Iraanse gemeenschap

3.7.1 Profiel

3.7.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

3.7.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

3.7.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

3.8 De Bosnische gemeenschap

3.8.1 Profiel

3.8.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

3.8.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

3.8.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

4. Conclusie

Literatuurlijst

Bijlage 1: Vragenlijst

1. Inleiding

1.1 Introductie

Tot voor kort werd het onderwerp huwelijksmigratie bijna uitsluitend geassocieerd met migranten en vooral onderzocht onder de klassieke migrantengroepen zoals Turken en Marokkanen. Ook beleidsmaatregelen en voorlichtingsmateriaal voor huwelijksmigranten en referenten zijn in eerste instantie gericht op bovengenoemde migrantengroepen. Toch krijgen wij bij Vluchtelingen-Organisaties Nederland (VON) steeds meer signalen over huwelijksmigratie in onze achterban. De eerste signalen kwamen van kaders van bij ons aangesloten vluchtelingenorganisaties, die betrokken zijn bij de aanpak van eengerelateerd geweld, homofobie en vrouwelijke genitale verminking. Ook uit verscheidene onderzoekscijfers blijkt dat huwelijksmigratie onder bepaalde specifieke vluchtelingengroepen in Nederland speelt.

Als belangenbehartiger en spreekbuis van vluchtelingen in Nederland waren we genoodzaakt om iets met de signalen te doen. Maar wat is de exacte omvang hiervan? En wat valt er te zeggen over de motivatie van de verschillende groepen om een partner uit een ander land te trouwen? Of eventuele problemen die hieromtrent ontstaan? Hierover is niet eerder degelijk onderzoek verricht. Om in te kunnen spelen op de signalen en een degelijk beleidsadvies op te kunnen stellen, waren we dus genoodzaakt zelf te achterhalen wat de aard en omvang is van huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen in Nederland.

Het rapport dat voor u ligt beschrijft een kwalitatief onderzoek onder acht vluchtelingengemeenschappen, zijnde Afghanen, Koerden, Somaliërs, Eritreërs, Ethiopiërs, Soedaniërs, Iraniërs en Bosniërs in Nederland. In totaal 218 kaders van deze vluchtelingengroepen aangesloten bij VON hebben deelgenomen aan dit onderzoek. Zij gaven een duidelijk beeld van de nieuwe ontwikkelingen rond huwelijksmigratie binnen onze gemeenschappen. Interessante en soms schokkende conclusies werden getrokken over ondermeer de intra-culturele kloof tussen huwelijkspartners, waarvan de een uit het land van herkomst komt en de ander jaren eerder is gevlucht naar Nederland. Over de problematiek rond nieuwkomers en het fenomeen 'AZC-meisjes'. Maar ook over het verband met cultuur gerelateerde problemen, zoals eengerelateerd geweld. Samengevat: waar onze ambitie in eerste instantie was een quickscan uit te voeren, is ons onderzoek uitgegroeid tot een diepgaande analyse van de aard en omvang van huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen in Nederland. Waarbij we langzamerhand het gevoel krijgen de spreekwoordelijke Doos van Pandora te hebben geopend.

1.2 Definitie en profiel gemeenschappen

Om de aard en omvang van huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen in Nederland vast te kunnen stellen, moesten we eerst de definitie ervan helder hebben. Dit bepaalde onze focus en de onderzoeksgroep.

In de meeste onderzoeken naar huwelijksmigratie en in de media en politiek in het algemeen wordt onder huwelijksmigratie zowel gezinshereniging als gezinsvorming verstaan. Dit zijn echter twee verschillende onderwerpen. Gezinshereniging betreft het

herenigen van familie nadat een van beide partners naar Nederland is gevlucht of gemigreerd. Dit fenomeen valt onder het meest basale recht van de mens en is beschermd binnen mensenrechten- en vluchtelingenverdragen die ook door Nederland zijn erkend. Dit onderwerp laten we in dit onderzoek buiten beschouwing. Gezinsvorming daarentegen heeft betrekking op nieuwe partnerkeuze en het aangaan van een huwelijk of relatie met iemand in een ander land. Dit is voor VON een redelijk nieuw fenomeen binnen de bestaande vluchtelingengroepen en vormde dan ook het startpunt van ons onderzoek.

Wanneer we in dit rapport spreken over huwelijksmigratie bedoelen we een *'huwelijk waarbij één van de partners zich in het jaar van huwelijksluiting of erna in Nederland heeft gevestigd en de andere partner zich al voor die tijd in Nederland heeft gevestigd of allochtoon is van de tweede generatie'* (CBS 2007). Daarbij richten wij ons primair op de vluchtelingengroepen die zelf in eerste instantie hadden aangegeven dat huwelijksmigratie in hun groep voorkomt. Dat zijn de Afghaanse, Koerdische, Somalische, Eritrese, Ethiopische en Iraanse gemeenschappen. Gedurende het onderzoek en naarmate bekend werd dat VON deze quickscan uitvoerde, kregen we meer verzoeken van vluchtelingenkaders om onderzoek in hun gemeenschap uit te voeren. Om deze reden zijn ook de Soedanese en Bosnische vluchtelingengemeenschap meegenomen. Uiteindelijk zijn acht vluchtelingengroepen onderzocht.

Gezien huwelijksmigratie een relatief nieuw fenomeen is bij vluchtelingengemeenschappen in Nederland, was het noodzakelijk om meer inzicht te krijgen in het ontwikkelingsproces van vluchtelingengemeenschappen en hun samenstelling in Nederland. In de volgende paragrafen treft u een korte analyse.

1.3 Vluchtelingengroepen in historisch perspectief

Om huwelijksmigratie binnen de juiste context te kunnen plaatsen, dienen we eerst naar onze geschiedenis te kijken. Ontwikkelingen in de historie bieden inzicht in waarom huwelijksmigratie door de jaren heen ook bij ons een rol is gaan spelen. Zo zijn we gedurende de jaren van Koude naar 'hete' oorlogen gegaan, van linksgeoriënteerde en liberale, politiek georiënteerde vluchtelingen naar 'gewone' burgers die massaal op de vlucht zijn geslagen. Een goed voorbeeld hiervan is Afghanistan, waarbij de 'switch' van Koude Oorlog naar burgeroorlog duidelijk zichtbaar is, evenals de gevolgen voor de Afghaanse bevolking. Deze ontwikkeling vormt een onderdeel van de geschiedenis van vluchtelingen en de samenstelling van vluchtelingengroepen in Nederland.

Ons verhaal begint formeel in 1951, toen in Geneve het Internationaal Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen werd opgesteld. Na de WOII was de wereld getekend door de grote onenigheid tussen linkse en rechtse politieke overtuigingen en de zichtbaar verlamme tegenstelling tussen Oost en West. Vanuit het Oosten ontstonden vluchtelingenstromen richting het Westen, waar steeds meer aandacht uit ging naar mensenrechten en het vinden van een oplossing voor de vluchtelingen. Het Verdrag van Geneve, dat in 1956 door Nederland werd geratificeerd, tekende het begin van moderne geïnstitutionaliseerde bescherming van vluchtelingen getekend. De nieuwe internationale vluchtelingenorganisatie UNHCR werd opgezet en er werd een nieuwe definitie voor

'vluchteling' geformuleerd: '*Degenen die uit gegronde vrees voor vervolging wegens ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging zijn gevlucht en niet willen of kunnen terugkeren.*'

Ondertussen sloegen politiek georiënteerde Oost-Europeanen op de vlucht voor het communisme. Zo werden honderd Tsjechische studenten ten tijde van de Koude Oorlog als eerste vluchtelingen van het Sovjet regime in Nederland toegelaten. Hierna volgden Hongaren en Tsjechoslovaken. De komst van deze vluchtelingen gebeurde incidenteel en in kleine groepjes. Sommige vluchtelingen bereikten Nederland op eigen kracht, anderen werden uitgenodigd door de hoge commissaris voor de vluchtelingen. Hier ontstond een onderscheid tussen politieke en niet-politieke vluchtelingen.

Tot het eind van de jaren zeventig groeiden de conflicten wereldwijd. Nederland bood in deze tijd bijvoorbeeld plaats aan Vietnamese bootvluchtelingen. In de jaren tachtig begonnen de vluchtelingenstromen een frequent karakter te krijgen. In Iran ontstond een uittocht van vluchtelingen voor onderdrukking na de Islamitische revolutie. De eerste asielzoekerscentra werden opgericht waar vluchtelingen het besluit met betrekking tot hun asielaanvraag af moesten wachten. De overheid beoordeelde of iemand inderdaad een politieke vluchteling was en werd vervolgd op grond van ras, geloof, etniciteit, sekse of politieke standpunten.

Ondertussen bleven in de jaren tachtig en negentig het aantal burgeroorlogen wereldwijd toenemen. Door deze interne conflicten ontstonden vluchtelingenstromen uit ondermeer Syrië, Ghana en Pakistan en later uit Armenië, Tsjetsjenië, Georgië en Bosnië. Steeds meer gewone burgers sloegen op de vlucht uit angst voor etnische zuivering en andere vormen van groepsvervolging. Ook honger en natuurrampen enerzijds en de verbeterde en goedkopere transportmogelijkheden anderzijds leidden tot meer vluchtelingen naar Nederland. Door deze ontwikkelingen kwamen in Nederland asielzoekers aan waarvan men nog weinig wist en die nog door geen enkel ander land als vluchtelingen waren erkend. In het internationaal Vluchtelingenverdrag is oorlog geen grond voor asiel, maar veel van deze asielzoekers werden op humanitaire gronden toch toegelaten. Deze situatie leidde uiteindelijk tot het zogenaamde 'categoriale beschermingsbeleid'. Niet langer gold alleen de *individuele* reden maar ook een *algemene* reden - zoals afkomstig uit een gebied of land waarin de situatie gevaarlijk is en het geweld grootschalig, ernstig en/of willekeurig - als asielgrond. Met deze verandering veranderde ook de profielkarakteristieken en het vormingsproces van vluchtelingengemeenschappen in Nederland.

1.4 Samenstelling vluchtelingengroepen in Nederland

Vluchtelingen in Nederland komen uit verschillende hoeken van de wereld. In 1998 stelde het Ministerie van Binnenlandse Zaken dat er 9 vluchtelingengemeenschappen in Nederland aanwezig waren: Afghaanse, Iraanse, Irakese, Ethiopische, Eritrese, Somalische, Vietnamese, Bosnische en Sri Lankese vluchtelingen. De omvang van deze groepen werd ruwweg op 185.000 mensen geschat. In 2010 waren er volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) meer dan 26 etniciteiten¹ onder de vluchtelingen in Nederland. De omvang van de

¹ In deze optelsom worden door CBS de afzonderlijke nationaliteiten vanuit de Voormalige Joegoslavië gezamenlijk geteld, er worden geen Koerdische gemeenschappen aangegeven en ook Turkije net als China én

grootste groepen² (eerste en tweede generatie) - Afghanistan, Angola, Burundi, Colombia, DR Congo, Eritrea, Ethiopië, Iran, Irak, Voormalig Joegoslavië, Nigeria, Rwanda, Sierra Leone, Soedan, Somalië, Sri Lanka en Syrië - bedroeg vorig jaar volgens het CBS 318.427 mensen.

De verschillen in achtergronden en vluchtmotivatie hebben de samenstelling van de vluchtelingengroepen in Nederland duidelijk gevormd. De eerste groepen vluchtelingen, de politiek geëngageerde vluchtelingen, die vervolging vanuit de ideologische redenen vreesden, kwamen als individuen of in kleine groepen naar Nederland. Zij kregen direct de A-status ('vluchteling' volgens het Vluchtelingenverdrag) en konden zich meteen richten op het oppakken en inrichten van het eigen leven in hun nieuwe thuisland. Ze werden verspreid over de gemeenten opgevangen en onmiddellijk - voor zo ver mogelijk - gehuisvest, voorbereid op de arbeidsmarkt en de kinderen naar school gestuurd. Deze mensen werden meteen deel van de samenleving. Onder deze vluchtelingen ziet men zodoende zo goed als geen gemeenschapvorming of hang naar culturele tradities.

De samenstelling van de vluchtelingengroepen veranderde in de loop van jaren tachtig en negentig naarmate complete families en soms zelfs hele dorpen oorlogsvluchtelingen naar West-Europa vluchtten. De Nederlandse overheid worstelde met de ontwikkeling van het asielbeleid en de vraagstukken van de groeiende multi-etnische samenleving. Voor deze asielzoekers werden specifieke intake- en selectieprocedures ontwikkeld die jarenlange asielprocedures opleverden. In die jaren misten deze mensen de natuurlijke contacten met de gastsamenleving en kregen niet de kans om zich op eigen krachten te ontwikkelen. Hierdoor werden ze volledig teruggeworpen op het eigen gezin en de eigen etnische gemeenschap. Op de gevolgen van deze procedures voor de vluchtelingen wordt in de volgende paragrafen nader ingegaan.

In de jaren 80 werd landelijk een specifiek minderhedenbeleid ontwikkeld die op *doelgroepen* gericht werd. De overheid constateerde dat er emancipatiebeleid ontwikkeld moest worden voor het wegwerken van achterstanden van de minderheden. Dit paste ook in de opbouw van de verzorgingstaat. Er werden algemene beleidskaders geformuleerd en voorzieningen gecreëerd gericht op specifieke behoeften van minderheidsgroepen (dus ook op vluchtelingen) die nog steeds in de lijn van de gedachtegang van verzuiling ontwikkeld waren. Het beleid richtte zich op het 'behoud van eigen identiteit' en werd ingezet in de ondersteuning en ontwikkeling van eigen cultuur, religie en taal. De achterliggende gedachte was dat de sociaal-culturele eigenheid de sociaal-economische integratie zou versterken. Dit bevorderde de sterke gemeenschapvorming in deze vluchtelingengroepen.

In vergelijking met de eerste vluchtelingengroep, de hoogopgeleide politieke activisten, vaak ook van hogere sociale klasse, was de tweede vluchtelingengroep, de oorlogsvluchtelingen, een veel diffusere groep, vaker vanuit het platteland en met minder opleiding. Burgers die niet georganiseerd waren, maar die hun eigen en hun familielevens in veiligheid wilden brengen. Deze twee verschillende groepen worden dus niet alleen gekenmerkt door verschillende vluchtmotieven; hun achtergrond heeft opmerkelijke implicaties op het

Voorm. Sovjet-Unie met één cijfer gepresenteerd. In de gegevens van VON zijn er 32 etniciteiten onder de aangesloten organisaties geteld.

² Turkije (384.164), Voorm. Sovjet-Unie (55.92) en China (53.735) niet meegerekend

groepsprofiel en de gemeenschapsvorming gehad. Interessant is ook dat de signalen van huwelijksmigratie die door onze kaders worden gegeven vooral uit de laatste groep lijken te komen. Hierover echter in de volgende paragrafen meer.

1.5 De bagage van vluchtelingen: beïnvloedende factoren

Huwelijksmigratie is een gecompliceerd vraagstuk met diverse beïnvloedende factoren, zoals specifieke culturele praktijken, psychologische problemen gerelateerd aan vluchtervaringen, sociaal-economische positie, wetgeving in Nederland, et cetera. Deze factoren behoren tot de bagage die een vluchteling met zich meedraagt. Bagage uit het land van herkomst, zoals taal, etniciteit, religieuze overtuiging, politieke betrokkenheid, maar ook bagage dat hier in Nederland wordt verkregen vanuit de politiek en samenleving. Deze bagage kan het huwelijksgedrag van mensen binnen de onderzochte vluchtelingengemeenschappen beïnvloeden. Voor onze quickscan was het daarom van belang een korte analyse uit te voeren over de verschillende aspecten van deze bagage.

1.5.1 Sociaal-culturele factoren

Zoals eerder aangegeven, wordt door met name de groep oorlogsvluchtelingen in Nederland veel belang gehecht aan het versterken van de familiebanden. De mate waarin hieraan wordt gehecht lijkt volgens onderzoekers als Hooghiemstra (2003), Storms en Bartels (2008) en van De Koning en Bartels (2005) van groot belang op de partnerkeuze.

Verschillende onderzoeken, hoewel hoofdzakelijk uitgevoerd onder migrantengroepen, geven aan dat sommige etnische groepen meer gericht zijn op het zoeken van een partner binnen het eigen sociale netwerk indien de sociale netwerken zijn gebaseerd op familiebanden en de herkomstgroep (Hooghiemstra 2003). Onderzoekers als Sijses toonden bovendien aan dat het beschermen van de eigen gemeenschap en tradities tegen invloeden uit de buitenwereld van belang wordt geacht door deze groepen (2003) en dat sommige mensen specifiek op zoek zijn naar een partner met dezelfde religieuze achtergrond (Gowricharn 2004, De Koning en Bartels 2005). Hierdoor komen onder sterk collectivistisch migrantengroepen vooral huwelijken voor tussen mensen uit de zelfde groep en vrijwel geen gemengde huwelijken met bijvoorbeeld 'autochtone' Nederlanders.

Een ander belangrijk sociaal-cultureel aspect zou volgens onderzoekers loyaliteit ten opzichte van de ouders zijn bij het kiezen van een huwelijkspartner binnen de eigen groep. Uit respect willen jongeren de ouders niet teleurstellen bij het kiezen van een huwelijkspartner (Hooghiemstra 2003, De Koning en Bartels 2005). Bovendien stellen onderzoekers als Sijses (2003) dat mensen vaak emotioneel en economisch afhankelijk zijn van familie en uit angst voor verstoting binnen de eigen groep trouwen. Ook is denkbaar dat reciprociteit een rol speelt bij huwelijksmigratie. Oude beloftes tussen families worden ingewilligd, maar ook directe lijnen met het herkomstland worden veiliggesteld, wat voordelig kan zijn bij een eventuele remigratie. De transnationale banden worden dus actief in stand gehouden.

Of bovenstaande ook geldt voor vluchtelingengroepen onderzochten we in de quickscan. We zien in elk geval in de praktijk dat de genoemde factoren, zoals het specifieke profiel van oorlogsvluchtelingen en het asiel- en integratiebeleid in Nederland de plaatselijke vorming van *communities* of gemeenschappen heeft gestimuleerd. De groep oorlogsvluchtelingen die met hun hele familie zijn gevlucht en hier etnische groepen vormen, namen een cultureel erfgoed in de vorm van gewoontes, gedragingen en tradities met zich mee. De cultuur van het herkomstland vormt voor hen een kader waardoor zij de wereld zien en begrijpen. Waarden als onafhankelijkheid, vrijheid en zelfontplooiing zijn hierbij vaak minder belangrijk dan het belang van de familie en het gezag van ouderen, wat een rol kan spelen bij de partnerkeuze.

Ook zien we dat veel gevluchte families naast de banden in Nederland ook nog banden met familie in het herkomstland en in andere diasporalanden hebben. De familie, stam- en clanverbanden beperken zich dus niet langer tot de gemeenschap in het land van verblijf, maar steken de grenzen over. Dankzij recente ontwikkelingen, zoals Internet, goedkoper vervoer, maar ook het staken van conflicten in herkomstlanden, wordt dit steeds makkelijker. De (ver)banden verbinden mensen die in het herkomstland verblijven met diegenen die in de wereldwijd verspreide diaspora leven. Hierdoor reikt ook sociale controle, die vaak sterk aanwezig is in deze gemeenschappen, veel verder dan de transnationale grenzen.

We zien dat vluchtelingengroepen weer families kunnen opzoeken, oude vriendschappen herstellen en meer contact met het herkomstland hebben. Tegelijkertijd krijgen de groepen die hier langere tijd aanwezig zijn zonen en dochters op huwelijksleeftijd. Logischerwijs kwamen parallel aan deze ontwikkelingen de eerste signalen van huwelijksmigratie onder vluchtelingen.

1.5.2 Psychologische problemen

Een andere factor die een rol lijkt te spelen bij de motivatie van vluchtelingen om een partner uit het buitenland te huwen is de mate waarin vluchtelingen op zoek zijn naar herkenning en geborgenheid als gevolg van traumatische ervaringen en/of gebrek aan vertrouwen en zekerheid. Vluchtelingen zijn gedwongen migranten, die genoodzaakt en vaak plotseling hun moedersland verlieten. Deze gedwongen en totaal ontheemde mensen hebben alles ineens verloren en moeten in een gastland alles weer opnieuw proberen op te bouwen. Trauma's en het gebrek aan (zelf)vertrouwen, eigenwaarde en zekerheid kan zorgen voor een geïsoleerde situatie. Dit versterkt de hang naar veiligheid, de eigen cultuur en de eigen mensen. Hier vindt men erkenning van de eigen situatie en herkenning in gedrag. Dit zorgt ervoor dat iemand sterker geneigd kan zijn binnen de eigen culturele eenheid een levenspartner te zoeken. Naar een 'bewaarder' van de eigen, oude, cultuur met dezelfde normen en waarden.

1.5.3 Sociaal-economische factoren

Ook de sociaal-economische status van vluchtelingen in Nederland kan van invloed zijn op de mate waarin migratiehuwelijken plaatsvinden. Verwacht wordt dat iemand die deelneemt

aan de arbeidsmarkt beter zal participeren in de Nederlandse samenleving en meer contacten zal krijgen met potentiële huwelijkspartners in Nederland. Tegelijkertijd kennen we signalen van mannen die een relatief lage sociale status hebben en geen huwelijkspartner in Nederland kunnen vinden, vanwege hun lage inkomenspositie of opleidingsniveau. Veel vluchtelingen met een lage sociaal-economische status komen in de marginale kant van de samenleving terecht en verliezen daarmee hun eigenwaarde. Vaak is dan de geborgenheid van de eigen gemeenschap nog het enige wat hen rest, of zoeken zij deze geborgenheid bij huwelijkspartners uit het herkomstland.

1.5.4 Politieke factoren

(Nieuwe) beleidsmaatregelen en procedures rond het verkrijgen van een status hebben diepe impact op de ontwikkeling van vluchtelingen in Nederland. Denkbaar is dan ook dat deze factoren eveneens van invloed zijn op het huwelijksgedrag van mensen. Met name wanneer mensen lang in een asielprocedure zitten, wordt het acculturatieproces van mensen belemmert. Mensen die wegens externe factoren, zoals politieke besluitvorming, jaren lang in een 'tussenstop' gezet worden, geen werk mogen doen, worden ook niet gestimuleerd om zich verder te ontwikkelen. Zij krijgen niet de kans om een volwaardig burger te worden en de aangeleerde passiviteit is bij ontvangst van de status moeilijk om te zetten in actieve participatie. Dit kan zich ondermeer uiten in weinig contact met de Nederlandse samenleving en gevoel van slachtofferschap. Het gevoel van veiligheid, vertrouwen en acceptatie menen deze mensen dan alleen te vinden binnen de eigen gemeenschap. Dit kan, zoals begrijpelijk, zijn weerslag hebben op de keuzes van huwelijkspartners.

1.6 Zelfbeschikkingsrecht en emancipatie van vluchtelingen

De eerste signalen van huwelijksmigratie ontvingen we van kaders van vluchtelingengemeenschappen die in hun achterban bezig waren met de aanpak van eengerelateerd geweld, huiselijk geweld, homofobie en vrouwelijke genitale verminking. Daarom was voor ons van belang de mate van zelfbeschikking bij de partnerkeuze bij huwelijksmigratie te onderzoeken. In hoeverre zijn de huwelijkskandidaten degenen die kiezen voor het huwelijk en in hoeverre spelen de ouders, familie, stam of clan een rol? Daarmee konden we direct de samenhang met de eerder genoemde problematieken bekijken en onderzoeken waarom juist deze groepen met deze signalen naar voren kwamen.

Onderzoekers als Storms en Bartels (2008) en De Koning en Bartels (2005) geven aan dat er verschillende nuances te onderscheiden zijn in gedwongen en vrije keuze huwelijken. Deze onderzoekers maken onderscheid tussen enerzijds 'eigen initiatief' en anderzijds 'gearrangeerde huwelijken'. Gedwongen huwelijken zijn volgens hen een vorm van gearrangeerde huwelijken. Volgens De Koning en Bartels komt het vrije keuze huwelijk waarbij de partners geheel zelfstandig hun partner kiezen zonder toestemming of instemming van de ouders in de praktijk niet vaak voor. De ouders en de sociale omgeving zullen altijd op de een of andere manier een rol spelen in de partnerkeuze, aldus De Koning en Bartels.

Ook Hooghiemstra (2003) benadrukt in zijn studie naar de partnerkeuze onder jonge Turken en Marokkanen in Nederland de complexiteit van het onderwerp en brengt de generatieverschillen, culturele tradities en de betekenis van liefde in beeld. Het geeft aan hoe complex de problematiek is, waardoor het verschijnsel zich moeilijk laat definiëren. De rol die derden, de familie, in de totstandkoming van een huwelijk spelen is volgens hem niet eenduidig te omschrijven als dwingend, waarbij vrije wil ontbreekt.

In de praktijk zien we dat ook bij vluchtelingengroepen niet zonder meer kan worden gesproken van gedwongen huwelijken. Ondanks dat sommige huwelijkskandidaten gestimuleerd en sociaal onder druk gezet worden om met elkaar te trouwen, spreekt bijna geen enkele huwelijkskandidaat dan wel familielid van dwang. Ook hier speelt mee dat familiebanden, cultuurbehoud en gezag van ouders een grote rol speelt en dat liefde of zelfbeschikkingsrecht als zodanig door beide partijen minder belang wordt gevonden. Daarnaast valt het concept sociale druk niet binnen het geweldskader zoals dat in Nederland wordt gezien. Er voor zorgen dat je dochter of zoon met een goede kandidaat trouwt is een eervolle, liefdevolle zaak. Dat heeft niets met het geweld te maken dat veel vluchtelingen vanuit hun herkomstland of vlucht kennen.

De reden dat de eerste signalen van huwelijksmigratie juist naar voren kwamen bij activiteiten gericht op de aanpak van eengerelateerd geweld, huiselijk geweld en vrouwelijke genitale verminking van de bij VON aangesloten vluchtelingenorganisaties heeft alles met bovenstaande te maken. In deze activiteiten werken we aan mentaliteitsverandering rond man-vrouwverhoudingen en aan emancipatie van vrouwen, mannen en jongeren. In deze setting komen zelfbeschikkingsrecht van individuen, spanningen tussen ouders en kinderen en tussen vrouwen en mannen aan de orde. Vooral eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking houden verband met het behouden van culturele tradities die een duidelijk rollenpatroon van jongeren en ouderen en mannen en vrouwen proberen te waarborgen.

Uit bovenstaande kan worden opgemaakt dat een belangrijke motivatie om te trouwen met een partner uit het buitenland (vaak het herkomstland of een diasporaland) dezelfde achterliggende redenen, zoals behoud van cultuur en traditionele rollenpatronen, kent. In de gemeenschappen waar traditionele rollenpatronen belangrijk worden geacht, zien we dat vaak meer waarde wordt gehecht aan objectieve 'attributen' en vaardigheden, dan aan persoonlijke karakteristieken en liefde. Zoals dat een vrouw goede huishoudelijke vaardigheden en een goed uiterlijk dient te hebben en man een goed inkomen (Eastwick et al., 2006). De mate van zelfbeschikking en de mate van emancipatie van de huwelijkskandidaten zijn daarom belangrijke variabelen voor het huwelijksgedrag van vluchtelingen.

Volgens onderzoeker Giddens (1991: 211) betekent emancipatie '*het zich bevrijden van individuen en groepen van hindernissen die hun levenskansen negatief beïnvloeden*'. In het emancipatieproces kan men twee belangrijke aspecten onderscheiden. Het eerste aspect gaat over bevrijding van beperkende tradities en gewoontes, wat '*een transformatieve houding ten opzichte van de toekomst mogelijk maakt*'. Het tweede aspect verwijst naar het bevechten van ongelijke verhoudingen tussen bepaalde individuen of groepen. De mate

waarin een meisje of jongen zelf de huwelijkspartner kan kiezen is daarmee een belangrijke graadmeter van de emancipatie van individuen en van de groep. In hoeverre dit daadwerkelijk naar voren komt in dit onderzoek leest u in hoofdstuk 3.

2 Methode

2.1 Respondenten

Zoals eerder aangegeven hebben we dit onderzoek gevoerd onder vluchtelingengroepen waarvan de kaders zelf met signalen van huwelijksmigratie naar voren waren gekomen. Dit waren over het algemeen vluchtelingengroepen die zich karakteriseren als de eerder besproken oorlogsvluchtelingen. Concreet betekent dit dat kaders van Afghaanse, Turks-Koerdische, Iraaks-Koerdische en Iraans-Koerdische, Somalische, Ethiopische, Eritrese en Iraanse vluchtelingengemeenschappen zijn geïnterviewd. Later in het traject werden op eigen verzoek ook kaders van de Bosnische gemeenschap en de Soedanese gemeenschap geïnterviewd.

De kaders waren afkomstig van vluchtelingenorganisaties die al jaren actief zijn met emancipatievraagstukken in de eigen gemeenschappen, zoals de aanpak van eengerelateerd geweld, huiselijk geweld en vrouwelijke genitale verminking, maar ook met de aanpak van homofobie. Veel van deze kaders zijn getraind in het in 2007 door VON gestarte Changemakersprogramma. Dit programma richt zich in het kader van mensenrechten op mentaliteitsverandering van binnenuit en daarmee op emancipatie van individuele en groepen vluchtelingen. De opgeleide kaders gebruiken eigen krachten en inzichten om zichzelf en de eigen omgeving te veranderen, om emancipatieprocessen te starten en culturele tradities aan de kaak te stellen – elke dag opnieuw. Daarmee hebben zij inzicht in ontwikkelingen zoals huwelijksmigratie in de eigen gemeenschap.

De respondenten werden via individuele diepte-interviews en in focusgroepen geïnterviewd. Een groot deel van de respondenten is geïnterviewd tijdens bijeenkomsten van vluchtelingenorganisaties over huwelijksmigratie tijdens zogenaamde Changemakerstrainingsweekenden. Deze focusgroepen werden geleid door een kaderlid uit de gemeenschap, waarbij de onderzoeker in de groep zat en de antwoorden van de respondenten opschreef en opnam. Over deze procedure echter in de volgende paragrafen meer. Concreet namen in totaal 218 kaders deel via diepte-interviews, focusgroepen en Changemakerfocusgroepen. Deze kaders waren afkomstig van de Vereniging van Eritrese Vrouwen, Stichting Hiwan, de Koerdische Vrouwen Vereniging, het Koerdische Vrouwen Centrum, Stichting Hataw, Stichting Dalmar, de Koerdische Vereniging Midia, Voice of Afghan Women, Stichting Haben, de VluchtelingenVrouwenRaad, African Sky, Stichting Vluchtelingen Organisaties Rijnmond, de Vereniging van Ethiopiërs in Nederland, de Overkoepelend Organisatie voor Jongeren uit Bosnië en Herzegovina en Stichting Soedan. Daarvan waren 181 vrouw, 37 man, 160 personen van de eerste generatie en 58 personen van de tweede generatie. De verdeling van de respondenten, evenals de aantallen respondenten per vluchtelingengroep vindt u terug in tabel 1.

AFKOMST	AANTAL RESPONDENTEN					METHODEN*			
	TOTAAL	MAN	VROUW	1 ^{STE} GENERATIE	2 ^E GENERATIE**	Diepte - interviews	Focus Groepen	Changemaker Focusgroep	
Afghanen	39	2	37	31	8	2	7	30	
Koerden	Irakees	79	16	63	60	19	3	2	74
	Turks	11	2	9	10	1	1		10
	Iraans	5		5	3	2	1		4
Somaliërs	29	12	17	10	19	3		26	
Eritreeërs	44		44	40	4	3		41	
Ethiopiërs	5	5		5			5		
Iraniërs	3		3		3	3			
Soedaniërs	1		1	1		1			
Bosniërs	2		2		2		1	1	
EINDTOTAAL	218	37	181	160	58	17	15	186	

Tabel 1. Aantalen respondenten onderzoek

*Methoden:

- Diepte interviews: persoonlijke interviews, duur 1,5 uur tot 4 uur.
- Focusgroepen: kleine georganiseerde groepen buiten de Changemakersbijeenkomsten. Focusgroepen van 2 tot 5 participanten.
- Changemakerfocusgroepen: de focusgroepen die de relevante thematiek besproken hebben tijdens drie Changemakertrainingsweekenden, georganiseerd door de aangesloten organisaties/de VON kaders met ondersteuning van het VON bureau.

** 2^e Generatie:

Deze benaming gebruiken wij in dit onderzoek voor de jongere generatie vluchtelingen. Het gaat hier meer om de leeftijd dan om het geboorteland: sommigen zijn inderdaad al in Nederland geboren maar velen kwamen met hun ouders of familie als kleine kinderen naar Nederland toe. De tweede generatie verschilt van de eerste vooral omdat ze hier in Nederland werden opgevoed en hier ook het grootste gedeelte van hun leven hebben gewoond.

2.2 Materialen

In dit onderzoek maakten we gebruik van een vragenlijst opgesteld naar aanleiding van signalen van de aangesloten vluchtelingenorganisaties, literatuurverkenning en onze behoefte aan informatie als spreekbuis van vluchtelingen richting de Rijksoverheid. De vragenlijst werd in eerste instantie opgesteld door de onderzoeker, die voor deze taak was aangesteld. Daarna werd de vragenlijst in concept voorgelegd aan diverse kaders die eerder met de signalen - en daarmee met de vraag voor deze quickscan - naar het bureau van VON waren gekomen. Ook werd de vragenlijst voorgelegd aan het ministerie van BZK (WWI) en aan andere deskundigen, zoals dhr. A. Clijnk (voormalig projectleider eerdergerelateerd geweld en huwelijksdwang bij het ministerie van Justitie). Daarna werd de vragenlijst vastgesteld en als leidraad gebruikt bij de diverse diepte- en focusgroepinterviews.

Centraal in de vragenlijst stonden drie clusters: 1) de realiteit van huwelijksmigratie (de 'wat' vraag), 2) de drijfveren achter het huwelijksgedrag (de 'waarom' vraag) en 3) de omvang van huwelijksmigratie (de 'hoeveel' vraag). Bij opstelling van de vragen werd duidelijk dat de focus uitgebreid moest worden van huwelijksmigratie naar huwelijksgedrag, waarbij zaken zoals culturele tradities, genderverhoudingen, geloof, generatieverschillen, sociaal-economische positie, culturele verschillen, specifieke vluchtelingenproblematiek, opleidingsniveau, betekenis van liefde, familiebanden, zelfbeschikking en sociale controle aan bod dienden te komen.

Een uitgebreide versie van de vragenlijst treft u in Bijlage 1. Hieronder vindt u per bovengenoemd cluster de belangrijkste subvragen.

Wat (vraagstelling):

1. Bij welke vluchtelingengemeenschappen komt huwelijksmigratie voor?
2. Welke specifieke problemen zijn binnen de verschillende gemeenschappen en subgroepen (geslacht/generatie/sociale/etnische/religieuze) te vinden?
3. Wat valt er te zeggen over de achtergrondkenmerken van de referenten³ en van huwelijksmigranten?

Waarom (motivatie):

4. Welke redenen voor migratiehuwelijken hebben referenten en welke redenen hebben huwelijksmigranten?
5. Welke verschillen in de redenen per vluchtelingengemeenschap en per subgroep (geslacht/generatie/sociale/etnische/religieuze) zijn er te vinden?
6. Welke factoren en in welke mate spelen een rol bij de partnerkeuze?
7. In welke mate is er sprake van zelfbeschikking in de partnerkeuze?

Hoeveel (omvang)⁴:

8. Is huwelijksmigratie een vaak voorkomend of een sporadisch verschijnsel? Kan men zeggen dat het aan het groeien is of het is juist aan het afnemen?

2.3 Procedure

De doelstelling van dit onderzoek leek in eerste instantie helder en eenvoudig: onderzoek verrichten naar de aard en omvang van huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen. Maar de vier maanden die voor deze quickscan bestemd waren, bewezen dat niets binnen dit vraagstuk eenvoudig of duidelijk genoemd mag worden. De geplande quickscan kreeg, naarmate het onderzoek vorderde, langzaam maar zeker het gestalte van een omvangrijk kwalitatief inventariseerde onderzoek. Naarmate de theoretische kennis en de kennis van

³ Referent is de partner in Nederland die een huwelijksmigrant uit het buitenland wil laten overkomen.

⁴ Met 'de omvang' wordt hier een schatting, individuele belevenis/ervaring van het fenomeen bedoeld. De specifieke cijfers zijn in de via het kwalitatieve van aard inventariserend onderzoek moeilijk te verkrijgen om een aantal redenen. Ten eerste beschikt dit soort onderzoek niet over de instrumenten en de tijd dat dergelijke cijfers op een betrouwbare wijze kan bezorgen. Ten tweede worden de resulterende cijfers gedeeltelijk bepaald door de keuze voor de populatie die wordt bestudeerd, zijnde vertegenwoordigers van de acht genoemde vluchtelingengroepen.

het veld, context en respondenten groeide, kreeg het onderwerp steeds meer kleur en nuances. De groep van respondenten groeide constant, de interviews - in plaats van het geplande uur per interview – duurden vaak drie of vier uur. De focusgroepen brachten voortdurend nieuwe aandachtspunten naar voren en het onderzoek bleef nieuwe factoren, dimensies en perspectieven aan dit vraagstuk toe voegen. Het leek net op het verhaal van Pandora die haar nieuwsgierigheid niet kon bedwingen en het geheimzinnige doosje langzaam opende. In de volgende paragrafen worden de verschillende stappen in dit proces beschreven.

2.3.1 Changemakersfocusgroep

De belangrijkste bron van gegevens voor dit onderzoek, waar vandaan het ook zijn ultieme gestalte heeft gekregen, waren de geluiden vanuit de vluchtelingengemeenschappen zelf. Met name de activiteiten binnen het Changemakersprogramma bleken, zoals eerder aangegeven, signalen naar voren te brengen. Het was dan ook logisch dat de Changemaker-bijeenkomsten en de betrokken organisaties zouden fungeren als onderzoeksveld en de bron van respondenten.

Tegelijkertijd wilden we voorlichtingsbijeenkomsten organiseren gericht op het proces van partnerkeuze en de voorbereiding van het huwelijk en de migratie inclusief verblijf in Nederland van de huwelijkspartner. Na gesprekken met de betrokken vluchtelingenorganisaties besloten we daarom om deze zaken met elkaar te combineren: in trainingsweekenden, onderdeel van ons Changemakersprogramma, werd onder leiding van een Nederlands sprekend kaderlid met een trainersachtergrond, het proces van partnerkeuze, de voorbereiding van het huwelijk, de migratie en het verblijf in Nederland besproken. De trainers kregen daartoe een lijst met aandachtspunten mee van de onderzoeker. De gesprekken in deze 'Changemakersfocusgroepen' werden opgenomen en later uitgewerkt voor analyse. Daarnaast kon de onderzoeker in de groepen plaats nemen en vragen stellen of gesprekken noteren. Het merendeel van de deelnemers sprak Nederlands. Indien iemand onvoldoende Nederlands sprak om zich uit te drukken werd in de eigen taal gesproken, waarnaar de trainer het antwoord vertaalde.

Omdat de bijeenkomsten in weekenden werden gehouden, konden de gespreksleiders diep op de onderwerpen ingaan. In totaal werden drie weekenden georganiseerd: op 25&26 september 2010, 30&31 oktober 2010 en 20&21 november 2010. In het eerste weekend organiseerden de Vereniging van Eritrese Vrouwen, Stichting Hiwan/Stichting Haben, de VluchtelingenVrouwenRaad en de Koerdische Vrouwen Vereniging bijeenkomsten. In het tweede weekend organiseerden het Koerdische Vrouwen Centrum, Stichting Hataw, Stichting Dalmar en de Koerdische Vereniging Midia bijeenkomsten. In het derde weekend organiseerden Stichting Voice of Afghan Women/Stichting Hataw de Koerdische Vereniging Midia Rotterdam en African Sky een bijeenkomst. In totaal namen daaraan 186 kaders van de betreffende organisaties deel aan deze bijeenkomsten (zie ook tabel 1).

De trainingsweekenden boden de kans om de meningen en groepsgesprekken van de beoogde doelgroepen te volgen en de onderlinge interacties te observeren. In de trainingsweekenden werden bovendien door (andere) organisaties ook andere thema's

besproken, zoals eegerelateerd geweld en homofobie. Doordat er veel interactiemomenten werden gecreëerd tussen de groepen (elke groep had een eigen zaal voor het eigen onderwerp, maar er waren ook plenaire onderdelen), werden door de deelnemers vanzelf verbanden gelegd tussen de verschillende problemen wat waardevolle informatie opleverde voor dit onderzoek.

2.3.2 Diepte-interviews & focusgroepen

De opnames van bovengenoemde trainingen werden, achteraf geanalyseerd, een belangrijk bron van onderzoeksgegevens. Verdieping van de opgedane inzichten werd gezocht in diepte-interviews en specifiek hiervoor georganiseerde kleine focusgroepen. Op basis van een algemeen beeld van de situatie, de culturele kaders, de positionering van aandachtspunten en een aantal illustrerende verhalen die tijdens de Changemakersbijeenkomsten naar voren waren gekomen, werd diepgang op specifieke deelonderwerpen gezocht.

De grootste groep van de individuele respondenten werd geselecteerd tijdens de trainingsweekenden. Ook hierbij was het selectie criterium dat kaders werden geïnterviewd die inzicht in de achtergrond en de problematiek van eigen gemeenschap hebben en bovendien daarbinnen over uitgebreide netwerken beschikken. Een klein aantal vluchtelingen (10) werd via andere wegen, buiten de trainingsweekenden benaderd. Hoewel steeds via de kaders van de bij VON aangesloten vluchtelingenorganisaties. Al deze vluchtelingen konden ons toegang verlenen tot de juiste overzichtsanalyse en verhalen die gezichten aan dit onderzoek konden geven.

Daarnaast maakte het 'jonge deel' van deze kaders mogelijk dat we een extra dimensie aan het onderzoek konden voegen: de scherpe analyse van de jonge Nederlanders die steeds tussen twee culturen schipperen. De tweede generatie vluchtelingen heeft unieke kennis over de beide culturen, wat uitzonderlijk onderzoeksmateriaal opleverde. Vrijwel alle interviews en de meeste focusgroepen werden ook opgenomen op de videorecorder en daarna geanalyseerd.

Aan de diepte-interviews namen in totaal 17 deelnemers deel. Aan de focusgroepen namen 15 deelnemers deel. Deze mensen waren afkomstig van ondermeer de Stichting Vluchtelingen Organisaties Rijnmond, de Vereniging van Ethiopiërs in Nederland, de Overkoepelend Organisatie voor Jongeren uit Bosnië en Herzegovina en de Stichting Soedan. Alle geïnterviewden spraken Nederlands.

3. Resultaten & analyse per gemeenschap

3.1. Afghaanse gemeenschap

3.1.1 Profiel

De Afghaanse gemeenschap is één van de grootste (circa 40.000 personen) vluchtelingengroeperingen in Nederland. Deze groep is flink in omvang gegroeid vanaf de jaren negentig in verband met de jarenlange aanhoudende burgeroorlogen. De gemeenschap is zeer heterogeen, wat betreft de politiek- en geloofsopvattingen, het opleidingsniveau, de regio van afkomst en de etnische afkomst. Ook omdat de Afghanen zo'n gevarieerde gemeenschap vormen heeft men te maken met een gevarieerd huwelijksgedrag. *'Huwelijksmigratie is een vrij complexe problematiek. Het heeft te maken met een hele reeks kwesties, zoals: religie, culturele traditie, regionale verschillen zoals stad vs. platteland en verschillende provincies, verschillen tussen stammen, opleidingsniveau et cetera'* - vertellen de Afghaanse respondenten.

3.1.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

De respondenten geven aan dat het traditie is dat Afghaanse meisjes heel vroeg, rond hun 15de, in het huwelijk treden. Volgens hen kunnen een aantal factoren aangewezen worden die hier verband mee houden. De ouders en de familie zijn bang dat als het meisje wat ouder wordt ze haar maagdelijkheid verliest. Wanneer een meisje seks heeft vóór het huwelijk schendt zij de eer van de familie. Het is een regel die ook voor jongens geldt maar het blijkt dat de jongens hier veel minder op afgerekend worden. Daarom wordt juist van meisjes verwacht dat zij op jonge leeftijd huwen. Volgens een respondent worden ook in Nederland veel Afghaanse huwelijken afgesloten tussen meisjes van ongeveer 15 jaar met mannen van 30 jaar en ouder. Deze huwelijken worden stiekem georganiseerd, buiten het oog van de gemeente en andere officiële instanties, aangezien trouwen op deze leeftijd in Nederland verboden is, waarbij de imam zijn zegen aan het echtpaar geeft (islamitisch huwelijk). Als het meisje niet wil trouwen wordt ze soms gedwongen of de familie oefent net zo lang (psychische) druk op haar uit totdat ze uiteindelijk toch instemt.

Volgens de respondenten trouwen Afghanen zelden met mensen uit andere culturen; het wordt zelden geaccepteerd door de gemeenschap. Als de regel gebroken wordt kan een familie sociaal geïsoleerd worden door de gemeenschap. Trouwen binnen de eigen familie, bijvoorbeeld de neef-nicht huwelijken, is heel gewoon. Veel van de migratiehuwelijken zijn dan ook volgens de respondenten neef-nichthuwelijken. Men gaat het liefst juist binnen de familie trouwen om elkaar te helpen en om de familiebanden te onderhouden.

De Afghaanse familie is zeer betrokken bij het kiezen van een huwelijkspartner en de huwelijkspunten, aldus de respondenten. Hierdoor, om het proces op gang te brengen, wordt ten eerste de familie van de man in het herkomstland gebeld, met het verzoek om een vrouw te zoeken, het liefst laag opgeleid en jong. Als reden hiervoor geven de respondenten: een geschikte vrouw is een vrouw die zich laat domineren en die de man niet zal verlaten. *'De man moet dominant zijn! En de vrouw moet luisteren.'* benadrukken de geïnterviewde

Afghaanse vluchtelingen. De angst voor verlating wordt vaak versterkt door scheiding, vertellen de respondenten.

Ook moet de vrouw het liefst jong zijn omdat elke Afghaan kinderen wil (en moet) hebben, en een jonge vrouw kan volgens de respondenten makkelijker kinderen baren en is energiekeker dan een oudere vrouw. In Afghanistan heeft men vaak zeven of meer kinderen, hier in Nederland meestal vier, dus de opvoeding in een Afghaanse huishouding is een zware klus. De respondenten signaleren dat het aantal kinderen per gezin de laatste jaren langzaam afneemt. Volgens hen komt dat waarschijnlijk door de heersende armoede in de gezinnen. Mensen hebben gewoon geen geld om zulke grote gezinnen te onderhouden.

Referenten

Volgens de respondenten kunnen diegenen die een vrouw in het herkomstland zoeken in twee groepen verdeeld worden. De eerste groep wordt gevormd door de mannen die als jongeren gevlucht zijn uit Afghanistan. Na ongeveer 10 jaar, wanneer ze in het land al relatief goed gevestigd zijn, willen zij trouwen en een gezin stichten. Dat is de aanleiding om op zoek naar een partner in het herkomstland te gaan. Er komen veel meisjes, maar ook jongens (minder, maar ook regelmatig) uit Afghanistan als huwelijkspartner.

De gescheiden mannen zijn de tweede en nog grotere groep. De echtscheiding is nog steeds een taboe in Afghanistan, maar in Nederland is het de laatste 10 jaar een sterk groeiend en zeer snel verspreidend verschijnsel in de Afghaanse gemeenschap. Sommige respondenten stellen gechoqueerd te zijn van het aantal scheidingen onder Afghanen. Na de scheiding zoeken vaak de mannen de hulp van de eigen familie in Afghanistan om een nieuwe partner, een 'goede vrouw' te vinden. Om een geschikte partner te vinden gaan sommige Afghaanse vluchtelingen ook wel naar Pakistan, Iran, Afghanistan – landen waar ook veel Afghanen leven. Anderen waaronder jongeren die in Nederland volwassen werden, zoeken een partner in de diasporalanden.

Wat minder bekend is, maar dit komt ook voor aldus de respondenten, zijn oudere vrouwen die in Afghanistan een nieuwe partner zoeken. Met het migratiehuwelijk wil men ook de familiebanden versterken en onderhouden.

Huwelijksmigranten

De respondenten geven aan dat de Afghaanse huwelijksmigranten gemotiveerd zijn om te trouwen omdat ze graag uit de onderdrukking in Afghanistan willen ontsnappen, in de hoop om in Europa of Amerika een gelukkiger en vrij leven op te bouwen. Ze dromen over (individuele) vrijheid en ontwikkeling. Vaak is dan niets anders van belang, zelfs een groot leeftijdsverschil of een slechte sociaal-economische situatie van de man. Hierdoor gebeurt het regelmatig dat een oude man van een jaar of 60, of zelfs 70, trouwt met een jong meisje. Vaak bestaat een leeftijdsverschil tussen de partners van 20 jaar of 30 jaar, aldus de respondenten.

Een aantal respondenten signaleert dat als gevolg van op deze manier afgesloten huwelijken, veel vrouwen, eenmaal aangekomen in Nederland, niet alleen compleet financieel afhankelijk worden van hun man, maar ook door hem geïsoleerd worden van de omgeving. De vrouw wordt snel zwanger en moet op een '*traditionele manier leven*', waarbij

ze ook niet meer op de ondersteuning van haar familie kan rekenen. In een klap zijn alle dromen vervlogen... Een respondent geeft als voorbeeld hiervoor een recent gebeurd verhaal.

Isolatie huwelijksmigrantes

Een in Nederland wonende oudere man (van een jaar of 60) trouwt met een meisje van 22, dat hij uit Afghanistan meeneemt. De man is een welgestelde weduwnaar die genoeg middelen heeft om zich dit jonge meisje te kunnen veroorloven. Volgens de traditie krijgt de familie de bruidschat en daarbij moet de dure migratieprocedure betaald worden. Ze wonen hier nu ongeveer 5 jaar. Na aankomst in Nederland heeft de man het meisje compleet geïsoleerd van haar omgeving: ze mocht niet alleen naar buiten, ze mocht geen telefonische gesprekken voeren zonder dat haar man in dezelfde kamer zat, ze mocht niet naar een inburgeringscursus of Nederlandse taalcursus, ze mocht zich nergens anders mee bezig houden dan voor het huis en de man zorgen. Ze mocht enkel met haar schoonzus praten en ook alleen in aanwezigheid van haar man.

Volgens dezelfde respondent zijn de Afghaanse mannen erg bang dat hun vrouw ze zal verlaten en hierdoor isoleren ze hen. Om hen afhankelijk te maken en op deze manier het verlaten ondenkbaar te maken. Deze man weigert ook een onafhankelijke verblijfsvergunning voor de vrouw te verzorgen. De respondent vertelt dat ze veel vrouwen heeft gezien die zich in deze situatie bevinden. Deze vrouwen kennen hun rechten niet en ze zijn er ook van overtuigd dat hun situatie 'normaal' is, ze zien het niet als een probleem dat opgelost kan en moet worden, maar als een bestaan dat door God gegeven is. Eventueel huiselijk geweld wordt als iets gewoons gezien, als de normale gang van zaken, als een deel van het dagelijks leven, en waarbij alleen de notie van lichamelijk geweld aangenomen is en het psychisch geweld niet eens als geweld gedefinieerd wordt. Het probleem blijft dan verborgen voor de ogen van de buitenwereld en blijft onopgelost.

Verplichte toezicht

Volgens deze respondent is dan ook een van de grootste problemen dat voor migratie verschillende eisen worden gesteld, maar dat niemand controleert hoe de situatie van deze vrouwen is als ze eenmaal in Nederland aangekomen zijn. Ze vindt dat naast een verplichte inburgeringscursus en taalcursus, een soort toezicht in de eerste jaren verplicht zou moeten worden gesteld. Door bijvoorbeeld een welzijnswerker die een aantal keer per jaar met een aantal vragen de situatie van de vrouwen vast komt stellen. De isolatie van en het geweld gericht tegen de vrouwen die als huwelijksmigranten naar Nederland komen is volgens deze respondent een van de grootste problemen en komt zeer vaak voor. Vaak zijn ook de kinderen verwickeld in het drama. Wanneer ze groot worden en de situatie begrijpen, gaan ze vaak hun moeder proberen te helpen om haar situatie beter te maken en te regelen wat geregeld kan worden aangezien hun moeder vaak geen eigen rechten kent.

Steeds vaker gebeurt het dat deze jonge vrouwen afwachten tot ze een verblijfsvergunning krijgen en dan scheiden ze van de man, aldus de respondenten. In Afghanistan leidt de scheiding nog steeds wel eens tot eengerelateerd geweld, hier wordt deze problematiek een stuk soepeler behandeld en er is momenteel een ware 'explosie van scheidingen' in de Afghaanse gemeenschap.

Diasporahuwelijken

De potentiële huwelijkspartners worden ook binnen de Afghaanse diaspora in de verschillende migratielanden gezocht. Net als andere migratiehuwelijken kan een 'diaspora huwelijk' volgens enkele respondenten problemen met zich meebrengen, vanwege verschil in gesproken taal of de keuze voor de woonplaats. De vrouwen die al in de diaspora leven zijn vaak geëmancipeerder dan in Afghanistan. Een aantal respondenten vertelt dat het misschien zelfs makkelijker is om iemand vanuit Afghanistan te trouwen dan vanuit een diaspora land. Het gebeurt dus weleens dat een vrouw met een goede afgeronde opleiding, een vaste baan en al van een goede sociaal-economische status geniet, beslist dat ze bij haar nieuwe partner gaat wonen, bijvoorbeeld in Duitsland. In een klap is ze haar vrijheid en status kwijt en moet als het ware opnieuw beginnen. Deze relatie eindigt dan ook regelmatig in een scheiding. De vrouw kiest voor zichzelf en keert terug naar haar oorspronkelijk migratieland. Dit is volgens de respondenten een veel voorkomende situatie.

Intra-culturele kloof

Volgens de respondenten is een van de problemen die in migratiehuwelijken optreden een onverwachte cultuurkloof tussen de partners. Ondanks het feit dat de beide partners een Afghaanse achtergrond hebben, kunnen in hun relatie culturele verschillen een serieuze rol gaan spelen. Het besef groeit dat een aantal jaren in Nederland (zeker als het de jonge jaren betreft) een stempel drukt op de manier van denken en leven van de gevluchte Afghanen. De Afghaanse vluchtelingen proberen op de westerse manier hun leven te leiden en tegelijkertijd het culturele erfgoed te behouden, aldus de respondenten. Toch, of men dat wil of niet, verandert hij/zij door de invloed van de nieuwe omgeving, hij/zij past zich aan de ontvangende samenleving en de cultuur.

De cultuur, in zijn dynamische hoedanigheid en het systeem van betekenissen die hier de leidraad vormen, verandert constant afhankelijk van de omgeving. Ook de cultuur in Afghanistan is geen, en kan volgens de respondenten niet gezien worden als onveranderlijk fenomeen, zoals cultuur nog te vaak wordt gezien. Ook daar is de cultuur onderhevig aan interne veranderingen en invloeden van buitenaf. Deze veranderingen zijn langzamer en minder heftig dan binnen de Afghaanse gemeenschappen in het buitenland, maar zeker zichtbaar. De respondenten geven aan dat het verschil groter en beter zichtbaar is in migratiehuwelijken waarin een van de partners in het land van herkomst geboren en getogen is en de ander al vele jaren in Nederland verblijft of zelfs hier van jongs af aan is opgegroeid.

De respondenten signaleren situaties waarbij sprake is van *mismatch* tussen de culturele belevenissen. Een voorbeeld van een dergelijke situatie die vrijwel altijd problemen oplevert, is wanneer een (vaak laagopgeleide) jongen uit Afghanistan naar een meisje hier komt, dat al lange tijd in Nederland woont en een hogere opleiding gevolgd heeft. In de traditionele opvattingen moet de man dominant zijn en zijn vrouw onderschikt, volgzaam en toegewijd aan het echtelijk huis. Bovendien speelt er een economische factor mee: hij en zijn familie hebben voor het meisje (zoals het hoort in de traditie) veel betaald en de hoge migratiekosten betaald, dus hij verwacht dankbaarheid en gehoorzaamheid. Maar zo'n meisje is een ander soort leven gewend, waarbij het kringetje van eigen vrienden en activiteiten buitenshuis tot de dagelijkse realiteit behoren.

De jongen wil zijn wil doordrukken zoals hij dat in het herkomstland geleerd heeft, maar hij stuit op verzet. 'De man wil natuurlijk de baas spelen maar hij kan niet!' - vertelt Respondent 7. De partners hebben namelijk totaal verschillende verwachtingen van elkaar. De man weet dan ook niet hoe hij met deze jaloezie moet omgaan, hij handelt vervolgens op de enige manier die hij kent, wat veelal gewelddadig gedrag betekent. De partners worden allebei ongelukkig omdat ze niet het soort leven kunnen leiden wat ze gewend zijn en voor ogen hebben. Deze situatie kan volgens de respondenten leiden tot huiselijk geweld, eerwraak of echtscheiding.

Een aantal respondent benadrukt wel dat ze de veranderingen ook in de Afghaanse cultuur in het land zelf zien, zeker wat betreft de jongere generatie. Tegenwoordig komt het soms voor dat een meisje een jongen kiest of aanwijst die zij als huwelijkspartner leuk vindt, wat vroeger niet eens denkbaar was. Alles lijkt een stuk makkelijker te lopen voor de jongeren, aldus enkele respondenten. Alle geïnterviewde oudere vrouwelijke respondenten zijn zelf uitgehuwelijkt, zonder dat ze hier al te veel bezwaar tegen konden maken. Maar zij zien een verandering en zijn er van overtuigd dat het ook blijft veranderen, zeker ten opzichte van de emancipatie en individualisering van de jonge Afghanen.

3.1.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

Volgens de respondenten zijn de belangrijkste factoren in de partnerkeuze het geloof en de afkomst van de partner. Hij of zij moet een moslim en Afghaan zijn. Het geval dat een man met een vrouw wil trouwen die niet moslim is en haar een 'moslima maakt' wordt ook als positief beoordeeld. Er wordt aangenomen dat de man de 'drager van het geloof' is, dus hij zou automatisch zijn vrouw tot de Islam kunnen bekeren. In Nederland vindt men het lastig om een geschikte vrouw te vinden omdat de vrouwen hier te vrij en te mondig zijn naar de Afghaanse smaak. Vooral de vluchtelingen met een lage opleiding en laag sociaal-economische status vinden het problematisch om een partner in Nederland te vinden. Voor de mannen is de maagdelijkheid van hun partner nog steeds een zeer belangrijke factor evenals dat de vrouw 'niet zo vrij' is als de westerse vrouwen.

De vrouw die uit Afghanistan komt moet volgens de respondenten traditioneel in haar opvattingen en opvoeding zijn, zoals de familie van de man wenst. Een oud spreekwoord zegt dat een goede vrouw 'haar ogen dicht heeft voor de omgeving'. Met andere woorden: een goede vrouw hoort niet veel interesse in de buitenwereld te hebben. Ze hoort thuis te zijn en voor het huis, de kinderen en haar man te zorgen en niet te veel naar buiten willen gaan. De buitenwereld wordt vol van onnodige verleidingen gezien die haar alleen op het slechte pad kunnen brengen.

De cultuur – onderstrepen enkele respondenten – en het beschermen van de cultuur is zeer belangrijk. Dezelfde culturele codes binnen het huwelijk kunnen onnodige spanningen en miscommunicatie voorkomen. Het is gebruikelijk om binnen de familie te trouwen.

De respondenten stellen dat een geschikte mannelijke partner in Afghaanse begrippen iemand is uit een goede familie, dezelfde tradities, zonder verslavingen, met een goede opleiding en een baan met goed inkomen. Voor een man is het een eer met een meisje te

trouwen, voor een meisje is dat een must, een verplichting, de belangrijkste levensbestemming.

Trouwen binnen de familie

Een Afghaans gezin met twee dochters verblijft pas ongeveer vijf jaar in Nederland. De vader heeft tijdens zijn reis naar Afghanistan, binnen de eigen familie zijn dochters, die al de huwelijksleeftijd (18-20 jaar) bereikt hebben, aan twee jonge mannen beloofd. De meiden hebben de jongens ooit op een familiebijeenkomst gezien, dit was wel jaren geleden. De Afghanen geloven vaak dat trouwen binnen de familie zeer gunstig is, alles blijft dan in de eigen familie, het materiële bezit en andere zaken, hierdoor blijft de familie hecht. Helaas werkt het ook vaak averechts: wanneer tussen man en vrouw problemen ontstaan, creëert het ook problemen binnen de familie, waarbij het veel moeilijker voor wie dan ook is om zich ervan te distantiëren. Het is tenslotte je eigen familie!

In de familie zijn door de actie van de vader problemen ontstaan, omdat zowel de dochters als de moeder niet blij waren met de keuze van de vader. In de opvatting van de vader zijn de jongens zeer geschikt als partner omdat ze uit een goede familie komen, de eigen familie. De ouders hebben dus goed inzicht in de achtergrond van de jongens en dit feit maakt het ook makkelijker om het huwelijk te regelen en met elkaar te leven: men heeft dezelfde tradities, dezelfde gewoontes, normen en waarden. Tegelijkertijd kan men de eigen familie helpen met de migratie van de jongens naar Europa. Bovendien vindt de vader, zoals vele andere Afghanen benadrukken, het belangrijk dat de jongens opgevoed zijn in Afghanistan. Ze zijn dus 'schoon': traditioneel en niet verpest door de Westerse levensstijl. Hierdoor zijn ze dus buitengewoon geschikt om met de dochters te trouwen. De dochters zijn het daarmee niet eens en willen geen traditionele jongens. Ongeacht dat ze nog relatief kort in Nederland wonen, willen ze niet meer op de traditionele manier hun leven inrichten. Ze zien ook dat dit soort situaties in een huwelijk culturele botsingen met zich mee kan brengen. De moeder steunt de dochters in hun bezwaren

Cultuur, traditie en partnerkeuze

De respondenten geven aan dat er niet direct een verband is tussen het opleidingsniveau, de traditionele mentaliteit of de partnerkeuze. Volgens hen zijn er talrijke voorbeelden bekend van hoogopgeleide families waar de kinderen beschermd en opgesloten opgevoed worden en waar vooral de vader macht heeft over de uithuwelijking van zijn kinderen. Waar de tradities strak worden opgevolgd en het geloof de normen voor het sociale gedrag voorschrijft.

Binnen de gemeenschap is de notie van 'eer' erg belangrijk en men is voortdurend bezig om de eer te behouden, zorgen dat het niet geschonden wordt et cetera, aldus de respondenten. Vooral voor mannen is dit een zeer levend begrip die veel invloed op hun doen en laten heeft. Het is een 'patriarchale' cultuur waar de man hoger staat dan een vrouw (de eerste persoon na de God), die dominant moet zijn en de vrouw ondergeschikt aan hem, die het materiële bestaan voor zijn vrouw en kinderen verzorgt en de vrouw zorgt voor het huishouden en mag geen interesse in de buitenwereld hebben.

Volgens de respondenten wordt roddel traditioneel gebruikt als instrument van sociale controle. *'De Afghaanse gemeenschap hier (in Amsterdam) is vrij klein' – vertelt een respondent – 'en trekt naar elkaar toe, zoals veel minderheden in migratielanden. Hierdoor heeft men in Nederland met een sterke sociale controle te maken. Je kan de gemeenschap met een klein dorpje vergelijken. Iedereen weet alles van iedereen. Men kan elkaar makkelijk in de gaten houden'*. De roddel kan zorgen dat men zijn goede reputatie verliest en de eer geschonden wordt. De vrouw is de 'drager van de eer', voor de man en voor de hele familie. De roddel wordt ook ingezet om de persoonlijke- en genderrelaties te managen, de (culturele) tradities te onderhouden en de gemeenschappelijke *status quo* aan te houden. Het is een onzichtbaar maar krachtig instrument van het machtsspel binnen de gemeenschap en speelt een belangrijke rol bij de partnerkeuze.

De een is gevoeliger voor roddels dan de ander. Een jonge respondent zegt over haar moeder, die zelf ook als jonge vrouw Afghanistan heeft verlaten: *'Mijn moeder zegt altijd als ze een roddel hoort: 'Get a life! Hier heb je kansen, pak ze maar en kijk niet wat anderen doen!. Ze gaat niet in op roddels, ze vindt het oninteressant'*. Deze respondent en haar moeder geven aan niet zo dichtbij de gemeenschap te staan en zich er niet afhankelijk van te voelen. Dat maakt het wat hen betreft ook makkelijker om de roddel en sociale controle te ontwijken.

Hieronder ter illustratie een aantal voorbeelden van mensen die zich wel iets aantrekken van roddel bij de partnerkeuze van hun kinderen.

Waar de roddel is, is er geen huwelijk

In Rotterdam woont een alleenstaande moeder, een weduwe met een dochter, alleen in een huis. Ongeacht hun gedrag wordt heel veel over hen geroddeld binnen de gemeenschap: twee vrouwen die alleen wonen trekken altijd veel negatieve aandacht. De dochter wordt ouder en ze vinden het lastig om een huwelijkspartner voor haar te vinden. Uiteindelijk vindt de moeder een jongen voor haar dochter en wil haar uithuwelijken. De dochter gaat akkoord met het huwelijk om het leven van haar moeder makkelijker te maken, maar de Afghaanse gemeenschap roddelt zo veel (waarbij de waarheid ver te zoeken is) dat de jongen de verloving verbreekt door de slechte naam die ze al gekregen hebben.

Creatief met relatie om er sociaal bij te horen

In een Afghaans gezin in Rotterdam overlijdt de moeder en alleen een vader met een dochter blijft over. De dochter groeide hier op en op een gegeven moment, toen ze 17-18 was, kreeg ze verkering met een Nederlandse jongen van 18-19 jaar oud. De vader had met de dochter een goede relatie en wou haar geen pijn doen. Toch, het meisje werd door iemand van de Afghaanse gemeenschap gespot met de jongen en de gemeenschap ging meteen aan het roddelen. Het is absoluut uitgesloten voor jonge mensen in de Afghaanse gemeenschap een buitenhuwelijkse relatie te hebben. Volgens het islamitische geloof dienen de jonge mensen op een bepaalde leeftijd te trouwen, waaraan voorafgaand een verloving periode is toegestaan, maar (seksuele) relaties voor het huwelijk zijn streng verboden.

De bovengenoemde situatie was nog ernstiger omdat het niet eens om een Afghaanse jongen ging, maar om een westerse, een Nederlander. De vader is uiteindelijk naar de ouders van de jongen gegaan om met ze te praten en hen om de hand hun zoon voor zijn dochter gevraagd. Dat is zeer ongewoon in de Afghaanse cultuur, wat nog maar eens de ernst van de situatie aangeeft. Aanvankelijk reageerden de Nederlandse ouders geschokt ('hij is nog zo jong, geen sprake van!') en wilden ze er niets over horen. De vader heeft ze toen uitgelegd dat dit een trouwerij voor de Afghaanse gemeenschap zou worden, een Islamitisch huwelijk door de imam ingezegend en niet een huwelijk, geregistreerd bij de gemeente. Het heeft als doel om de gemeenschap te dwingen te stoppen met roddelen. De vader beloofde ook om alle kosten van het trouwfeest te betalen, wat ook hoogst ongebruikelijk is in de Afghaanse cultuur. Er is een grote 'neptrouwerij' en feest georganiseerd waar zo ongeveer 400 mensen op af kwamen en het geroddel stopte. De familie eer was gered, alleen de vader heeft intussen door alle stress psychosomatische klachten ontwikkeld.

Zelfbeschikkingsrecht

De vader, als hoofd van het gezin, is het eerste aanspreekpunt en de sleutelpersoon in het arrangeren van het huwelijk, de moeder is de tweede, aldus de respondenten. Ook de grootvader is een belangrijk sleutelfiguur. De hele familie is betrokken bij de verloving en de trouwerij. De familie van de jongen is verantwoordelijk voor alle kosten van de trouwerij. Nog voordat de jongeren elkaar hebben gezien of gesproken, gaat de familie in onderhandeling met elkaar. De jongeren hebben elkaar misschien alleen maar eerder op bijvoorbeeld een familie bijeenkomst ontmoet/gezien. De respondenten geven aan dat de man die in Nederland woont, zijn toekomstige vrouw vaak maar een keer of alleen op een dvd van bijvoorbeeld een bruiloft ziet. Wanneer de families toestemming voor het huwelijk geven, wordt alles vastgelegd en besloten.

De respondenten vertellen dat de meisjes incidenteel een huwelijk mogen weigeren, maar de familie bemiddelt altijd in het gehele proces. Een goede opleiding voor de jongeren wordt zeer gewaardeerd. Als het meisje wil doorstuderen, is dat een goed en geldig excuus om het huwelijk uit te stellen. Het huwelijk is volgens de respondenten traditioneel niet een individuele keuze, maar een keuze die collectief gemaakt wordt (door beide families). Laagopgeleide mensen gaan veelal traditioneler met het huwelijk om, maar het is geen harde regel. Jongens krijgen over het algemeen meer vrijheid dan meisjes, maar het ligt ook enigszins aan de familie zelf.

*'Een huwelijk weigeren? – vertellen enkele respondenten - 'Vroeger kwam dat niet eens in je op! Je zegt gewoon geen 'nee' tegen je ouders. Tenminste voor onze generatie was dat niet mogelijk.' Zoals eerder aangegeven blijken de oudere vrouwelijke respondenten door hun ouders uitgehuwelijkt te zijn. Dit was de normale gang van zaken. Tegenwoordig is de situatie iets veranderd en ook in Nederland heeft de jongere generatie het een stuk makkelijker. Een meisje kan nu een huwelijk met een ongewilde partner weigeren, aldus de respondenten. Toch mag ze het huwelijk zelf niet oneindig weigeren, ze mag het wel uitstellen. Verwacht wordt dat ze op een gegeven moment gaat trouwen. Ze mag niet eindelijk weigeren, omdat ze hierdoor ook een slechte naam kan krijgen (en met haar ook de hele familie). Het huwelijk is de uitkomst van een *gezamenlijke* beslissing van de familie en *met* toestemming van de kinderen. Liefde en persoonlijke voorkeuren spelen wel*

enigszins een rol in het proces van partnerkeuze bij de tweede generatie van Afghanen, maar in Afghanistan zelf niet, aldus een van de respondenten.

Volgens de respondenten worden in de gelovige, traditionele families het geloof en de traditie strategisch ingezet door de ouders, ze worden instrumenteel gebruikt om macht op de kinderen uit te oefenen. *'De ouders willen de baas blijven spelen. Hun invloed op de kinderen wordt natuurlijk veel kleiner als het kind met iemand uit een andere cultuur of ander geloof trouwt...'* Dit is ook een van de belangrijkste redenen dat de partners voor kinderen door de ouders worden gekozen en dat ze een sterke voorkeur hebben voor een partner van dezelfde afkomst en geloof.

Volgens de Afgaanse normen en waarden

In een Afgaanse gezin dat in Den Haag woont, overlijdt de moeder en blijft de vader met drie dochters alleen achter. De vader heeft een strenge aanpak en probeert de dochters volgens de Afgaanse normen en waarden op te voeden. De oudste dochter is enigszins vernederlandst, ze heeft vrienden, ze gaat uit, krijgt een relatie met een Afrikaanse man en ze raakt zwanger. De vader gooit haar uit huis omdat de jongen zich niet tot moslim wil bekeren. De tweede dochter krijgt op een gegeven moment ook een relatie, ook met een Afrikaanse man. Ze wordt zoals de oudste de deur uit gezet. De vader kan niet begrijpen waarom en waardoor hij het gezag over zijn kinderen heeft verloren. Hij geeft de schuld aan de Nederlandse maatschappij en cultuur. Hij neemt de jongste dochter die ongeveer 14 is mee naar Afghanistan terug voor een aantal maanden. Hij wil daar voor haar een verloofde zoeken en haar de juiste normen en waarden bijbrengen. 'Als je jong bent wordt je snel gemanipuleerd'.

Volgens de focusgroep van oudere Afgaanse vrouwen zijn er geen 'achterlatingsverhalen' bekend, de vrouwen reageren enigszins geschokt op de vraag. De jonge respondenten, daarentegen, kennen wel een aantal gevallen van meisjes die door hun vader naar Afghanistan zijn weggebracht en bij de familie achtergelaten. De redenen van een dergelijke achterlating kunnen bijvoorbeeld zijn 'een te grote mond' van het verwesterde meisje, haar 'uitdagende kledingsstijl', angst van de ouders voor een ongewenste relatie van hun dochter of andere, soortgelijke motivaties.

De tweede generatie

De tweede generatie respondenten geven aan dat de partner niet altijd wordt gezocht in het herkomstland en veel Afghanen in Nederland trouwen. Het komt vaker voor wanneer ze vanaf jongs af aan hier opgegroeid zijn en een opleiding gevolgd hebben. De jongeren zijn dan vernederlandst en velen beheersen zelfs het Nederlands beter dan de taal van hun ouders. De meeste Afgaanse meiden van de tweede generatie willen niet een relatie met een man 'van daar' beginnen. De belangrijkste reden hiervoor is het cultuurverschil. In Afghanistan leeft men volgens strakke normen en waarden wat betreft de omgang tussen mensen, tussen vrouwen en mannen, wat betreft het geloof et cetera, terwijl in Nederland men totaal iets anders gewend is.

De jongeren willen hier vrijer zijn en hun individuele mening uit mogen drukken. De Afgaanse cultuur is daar te collectivistisch voor, naar de smaak van de jongeren: *'Je zou*

waarschijnlijk ook met zijn familie samen moeten wonen. Een respondent, een jonge meid die hier opgegroeid is, vertelt dat haar ouders probeerden haar aan een in Iran wonende neef te koppelen. Daar had zij absoluut geen zin in en dat heeft ze hen goed duidelijk gemaakt: *'Ja, ik heb wel een grote mond, maar ik moet voor mezelf vechten toch? En dat is de enige manier. Bah, ik ga echt niet met een neef trouwen, het is ziek! En je moet dan zo iemand heropvoeden, daar heb ik geen zin in hoor.'* De jonge meiden vertellen dat de familie wel invloed heeft op hun keuzes, maar het huwelijk wordt niet gedwongen opgelegd.

Er zijn ook heel weinig tweede generatie Afghanen die met een nieuwkomer willen trouwen. Dat gebeurt vaker bij de wat oudere generatie, diegenen die na een jarenlang verblijf in Nederland nog geen partner gevonden hebben. De tweede generatie respondenten vinden dat allemaal niks, het kost veel moeite en geld om iemand uit het herkomstland te halen, ze willen vaak doorstuderen en eenmaal getrouwd kan dat onmogelijk gemaakt worden. De families kunnen zich ook bemoeien met het jonge echtpaar omdat veel families zeer traditioneel zijn en geen individuele rechten van de jongeren (zeker waar het vrouwen betreft) respecteren, aldus de respondenten. Hierdoor kunnen er conflicten ontstaan tussen de jongeren die op traditionele wijze opgevoed zijn in Afghanistan met diegenen van Afghaanse origine die in de westerse wereld al zijn geïntegreerd. Sommige ouders lijken hier ook wel oog voor te hebben. Ze willen bijvoorbeeld dat hun dochter het liefst met een Afghaanse jongen trouwt, maar ze zien ook de verschillen in de manier van leven tussen Afghanistan en Europa.

AZC's meisjes

Een respondent vertelt uitgebreid over een ander verontrustend verschijnsel met betrekking tot het huwelijksgedrag van Afghaanse vluchtelingen in Nederland. Hoewel dit niet direct in verband lijkt te staan met huwelijksmigratie, is het ons in ziens van belang hier kort bij stil te staan. Het betreft Afghaanse meisjes in asielzoekerscentra (AZC's).

De meisjes die opgroeien in een AZC worden meestal fanatiek beschermd door hun ouders, die willen niet dat hun dochters te veel in contact met andere culturen komen en door deze beïnvloedt worden, aldus de respondent. Ze zouden dan te 'westers' worden, te 'vrij' en hierdoor minder aantrekkelijk voor een degelijke, gelovige Afghaanse jongen, die de ouders voor haar wensen. Het gebeurt daarom regelmatig dat deze meisjes zo snel mogelijk worden uitgehuwelijkt aan een Afghaanse man met een Nederlandse paspoort, die op zoek is naar een vrouw en met dat doel naar een AZC komen. De ouders, net als het meisje, willen zo snel mogelijk een legale status verkrijgen, dus pakken ze met beide handen elke aangeboden kans.

Wat de respondent zorgen baart, is dat er regelmatig jonge en oudere Afghanen naar AZC's komen met als enige doel een partner te zoeken. Volgens de respondent komen deze visites frequent voor en betreffen ook mannen vanuit het buitenland, zoals bijvoorbeeld uit Duitsland. In veel asielzoekerscentra bestaat onvoldoende toezicht, dus dit kan heel goed mogelijk zijn. Het probleem is dat veel vluchtelingen jaren lang in deze centra verblijven. In die tijd groeien de jonge vluchtelingen op van kinderen tot pubers en tot jonge volwassenen. Ze bereiken de leeftijd waar in normale omstandigheden een partner gezocht zou worden.

Ondertussen is de leefsituatie verre van normaal en er heerst een algemeen gevoel van wanhoop. Niemand weet waar hij of zij aan toe is. Bovendien ontbreekt elke vorm van seksuele voorlichting voor de jongeren en die weten dan ook niet wat voor gedrag van hen verwacht wordt. Dat maakt de jonge meiden volgens de respondent extra kwetsbaar voor benaderingen en aanzoeken van onbekende mannen die met beloftes op een 'normaal leven' komen. Zij beweren dat zij alles mogelijk kunnen maken. Zij hebben namelijk een verblijfsvergunning. Een van de problemen is dat sommige mannen, die hun beloftes niet nakomen, misbruik van deze meisjes maken. Als gevolg hiervan zijn zwangerschappen onder minderjarige vluchtelingenmeiden een bekend probleem, volgens de respondent. Wat weer zorgt voor vrees bij de ouders voor eerder genoemde vervelende uitkomsten binnen familie en gemeenschap.

De mannen die in een AZC een vrouw zoeken hebben volgens de respondent vaak wat te verbergen, zoals een drugs- of alcoholprobleem, of vertonen agressief gedrag en zijn hierdoor als partner ongewenst binnen de Nederlandse Afghaanse gemeenschap. Ze hebben veelal geen werk of uitkering, verkeren in slechte economische omstandigheden, kampen soms met psychische problemen, et cetera. Het meisje is kwetsbaar, dus makkelijk te domineren, vraagt niet te veel en is gezien haar zware levensbagage dankbaar voor alles.

3.1.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Hoewel geen aantallen zijn genoemd blijkt uit bovenstaande resultaten dat huwelijksmigratie een veel voorkomend verschijnsel is in de (van oorsprong) Afghaanse vluchtelingengemeenschap. Hoewel een groeiende groep Afghaanse jongeren op huwbare leeftijd zich afkeert van huwelijksmigratie, lijkt het aantal huwelijksmigranten ten aanzien van een decennium geleden toe te nemen.

3.2. Koerdische gemeenschappen (Irakees, Turks en Iraans)

3.2.1 Profiel

De Koerdische gemeenschap in Nederland is zeer gevarieerd en kent grote onderlinge verdeeldheid. Aangezien er geen officiële cijfers van het aantal Koerdische vluchtelingen in Nederland zijn, lopen de schattingen van 60.000 tot ongeveer 80.000. Ten behoeve van dit onderzoek werd de informatie verzameld over de grootste Koerdische groepen: de Irakese, Turkse en Iraanse Koerden.

3.2.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

De Koerdische vluchtelingen – vertellen de respondenten - zoeken in Nederland veiligheid, iets wat ze in hun herkomstland niet gekend hebben. Daardoor houden ze zich vast aan tradities, ze geven hen een gevoel van veiligheid en stabiliteit. Het zijn ook de culturele tradities die zij niet konden naleven of vieren onder de onderdrukking van andere volken. Helaas voelen velen zich in Nederland ook niet geaccepteerd. De vluchtelingen voelen zich buitengesloten, dus vallen ze terug op het bekende, op de eigen culturele gewoontes en op hun eigen gemeenschap. Dat geeft volgens de respondenten veiligheid: *'In een collectivistische cultuur is dat (het gevoel bij een groep te willen horen, red.) nog sterker. Men bestaat niet op zichzelf. De mens bestaat alleen in verband met anderen. Een mens leeft dus voor de anderen.'*

Volgens de respondenten trouwen Koerden binnen hun eigen gemeenschap ter bescherming van de eigen cultuur. Aan de ene kant worden ze hier in Nederland in een 'hoek geduwd', niet geaccepteerd, dus klampen de Koerden zich vast aan hun eigen cultuur. Het lijkt er bijvoorbeeld ook op dat de mensen hier in Nederland nog traditioneler worden, dan in het herkomstland, hier ontwikkelt/verandert de cultuur niet meer. Aan de andere kant willen de Koerden hun culturele erfenis, tradities en taal doorgeven omdat ze altijd al als volk zijn geëxisteerd zonder een eigen land en onder constante onderdrukking van andere volken, aldus de respondenten. Het is dan ook, volgens de respondenten een logisch gevolg dat familie- en vriendschappelijke banden juist via transnationale huwelijken worden onderhouden.

Referenten

Volgens de respondenten krijgen zowel meisjes als jongens te maken met gearrangeerde huwelijken waarbij de partner in het herkomstland wordt gezocht. Zij geven aan dat de gescheiden mannen (die een goede sociaal-economische positie bekleden) meestal diegenen zijn die een nieuwe partner, een jonge vrouw, in het herkomstland zoeken. Maar ook oudere vrouwen knopen soms relaties met iemand uit de regio waar ze vandaan komt. Dan is de partner meestal iemand die zij al kenden (van hun oude school bijvoorbeeld), een persoon die ook een goede positie heeft en een intellectueel bij hen past. Maar volgens de respondenten eindigen deze 'heimweerelaties' ook vaak in mislukking. Een van de respondenten vertelt:

Een Turks-Koerdisch vrouw, al jaren in Nederland wonend, gaat opnieuw trouwen met iemand die zij nog van haar basisschool kent. Ze zoekt hem weer op in het herkomstland en ze komen samen naar Nederland om te trouwen. Toch verbreekt zij na 4 jaar de relatie. Als reden hiervoor geeft ze de cultuurkloof: mensen veranderen als ze in het buitenland wonen, en heimwee maakt dat de relatie wankel is. De romantische beelden van het verleden en het verlangen naar het herkomstland blijken te sterk te zijn in de confrontatie met de realiteit van het leven. De afstand tussen mensen is niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk in jaren tijd gegroeid.

Gescheiden vrouwen zoeken vaker nog dan mannen een nieuwe partner in het herkomstland, vertelt een Turks-Koerdisch respondent. Maar ze 'experimenteren' ook met relaties met Nederlandse mannen en gaan soms zelfs samenwonen zonder dat er traditioneel getrouwd wordt. Ze gaan meer 'kijken' vanuit hun levenservaring, zoeken een ander soort relaties. Ze beseffen dat afstand en verschillende (culturele) omstandigheden niet bevorderend zijn voor relaties die over de grens gevormd zijn. Zelfs de dikste vriendschappen kunnen na een aantal jaren afstand kapot gaan. De mens raakt volgens deze respondent aan een ander leven gewend, de denkwijze, de waarden, de gewoontes, de voorkeuren en prioriteiten blijven niet onveranderd. De ervaringen over de jaren heen drukken een stempel op de psyche van de mens. Maar ook diegene die op dezelfde plek blijven veranderen. Niemand blijft stil staan in zijn ontwikkeling.

Volgens de respondenten gaan gescheiden mannen soms ook samenwonen met een Nederlandse vriendin. Maar velen kiezen zij er toch voor om alleen te wonen. De meeste hebben al (volwassen) kinderen en hebben hierdoor geen of minder behoefte aan het stichten van een nieuw gezin. Ze bewaken dan hun vrijheid als vrijgezel. Ze weten hun politieke en activistische activiteiten door te laten gaan, ze houden hun professionele leven in stand en ze komen niet zo snel in de verleiding om nieuwe (sociale) relaties aan te gaan. Ook onder de kritische ogen van de gemeenschap durven ze geen nieuwe relaties te beginnen, aldus de respondenten. Hun reputatie hangt af van de mening van de gemeenschap die nog te vaak door roddel gestuurd wordt.

Huwelijksmigranten

De respondenten vertellen dat het leeftijdsverschil tussen de partners meestal niet groot is, zo'n 1 tot 2 jaar, aangezien meisjes en jongens dezelfde huwbare leeftijd kennen, namelijk tussen de 18 en 26 jaar. De (grote) leeftijdsverschillen, tot zelfs 10, 15 of 20 jaar, komen voor in huwelijken die door mannen afgesloten worden die hertrouwen met een meisje uit het herkomstland, aldus de respondenten. Deze mannen hebben dan het liefst een jong meisje, een maagd en vanuit de regio of plaats waar zij oorspronkelijk vandaan komen. Deze meisjes zijn meestal laag opgeleid en willen zich graag ontplooien. Dat kan meestal niet zolang zij in hun ouderlijke huis wonen, waar ze volledig van hun ouders en familie afhankelijk zijn. Door te trouwen met bijvoorbeeld een man met een Europees paspoort hopen zij op een vrij leven.

De realiteit is vaak heel anders: in hun cultuur hoort een familie van de jongen een bruidsschat vol goud en geld te geven voor zijn bruid, maar in Irak bijvoorbeeld hebben de in armoede levende mensen hiervoor onvoldoende middelen, aldus de respondenten.

Hierdoor blijven de meiden vaak langer ongetrouwd, worden ze ouder, waardoor hun 'marktwaarde' daalt. Daardoor worden de meisjes vaak uitgehuwelijkt aan mannen die uit het buitenland komen en wel het geld hebben om te trouwen.

De respondenten stellen dat de huwelijken die uit bovenstaande situatie voortkomen, vaak probleemvol zijn. Door het grote leeftijdsverschil kunnen de mannen – aldus een van de respondenten – hun jonge echtgenote manipuleren. Zij hebben meer levenservaring en bovendien kennen zij het nieuwe land (Nederland), de cultuur, de manier van leven en de taal. Ze hebben de ultieme kennis en maken daar gebruik van in de relatie. De respondenten geven aan dat de vrouw aanvankelijk onderdanig is en het huis onderhoudt waarin de man traditioneel gezien het laatste woord heeft. Maar deze situatie verandert door de jaren heen. De jonge vrouw ontwikkelt zich, groeit in kennis en zelfvertrouwen en vaak verlaat ze de man op een gegeven moment. Hier is de paradox zichtbaar: de man wil een traditioneel meisje, het meisje wil van deze tradities ontsnappen. Een bijkomend probleem dat door de respondenten onder de aandacht wordt gebracht, is dat de kinderen die in deze relatie geboren (kunnen) worden meestal het slachtoffer zijn van de onevenwichtige en ongelijkwaardige relatie of de uiteindelijke echtscheiding van hun ouders.

Hoewel de respondenten ook gearrangeerde huwelijken met mensen uit het herkomstland kennen die goed verlopen, stellen zij dat sommige huwelijksmigranten met problemen kampen. De meisjes of de jongens die naar Europa komen om te trouwen hebben te maken met gebroken dromen, valse beloftes en teleurstellingen en gebrek aan een sociaal vangnet. Sommige vrouwen ontwikkelen hierdoor psychische problemen. Sommige huwelijken eindigen in scheidingen. Er zijn veel gevallen van huiselijk geweld bekend waar de vrouwen niet weten hoe ze hier uit kunnen komen.

Ook de Turks-Koerdische jongens die als huwelijksmigranten naar Nederland komen, belanden volgens enkele respondenten in een lastig parket: ze kunnen geen werk vinden, hebben moeite met de Nederlandse taal. Ze laten alles achter en moeten hier opnieuw beginnen. Een van de respondenten vergelijkt deze jongens met een vis die uit zee is gehaald. De schoonfamilie zet ze vaak onder druk om te werken en geld te verdienen. In een nieuw land, bijna volledig afhankelijk van schoonfamilie, kan de mannelijke trots van deze jongens worden aangetast wat weer problemen oplevert thuis en psychische klachten bij de jongens oplevert. Een echtscheiding is niet denkbaar, aangezien dit zijn terugkeer naar het herkomstland betekent en dit vervolgens ook de schending van zijn eer betekent, stellen de respondenten.

Maar, zo stellen de respondenten, een aantal van de migratiehuwelijken verloopt ook positief, waarbij het gekoppelde echtpaar gelukkig met elkaar wordt. Een van de respondenten vertelt over een gezin waar de partners elkaar voor het huwelijk niet eens 'in het echt' gezien hadden. Drie jaar lang hebben ze, via internet en telefoon contact gehouden, foto's naar elkaar gestuurd. Ze kwamen met elkaar in contact omdat de families elkaar kenden en de ouders waren overtuigd dat hun kinderen juist voor elkaar waren. Dit verhaal heeft wel een goede afloop, ze zijn allebei gelukkig in hun huwelijk.

Een aantal vluchtelingenorganisaties probeert de situatie in kaart te brengen en te controleren en werkt aan preventie, ook in het herkomstland. Ze proberen de meisjes te

waarschuwen en lichten ze in over hun (mogelijke) situatie in Europa. Hier in Nederland worden bijvoorbeeld helpdesks opgezet waarnaar gebeld kan worden voor advies, over de problematiek van huiselijk geweld, doorverwijzing, informatie, et cetera.

Diasporahuwelijken

Huwelijken tussen partners van de Koerdische diaspora in andere westerse landen zijn ook bekend, vertellen de respondenten. Deze nieuwe grensoverschrijdende relaties worden 'geregeld' via een vertrouwenspersoon: een vriend, goede kennis of via de families. Meestal wordt op deze manier een meisje voor een jongen gezocht. Maar het kan ook omgekeerd zijn, als het meisje op huwelijksleeftijd is en er geen passende partner in de eigen omgeving of herkomstland te vinden is.

Een van de respondenten signaleert dat veel nieuwe huwelijkspartners binnen de Turks-Koerdische gemeenschap in Nederland afkomstig zijn uit (Europese) diasporalanden, zoals Duitsland en Frankrijk. De families en de kennissen van dezelfde oorsprong houden de transnationale relaties warm, waarbij ze elkaar bezoeken, samen op vakantie gaan, bruiloften en andere familie- en vriendenbijeenkomsten bijwonen. De moderne communicatiemiddelen, zoals Internet, e-mail, chat-programma's en het kosteloos telefoneren via de computer stelt de mensen in staat om op een eenvoudige, efficiënte en zeer goedkope manier hun dierbaren te bereiken.

Hoewel traditioneel meestal binnen de familie werd getrouwd, welke in diasporalanden woont of in het land van herkomst, geven een aantal Turks-Koerdische respondenten aan dat tegenwoordig minder binnen de Turks-Koerdische families wordt getrouwd en meer in de kennissen- en vriendenkring. Vaak zijn deze kringen wel nog steeds opgebouwd vanuit mensen die uit dezelfde regio, streek of stad in het land van herkomst komen.

'Diaspora relaties' kunnen ook kampen met problemen, zoals de vraag: wie gaat bij wie wonen? De tweede generatie lijkt het meestal op een praktische manier op te lossen, zoals door een respondent wordt verteld:

Een Turks-Koerdisch meisje in Nederland ontmoet een jongen in Frankrijk van dezelfde afkomst. Ze gaan met elkaar verloven. Toen het meisje nog studeerde, kwam de jongen hier wonen. Na het afronden van haar studie kon zij geen goede baan hier vinden. Daarom verhuisde het jonge echtpaar naar Frankrijk omwille van het werk van de jongen die daar wel een goede baan had.

Intra-culturele kloof

De respondenten stellen dat zowel referenten als huwelijksmigranten vaak oplopen tegen de culturele kloof binnen dezelfde cultuur. Alle gesproken respondenten benadrukken dat er behoefte is aan voorlichtingen in Nederland en in het herkomstland die tot bewustwording hierover leiden. Men moet beseffen dat de cultuur verandert onder invloed van de omgeving, net zoals mensen veranderen. Hoe langer men in Nederland woont, hoe meer patronen en gewoontes hij overneemt en hoe meer Nederlands hij wordt. De nationale cultuur wordt nog te vaak als een statisch, onveranderlijk en homogeen ding gezien, die ten grondslag ligt aan een 'gesloten identiteit'. Vergeten wordt dat cultuur en zijn aspecten

vloeibaar en veranderlijk zijn: ze passen zich aan de omstandigheden aan. Stereotypische en clichébeelden van cultuur moeten doorgebroken worden, zowel in Nederland als in het herkomstland, aldus de respondenten. De betekenis van cultuur is dieper dan de oppervlakkige aspecten.

Voorbeelden die door de respondenten worden gegeven over de intra-culturele kloof tussen referenten en huwelijksmigranten zijn de volgende:

Een jongen die in Nederland is opgegroeid gaat trouwen met een meisje uit het land van herkomst. Het gevolg: een culturele kloof. Bij het meisje ontbreekt de nodige kennis van het nieuwe land, wat te vaak resulteert in onderdrukking.

Een vrouw hier opgevoed en een jongen vanuit het herkomstland: de man raakt gefrustreerd omdat hij een heel andere man-vrouw verhouding gewend is en de vrouw wordt ook ongelukkig. Het resultaat: onderdrukking.

3.2.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

De Koerdische gemeenschap in Nederland is zoals eerder aangegeven zeer heterogeen, waardoor ook de motivatie achter trouwen met een partner uit het buitenland (herkomstland of diasporaland) zeer divers kan zijn. In één cultuur kan men verschillende tradities vinden, binnen een geloof verschillende belevingen daarvan. In één stad verschillende culturen, verschillende klassen, niveaus en omstandigheden die mensen tot totaal verschillende personen vormen. Daarom is het onderwerp van huwelijksmigratie in de Koerdische gemeenschap niet één thema, maar een intersectie van diverse thema's in een cultureel spanningsveld van maatschappelijke invloeden. Toch zijn bijna alle respondenten het er over eens dat traditie en de mate waarin de cultuur behouden wordt van invloed is op de keuze om een partner uit dezelfde cultuur te kiezen.

Volgens de respondenten zijn er in Nederland weinig goede kandidaten, want mensen willen alleen iemand trouwen die *schoon* is. De Koerdische vluchtelingengemeenschap wil liever dat hun kinderen met een bekende trouwt, het liefst een moslim en Koerd, dan met Europeanen met andere normen en waarden, omdat ze dan een oogje in het zeil kunnen houden. Het is dan makkelijker om een partner in het herkomstland te zoeken, daar zijn de dingen bekend en de familie kan vaak een goede, betrouwbare partner aanwijzen. Ook willen ze graag iemand die deel van hun cultuur uitmaakt, dat missen ze in het vreemde land, aldus de respondenten. Sommige huwelijken worden gearrangeerd, maar sommige huwelijken ontstaan bijvoorbeeld uit een vakantieliefde. Volgens de respondenten gebeurt dat laatste vaker in het geval van vrouwen of jongeren.

De respondenten stellen dat een 'goede' familie een zeer belangrijk aspect is in de keuze van de huwelijkspartner. Het huwelijk heeft hier ook een collectieve betekenis, de families zullen ook veel met elkaar omgaan en het is van wezenlijk belang dat een goede onderlinge relatie wordt onderhouden. De familiere banden zijn dus erg belangrijk en worden mede onderhouden door het sluiten van een huwelijk binnen de familieleden. Neef-nicht huwelijken zijn volgens de respondenten meer regel dan uitzondering. Maar de

respondenten geven wel aan dat de tweede generatie zich hier vaker tegen verzet, omdat die dat niet langer normaal vindt.

Nicht-neef huwelijken

De vriendin van een respondent is van Irakees-Koerdisch afkomst en woont in Nederland. Haar oudste dochter gaat op een gegeven moment trouwen met een neef, de zoon van haar zus die samen met haar gezin in Iran woont. De dochter wordt niet onder druk gezet door haar vrij liberale moeder om te trouwen en überhaupt niet om te trouwen met een neef. Het jonge echtpaar maakt kennis met elkaar en wordt verliefd. De vriendin van Respondent 3 weet dat er een nauw verwantschap is, dat erkent ze zelfs als een enigszins gevoelig punt, maar ze geeft haar dochter de vrije hand om te doen wat zij zelf wil en voelt. Tegelijkertijd ziet ze de gebeurtenis als een kans om de familiebanden te versterken en de mogelijkheid om haar familie te helpen via de migratie van haar neef. De migratie zou de neef kunnen helpen om een beter leven in het buitenland op te bouwen. Deze jonge mensen gingen uiteindelijk trouwen, de jonge man kwam naar Nederland.

Helaas heeft het huwelijk niet lang stand gehouden. De man was gevoelig voor het verlies van status en zijn situatie was niet makkelijk in Nederland. Hij had moeite om werk te vinden, bleef maar thuis omdat hij weinig eigen netwerken had en moeite met de Nederlandse taal had, terwijl zijn vrouw het geld verdiende en een eigen leven leidde. Dat creëerde een ongemakkelijke thuissituatie waarin hij en zij zich niet konden vinden. Dit is uiteindelijk te veel voor beiden geworden. Het huwelijk is gestrand met een echtscheiding tot gevolg.

Cultuur, traditie en partnerkeuze

Volgens de respondenten is familie erg belangrijk in de Koerdische cultuur. Mensen staan niet op zichzelf maar in verband met anderen en de behoefte aan autonomie is in de meeste gevallen laag. De sociale wereld wordt geregeerd door roddel, aldus de respondenten. Mensen worden gestuurd door wat de gemeenschap van hen denkt en zegt en leven voor de familie. Een van de respondenten vertelt: *'We hebben een grote angst voor vooroordelen van derden. We leven eigenlijk voor onze omgeving. We moeten onze namen en reputaties hoog zien te houden. Maar hoe dan ook moeten onze dochters met een Koerd trouwen.'*

Om roddel voor te zijn initiëren (bei)de ouders vaak de totstandkoming van een huwelijk, aldus de respondenten. Alleen sporadisch zijn dat de jongeren zelf. Dochters zijn sneller gemotiveerd om te gaan trouwen, omdat dit de enige manier voor ze is om een eigen leven te krijgen, buiten het ouderlijk huis. Vrouwen mogen volgens de respondenten niet zomaar alleen wonen, behalve als ze gaan studeren en de universiteit ver weg van de woonplaats is. Een goede opleiding staat hoog in het vaandel in de Koerdische gemeenschap, dus dit is ook één van de weinige situaties waarbij het meisje een huwelijk kan weigeren of uitstellen. De ouders vinden het meestal belangrijker dat ze haar opleiding afrondt.

De respondenten geven aan dat volgens het geloof en de traditie een jongen of een meisje geen relatie mogen hebben. Wel een vriendschap, maar dit wordt meestal alleen aan de moeder gecommuniceerd, terwijl de vaders doen alsof ze niets weten (de kinderen van de 2^e generatie gaan vaker stiekem 'relaties' aan). De maagdelijkheid is, net zoals in de Afghaanse cultuur, erg belangrijk en seksuele relaties buiten het huwelijk zijn streng verboden. Dit is

ook de hoofdreden dat veel meisjes jong worden uitgehuwelijkt; de ouders zijn bang dat de dochter zwanger, wordt wat eerschending en gezichtverlies voor de familie tot gevolg heeft en tot reputatie- en respectverlies van de gemeenschap leidt.

De respondenten stellen dat wanneer jongeren (meisje of jongen) niet willen trouwen, de familie de nieuwe partner lang aan blijft prijzen tot het moment dat het kind toegeeft. De mening van de ouders en de culturele tradities zijn ook voor veel jongeren nog erg belangrijk. Tegelijkertijd is het ook meestal alles wat de kinderen kennen, er zijn geen andere opties. Een respondent vertelt dat ze regelmatig Koerdische families in Nederland ziet die zo strak volgens de tradities van hun herkomstland leven, dat ze met deze woorden omschreven kunnen worden: *'deze families zijn niet geëmigreerd, ze zijn alleen maar van adres veranderd.'*

Over de relatie tussen traditie, opleiding en regionale afkomst (stedelijk of ruraal) zijn de respondenten het niet allemaal eens. Volgens een van de respondenten is de mate van hang naar traditie en inflexibiliteit in het huwelijk van de kinderen niet afhankelijk van opleidingsniveau of van de mate van verstedelijking van de Koerdische vluchtelingen. Juist de opvoeding en de individuele bereidheid tot openheid zouden volgens deze respondent van invloed zijn. Volgens een andere respondent is de opleiding juist wel de sleutel: hoe hoger het niveau des te beter de kansen voor los laten van tradities. Volgens weer een andere respondent speelt de regionale afkomst een belangrijker rol in de mate waarin mensen traditioneel zijn en hun huwelijksgedrag, dan de opleiding van de ouders. Hoe traditioneel iemand zijn leven inricht ligt vaak alleen gedeeltelijk aan het opleidingsniveau, aldus deze respondent. Een respondent geeft een voorbeeld van een Irakese Koerd, een bekende van haar:

Deze jonge man heeft ten eerste in het herkomstland een universitaire studie afgemaakt en is vervolgens gevlucht naar Nederland en heeft hier ook scheikunde gestudeerd. Toen de tijd kwam om een gezin te stichten ging hij op zoek naar een partner in het herkomstland en is teruggekomen met een meisje van 20 jaar jonger, zeer gelovig en met een hoofddoek.

Volgens de respondenten is een echtscheiding nog steeds een taboe in de Koerdische cultuur. Het kan zelfs resulteren in eergelateerd geweld. Meestal worden vrouwen als de slachtoffers binnen de Koerdische cultuur uitgebeeld. Toch, vertelt een respondent zijn niet alleen mannen maar ook vrouwen potentiële daders *'denk aan de handelingen zoals uithuwelijken, over elkaar roddelen, elkaar naar beneden halen, daar zijn ook vrouwen mee bezig! Toch is ook belangrijk dat mannen emanciperen! De mannen zijn seksistisch, willen kosten wat kost de cultuur vasthouden. Dit is ook de reden dat ze hun bruid vanuit hun herkomstland brengen omdat ze – zoals het hoort - onderdanig zal zijn.'*

Zelfbeschikkingsrecht

Een respondent vertelt over gearrangeerde huwelijken. Deze respondent stelt dat Koerden met hun gezin op vakantie naar het herkomstland gaan: *'De meisjes worden niet uithuwelijkt maar toch nemen ze hun dochters mee en ze laten die dochter kijken met wie ze wil gaan trouwen. Maar tot nu toe heb ik van niemand gehoord dat iemand zijn dochter heeft gedwongen om met iemand te trouwen. Je hoort zelden dat ze een jongen daarvandaan*

halen om hier te komen, voor een meisje. Meisje komt naar Koerdistan, ziet de jongen, ze gaan trouwen en ze komen samen terug. Ik heb wel begrepen dat veel ouders hun jongens en meisjes naar de feestjes van de Koerden sturen, hier in Nederland. Die kinderen die zijn hier geboren. En dan zien zij elkaar en worden verliefd op elkaar, en dan gaan ze trouwen. Maar je hoort ook dat meisjes trouwen met een Nederlander. Maar voor jongens is dat makkelijker dan voor meisjes. Waarom weet ik niet, maar het is in alle culturen zo. In alle culturen hebben ze niet veel te zeggen. Ze hebben wel een grote mond, maar toch luisteren meisjes meer naar hun ouders dan jongens.'

Hoewel deze respondent aangaf gedwongen huwelijken niet te herkennen in haar gemeenschap, gaf zij wel aan dat gevallen van uithuwelijking nog steeds aanwezig zijn. Ook volgens de traditie is het van groot belang om binnen de Koerdische gemeenschap te trouwen. *'Koerden moeten in principe met mensen van hun eigen cultuur trouwen. Voor de jongens maakt deze gedachte niet zoveel uit, want jongens mogen nou eenmaal meer dan meisjes'* - vertellen de respondenten tijdens een van de Changemakersfocusgroepen. De meisjes zijn volgens de respondenten het meest beïnvloedbaar om te trouwen met de door de ouders beoogde partner.

Wanneer een meisje/jonge vrouw niet met de door de ouders gekozen partner wil trouwen mag ze het weigeren volgens de respondenten. Toch zal de familie van het meisje (soms ook van de jongen) psychische druk blijven uitoefenen en is de kans groot dat vrouwen in het huwelijk treden terwijl zij daar eigenlijk niets voor voelen. Zeker wanneer ze een aantal keer een aanzoek geweigerd hebben, vanuit angst voor de roddel. Sommige mannen zullen bijvoorbeeld uit wraak verhalen over het meisje vertellen: *"ik heb het met haar gedaan..."*. De gemeenschap kan ook andere redenen achter haar herhaaldelijke afwijzingen zoeken, zoals: *"ze heeft zeker iets te verbergen"*. Het meisje mag dus niet eindeloos een huwelijk weigeren, het uiteindelijke doel van elke vrouw is om te trouwen en kinderen te krijgen, aldus de respondenten.

De verhalen van huiselijk geweld en eermoorden die het gevolg zijn van de gedwongen (migratie)huwelijken, zijn bekend bij alle geïnterviewde respondenten. *'Door dit soort verhalen kunnen ouders moeilijk hun dochter met zomaar iedereen laten trouwen'*. De respondenten benadrukken dat ze als ouder niet de keuzes van hun kinderen proberen te beperken, maar ze willen ook niet dat hun kind trouwt met iemand waarvan de familie geen goede naam heeft. Zoals een van de moeders vertelt: *"Mijn dochter mag zelf bepalen met wie ze trouwt, maar als ik het er niet mee eens ben gaat de bruiloft niet door"*. De vrijheid van de keuze is daarmee ogenschijnlijk. De kinderen mogen zelf 'beslissen' met wie ze wel of niet willen trouwen, maar het laatste woord ligt nog steeds bij de ouders en/of de familie.

Belofte maakt schuld?

Een Koerdisch meisje, 19 jaar oud, dat in Nederland opgegroeid is, gaat met haar ouders op vakantie naar Irak. Daar, onder de aanmoediging van haar ouders, wordt ze met een neef verloofd. Het hele incident gebeurt met haar instemming maar het is niet haar idee. Het meisje handelt vanuit onzekerheid en onervarenheid en vanuit loyaliteit naar haar ouders. Ze wil haar ouders niet teleurstellen. 'Ah ja, het loopt wel los, het is niet zo dat ik echt ga trouwen...' denkt het meisje. Ze beseft niet goed dat in de culturele traditie van haar ouders

een verloving op een bijna zelfde manier gezien wordt als de daarop volgende trouwerij. De belofte mag niet gebroken worden en indien dat wel gebeurt, is dat gezichtsverlies aan de kant van de verbrekende partij.

De verlovingperiode is meestal van korte duur en er wordt door beide families meteen naar het huwelijk toe gewerkt. Vooral als het over migratiehuwelijken gaat, omdat deze meer tijd kosten en veel meer voorbereidingen vergen. Voor de jongen worden meteen regelingen gestart om hem naar Nederland te halen. Na terugkomst in Nederland realiseert het meisje zich dat de situatie serieus is, maar ze kan haar ouders niet meer overtuigen dat ze er niets voor voelt om met de jongen te trouwen. De vader wil absoluut zijn belofte niet verbreken. De situatie escaleert dusdanig dat het meisje geen andere uitweg ziet dan haar ouderlijke huis te verlaten en naar een opvanghuis te vluchten. De hele familie is erg boos om haar gedrag en ze vinden dat ze een straf verdient. Het meisje vreest voor haar leven en stapt naar de autoriteiten. Op een gegeven moment wordt ze door haar oom in een winkel herkend die probeert haar terug te brengen naar haar ouders. Gelukkig redt de politie haar uit zijn handen. De situatie wordt nog complexer wanneer het meisje zwanger raakt. Na bemiddeling kon het meisje toch terug naar haar ouders. Daarna leeft de hele familie geïsoleerd van de rest van gemeenschap, die hen heeft uitgestoten vanwege dat grote schandaal. Het meisje heeft met haar gedrag onherroepelijk de eer van de familie geschonden. De vader van het meisje helpt ("Voor zijn straf." – lacht de respondent) met het zorgen voor zijn dochter en haar kind.

Volgens de respondenten zijn er ook gevallen bekend dat het meisje verliefd is of wordt op iemand terwijl ze door haar vader aan iemand anders 'beloofd' is. Dat kan leiden tot echte drama's, tot achterlating in het herkomstland of tot andere vormen van eengerelateerd geweld. De liefde speelt enigszins een rol in het huwelijk, maar is (net als in de Afghaanse gemeenschap) geen doel op zich. De mensen hopen dat de liefde met de tijd groeit tussen de partners.

De tweede generatie

De respondenten geven aan dat er een duidelijk verschil is in partnerkeuze tussen de 1ste en 2^e generatie. Er zijn duidelijke verschillen aan te wijzen tussen de twee generaties: in de waarden, in de manier van denken, in de levensdoelen en behoeften en ook in het omgaan met het huwelijk. De manier van uithuwelijken door de 1^e generatie stuit soms dan ook op grote weerstand van de 2^e generatie, aldus de respondenten.

De generatiekloof lijkt meestal te resulteren in twee soorten situaties. De eerste situatie is dat de ouders zich (min of meer) aanpassen aan de westerse denkmanieren van hun kinderen, ze proberen de nieuwe levensstijl te accepteren of tenminste te tolereren en geven hun kinderen meer vrijheid in hun relaties. De andere situatie komt meer voor, dat is dat de jongeren zich per omgeving aanpassen, aldus de respondenten. Thuis gedragen ze zich op de traditionele manier, maar daar buiten op de manier zoals de Nederlandse jongeren dat doen. Liefdesrelaties (vooral bij meisjes) worden absoluut geheim gehouden. Het leven tussen twee culturen brengt volgens de respondenten problemen met zich mee, waar geen kant en klare oplossingen voor zijn. De ouders, zeker als ze erg trouw aan hun herkomstlandtradities zijn, klagen dat hun kinderen die in de Nederlandse samenleving

opgegroeid zijn, veel minder gehoorzaam zijn aan de ouderlijke macht en geneigd zijn meer individuele keuzes te maken. Ook wat betreft sociale relaties en trouwen.

Toch worden veel gearrangeerde huwelijken door de kinderen geaccepteerd, omdat het gezag van hun ouders en respect voor de culturele tradities onder de jongeren groot is. De meisjes van de tweede generatie zijn niet vrij, vertelt een respondent die veel met Koerdische jongeren werkt. Deze meiden worden thuis binnen de Koerdische culturele regels opgevoed en ondanks de invloeden van hun omgeving is de aanpassing aan Nederland niet diepgaand. Als voorbeeld wordt het meisje genoemd dat tijdens een workshop van een Koerdische organisatie haar mening uitte:

Het jonge meisje werd gevraagd wat ze in een bepaalde situatie zou doen: ze wordt verliefd op een jongen maar haar familie accepteert hem niet en ze moet kiezen, wie gaat zij kiezen? Zonder te veel nadenken maakte zij de keuze voor haar familie. 'Je kunt toch niet een jongen kiezen die je pas kort kent en hem boven je familie verkiezen die je al je hele leven kent.' Bijkomende feit is dat haar moeder in dezelfde zaal zat en volgens de respondent heeft het meisje deze keuze gemaakt vanuit loyaliteit en respect naar haar familie. Niet omdat dat in werkelijkheid haar keuze zou zijn.

'De opvoeding is de sleutel tot cultuur!' benadrukken enkele respondenten. Daar moet men hun aandacht op richten, als er een culturele verandering beoogd wordt. Toch geven de respondenten aan dat de 2^e generatie niet zomaar te beïnvloeden is door hun ouders. Volgens de respondenten is de 2^e generatie sterker, slimmer en mondiger dan sommige van hun ouders. Omdat deze jongeren hier opgegroeid zijn hebben ze een sterker positie in de familie wat betreft de kennis van het land, van de infrastructuur, de levenswijze, de cultuur. Ze zijn meestal veel handiger met de Nederlandse taal, ook wat betreft administratieve regelingen, zoals het lezen en opstellen van officiële brieven, het regelen van gemeentelijke zaken, afhandelen van verzekeringen, het begrijpen van allerlei rechten en plichten.

De Turks-Koerdische ouders willen graag een partner van Koerdische afkomst voor hun dochter of zoon. Maar de respondenten merken steeds vaker dat als het kind sterk overtuigd is van een bepaalde partner, het met zijn of haar ouders hierover in dialoog probeert te gaan. Volgens de respondenten accepteren de meeste ouders de keuze van hun kinderen uiteindelijk wel. De gemeenschap heeft daar meestal wat langer moeite mee, er wordt geroddeld maar uiteindelijk wordt de individuele keuze wel geaccepteerd. Daarnaast wordt het langzaam in steeds meer gezinnen zelfs gewaardeerd en gerespecteerd als het kind met een autochtone Nederlander trouwt. Deze partner wordt dan gezien als iemand die wat te bieden heeft. Bovendien groeit sterk het besef dat het beschermen van de eigen oorspronkelijke cultuur in een migratieland beperkingen heeft. Men ziet dat hij of zij verandert en past zich aan de nieuwe omgeving aan, aldus de respondenten.

3.2.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Naar de mening van de respondenten binnen deze gemeenschap wordt dit onderzoek aan de late kant uitgevoerd, het moest eigenlijk al een paar jaar geleden gebeuren. Ongeveer acht jaar geleden werden de Irakese Koerden bevrijd en kwamen de grootste groepen

huwelijksmigranten naar Europa. In de huidige tijden is de situatie langzaam aan het verbeteren in Koerdistan zelf en is de huwelijksmigratie enigszins gestagneerd. Volgens de respondenten komen de meeste gevallen van huwelijksmigratie voor bij Iraakse en Turkse Koerden. In mindere mate bij Iraanse Koerden.

3.3. Somalische gemeenschap

3.3.1 Profiel

Somalische vluchtelingen begonnen naar Nederland te komen vanaf eind jaren tachtig, vanuit politieke redenen en als vlucht voor de burgeroorlog die ontstond begin jaren 90. Daarnaast kent Nederland een grote groep 'nieuwkomers' die recent asiel hebben gekregen in Nederland. Volgens de gegevens bestaat deze groep grotendeels uit jonge mensen. De Somalische gemeenschap omvat tussen 25.000 en 30.000 mensen.

3.3.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

Huwelijksmigratie uit Somalië komt niet veel voor volgens de respondenten. De wettelijke voorschriften maken het zeer moeilijk. De huwelijksmigranten, diegenen die wel op deze manier naar Nederland komen, trouwen vaak om de situatie in Somalië te ontvluchten. Vaker komen huwelijken voor met partners uit diasporalanden.

'Somaliërs zijn anders dan mensen uit de omliggende landen.' beschrijft een respondent haar landgenoten. *'We komen uit Afrika, maar we staan dichtbij de Arabieren, maar we spreken geen Arabisch. Eigenlijk zijn we geen van beiden.'* De Somalische gemeenschap is volgens de respondenten heterogeen, onder de bevolking zijn er verschillende stammen (clans) te onderscheiden. In de woorden van een andere respondent: *'Er zijn vier grote stammen en een 'half...'* Met deze *half* bedoelt de respondent de rest van de mensen, een mix van culturen, de minderheden die niet onder de vier grootste stammen vallen. Ook in Nederland blijven mensen zich vaak binnen de eigen stammen bewegen. Trouwen binnen de stam is dan ook zeer gebruikelijk. Vanaf de kindertijd zijn Somaliërs opgevoed met het idee van een eigen stam. Dit is een belangrijk deel van de identiteit. Ook de neef-nicht huwelijken, die volgens de respondenten nog steeds - hoewel kleinschalig - plaatsvinden, worden afgesloten met de gedachte: *'wat in je familie zit, blijft in je familie'*.

De keuze van een partner wordt volgens de respondenten meestal aan de jongeren overgelaten. De kinderen worden op een bepaalde leeftijd wel aangespoord om te trouwen, het is een grote vreugde voor de familie als hun jongen of meisje gaat trouwen. Gearrangeerde huwelijken komen, maar steeds minder. Het trouwen met iemand uit een andere cultuur is theoretisch mogelijk, hoewel niet gewenst, omdat de huwelijken het liefst binnen de eigen gemeenschap worden gehouden. Over het algemeen willen de ouders dat hun kinderen gelukkig worden met hun partner, aldus de respondenten.

De respondenten geven aan dat het belangrijkste meestal is dat de partner een gelovige moslim is. In geval van trouwen met een partner van een andere cultuur, wordt in de gemeenschap de culturele stratificatie toegepast: *'Je kan met een andere cultuur trouwen. Maar niet met elke cultuur. Je kan beter met een Marokkaan trouwen omdat zijn cultuur en geloof dicht bij de Somalische staat, dan met een Surinamer aankomen'*.

Er worden, zo stellen de respondenten, verschillende verwachtingen in het kader van het (toekomstige) huwelijk aan de Somalische jongeren gesteld. Van het meisje verwacht men

niet veel, het is belangrijk dat het meisje een opleiding volgt, maar uiteindelijk is haar levensdoel te trouwen en kinderen te krijgen. De jongen, als toekomstige hoofdverdiener van het gezin, moet een goede opleiding afgemaakt hebben en voor een goedbetaalde baan zorgen. Ook de jonge meiden prefereren als partner een jongen die hen een welgestelde toekomst kan beloven. De hoogte van de opleiding van de jongens heeft enigszins invloed op wat voor partner ze zoeken. Meestal wordt, hoog- of laagopgeleid, voor een traditioneel meisje gekozen, die 'drager van de Somalische cultuur is'. Toch zijn de hoogopgeleide jongens wat vaker dan de laagopgeleiden geneigd om soms een meisje dat hier opgegroeid is als echtgenote te kiezen. Het volgen van een opleiding wordt ook door sommige meiden als excuus gebruikt om zich tegen het huwelijk te verzetten, om het trouwen voor zich uit te schuiven, aldus de respondenten.

De respondenten stellen dat de ouders op zich de jongeren niet dwingen om te trouwen, toch zullen ze wel hun mening geven en zo nodig proberen te helpen met het zoeken naar een geschikte partner. Soms worden de jongeren ook onder psychische druk gezet om te trouwen. De mening van de ouders is volgens de respondenten erg belangrijk voor de jongeren, dus ze zullen altijd proberen te doen wat van hen verwacht wordt. Alleen bij sommige stammen, die meer traditioneel zijn (de minderheid binnen de Somalische gemeenschap) zullen de ouders en familie een huwelijkspartner voor hun kind zoeken. Wanneer de familie het niet eens is met de partnerkeuze van een jongere, kan het volgens de respondenten tot een vorm van sociale isolatie leiden: het afzonderen van de jongeren van de rest van de gemeenschap en geen contacten met familie meer.

Volgens de respondenten komen in sommige subgroepen (stammen) nog steeds neef-nicht huwelijken voor. Het is een geaccepteerd verschijnsel. De jongere generatie in Nederland wil vaak niet meer binnen de familie trouwen. De Nederlandse opvoeding, die neef-nicht huwelijken verwerpt, is hierop deels van invloed. De jongeren vinden het maar 'gek' en 'raar'. Bovendien zien ze dat het trouwen binnen de familie ook veel problemen met zich meebrengt. In de woorden van een respondent: *'Als er een probleem of ruzie ontstaat, kan je niet zo maar van je familie wegllopen, of afstand van ze nemen, ze blijven altijd je familie én schoonfamilie tegelijkertijd. Er is te veel privé gedoe bij betrokken. Het is soms beter met een vreemde te trouwen.'*

Liefde lijkt van heel weinig betekenis voor het ontstaan van een huwelijk, zeker voor de oudere generatie, maar ook veel jongeren gaan hier niet van uit. Er is een Somalisch spreekwoord dat zegt: *'Liefde vervaagt als je getrouwd bent...'* Daar gelooft een van de respondenten ook sterk in. Haar opvatting is: *'liefde maak je...'*. Ze bedoelt hiermee dat men aan het huwelijk begint vanuit een bevestiging, doordat je elkaar even leuk vindt, een vluchtige lichamelijke passie. Volgens de respondenten is het een weloverwogen beslissing om over te gaan tot een partnerschap waarbij het opvoeden van de kinderen met de normen en waarden van de ouders en het naleven van de religievoorschriften het belangrijkste is. De liefde binnen een dergelijke overeenkomst is iets wat je zelf creëert om een liefdevol huis te creëren. *'Het is niet alleen seksuele attractie of spanning'* – vertelt een respondent – *'het is je planning voor de toekomst, chemistry is niet alles en liefde is veel andere dingen, ook attractief voor elkaar zijn, maar ook belangen, je manier van leven, de manier van denken...'*

Diasporahuwelijken

Jongeren zoeken relaties ook binnen de internationale Somalische diaspora. De ontwikkeling van een echt transnationale Somalische cultuur is momenteel zichtbaar. Er zijn websites waar verschillende bijeenkomsten en concerten aangekondigd worden, die de Somalische jongeren gebruiken om met elkaar te communiceren en elkaar eventueel te ontmoeten. Via deze moderne hulpmiddelen spreken ze af en breiden ze hun contacten binnen de gemeenschap uit. In Nederland en andere landen worden regelmatig internationale bijeenkomsten voor Somalische jongeren georganiseerd. De jonge Somaliërs komen hier vanuit 50 verschillende landen op af. Dit is ook een manier om nieuwe relaties te ontwikkelen, die later met behulp van Internet worden onderhouden.

Intra-culturele kloof

De respondenten geven aan dat de hang terug te keren naar Somalië groot is. Aan de ene kant verandert het leven in de Nederlandse samenleving de jongeren. Daar, in Somalië, onderneemt men zijn acties vanuit collectivistische denkwijze, hier in Nederland is men meer individualistisch bezig. Dat beïnvloedt mensen. Toch is het een gesloten en op elkaar gerichte gemeenschap die zich met elkaar en met het herkomstland zeer verbonden voelt. Mensen proberen elkaar zo veel mogelijk te helpen, waarbij niet alleen om familie of vrienden wordt bekommerd. De respondenten stellen dat elke Somaliër de andere Somaliër zal proberen te ondersteunen.

Het is volgens de respondenten de normaalste zaak van de wereld om geld en andere goederen naar Somalië te sturen, het is een soort van morele verplichting en verantwoordelijkheid. De *remittances* staan centraal in de Somalische cultuur in Nederland. Sommige vluchtelingen, ook de jongeren die het grootste deel van hun leven hier gewoond hebben, zouden graag terug naar Somalië willen keren om daar hun leven voort te kunnen zetten. Het Westerse individualisme, de polarisatie in de Nederlandse samenleving en de marginale positie van vluchtelingen worden als hoofdredenen voor het verlangen om terug te keren gegeven.

Ondanks dat de meeste jongeren aangeven ooit terug te willen keren, krijgen ze volgens de respondenten ook met culturele verschillen te maken als ze bijvoorbeeld trouwen met nieuwkomers (mensen die recent asiel hebben gekregen in Nederland). Somalische meiden erkennen, eerder dan jongens, dat een relatie met een nieuwkomer niet zonder slag en stoot zal gaan. Er is een taalprobleem, omdat taal verandert van generatie op generatie en bovendien is voor veel jongeren die wel in Nederland zijn opgegroeid de Somalische taal hun tweede taal. Naast de taalproblemen hebben de nieuwkomers weinig kennis over en begrip voor de Nederlandse samenleving. *'Het is net alsof je een kind moet opvoeden. Je moet hem aan de hand nemen, alles laten zien en vertellen, alles blijven uitleggen. En daarnaast blijft communicatie onwijs lastig.'* – vertellen de jonge meiden tijdens de Changemakersfocusgroep.

3.3.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

De respondenten vertellen dat het huwelijk een belangrijk deel van de Somalische cultuur is. De bruiloft wordt dan ook uitgebreid gevierd met een groot, soms dagenlang durend feest.

De invulling en het verloop daarvan verschilt per stam en regio van afkomst. Traditioneel wordt een bruidsschat aan de bruid gegeven en het meisje bepaalt het bedrag dat zij wil ontvangen. De hoogte van het bedrag, de grootte van de bruidsschat is ook enigszins afhankelijk van het vermogen van de jongen. Soms gaat het om een symbolisch bedrag, soms wordt goud uit Dubai meegebracht. De bruidsschat is bedoeld om te bewaren voor zware tijden, een appeltje voor de dorst.

Cultuur, tradities en partnerkeuze

'Vroeger waren Somaliërs meer open naar andere culturen. Nu is de jonge generatie conservatiever, ze leven tussen Somaliërs en zoeken ook de partner binnen de Somalische kring'- vertelt een respondent. Hij verwijst naar de persoonlijke geschiedenis van de Somalische vluchtelingen en de polarisatie binnen de Nederlandse maatschappij als hoofdredenen hiervoor. De grootste uitdaging is volgens hem dat *'de mensen proberen hun eigen identiteit te behouden en aan het nieuwe land loyaal te zijn, het is tenslotte hun woonplek'*.

De respondenten stellen dat de religie een grote rol speelt binnen de gemeenschap, met name in het huwelijksgedrag. Interessant is dat dit juist sterker is bij de 2^e generatie dan bij de 1ste generatie. De tweede generatie noemt een respondent de *'sociale conservatieven'*. Ze hebben hier meestal gestudeerd, kennen de sociale regels in Nederland, maar zijn uit overtuiging nationalistischer dan de eerste generatie.

De ontwikkeling van de 2^e generatie van Somaliërs verloopt volgens de respondenten anders dan van de Nederlandse autochtone jongeren; op scholen en universiteiten zijn Nederlandse studenten meestal bezig met uitgaan, drinken, et cetera, waaraan de Somalische jongeren niet willen meedoen. Ze willen iets anders, iets wat bij hun cultuur en bij hun geloof past. Somalische jongeren gaan volgens de respondenten dus ook niet veel met andere culturen om en ze trouwen ook niet vaak met mensen met een andere culturele achtergrond. Vroeger was dat beter, aldus een respondent: *'jongeren zijn nu meer bezig met de Islam dan vroeger.'* De jongeren vluchten volgens deze respondent in religie, maar een dubbele moraal is alom aanwezig, bijvoorbeeld wat betreft de maagdelijkheid.

In gemengde groepen, zoals werd geconstateerd bij de Changemakersfocusgroep, praten de jongeren ook anders dan onder elkaar. *'Wie weet, zit er een potentiële partner tussen..?'* De voorkeur voor een partner die maagd is wordt in de groep krachtig uitgesproken, maar volgens een respondent volgt niet iedereen deze richtlijn en geven sommigen ook sociaal wenselijke antwoorden.

Enkele respondenten stellen dat de positie van de vrouw in de Somalische gemeenschap met de tijd achteruit lijkt te gaan. Vroeger leek de Somalische vrouw veel vrijer te zijn dan in het huidige nu. Migratie werkt ook nadelig in dit opzicht. De vrouwen die naar andere landen geëmigreerd zijn, worden juist conservatiever en traditioneler. Ze proberen het culturele erfgoed van Somalië voor hun kinderen te bewaren, wat in een conservatieve beleving van de culturele en religieuze gedragscodes resulteert. De moeders willen ook een goed rolmodel zijn voor hun dochters en ze beschermen tegen de invloeden van de 'losbandige' Westerse wereld.

Ook elke clan, die de belevingswereld bepaalt, creëert volgens de respondenten een sterk beeld van wat en hoe de vrouw zou moeten zijn. De jongens krijgen volgens hen meer vrijheid, maar de jonge meiden willen tegenwoordig dezelfde rechten hebben. Er is een dubbele moraal wat betreft de maagdelijkheid in de Somalische cultuur: de jongens mogen min of meer hun gang gaan, terwijl de meiden strikt maagd moeten zijn als ze willen trouwen.

De taak van de oudere generatie is zorg voor de kinderen te dragen en hiermee het voortbestaan van de eigen nationale identiteit te zorgen. De opleiding en het opdoen van kennis door de kinderen nemen een prominente plaats in in de opvoeding. Toch trouwen veel van de meiden op heel jonge leeftijd en stoppen dan met hun studie omdat dat niet meer nodig is. *'Je moet ook niet té lang studeren, anders wordt je te oud om te trouwen'* – aldus een respondent. Vanaf hun trouwdag volgen de meiden de traditie van hun moeders. Sommige Somalische vrouwen hebben een baan, maar de meesten blijven thuis om voor het gezin te zorgen.

De respondenten signaleren dat er ouders zijn die met hun jonge kinderen naar landen als Egypte, Syrië of Kenia vertrekken om pas na een aantal jaren terug te komen als de kinderen jonge volwassenen zijn. Het is volgens de respondenten een vorm van ouderlijke controle over kinderen. Na tien jaar Islamitische school zijn de kinderen anders dan hun Nederlandse leeftijdsgenoten, dan hebben de ouders meer controle over hen. Ook stellen enkele respondenten dat gevallen bekend zijn van achterlating van meisjes of jongens in Somalië om hun vrijheid te beperken. Sommigen worden daar ook om dezelfde reden uitgehuwelijkt. De respondenten kunnen niet vertellen over hoeveel gevallen het gaat: *'Als het gebeurt, gebeurt het achter gesloten deur.'*

Zelfbeschikkingsrecht

De respondenten geven aan dat de ouders meestal het huwelijksproces initiëren. Als een jongere een bepaalde leeftijd bereikt heeft, ergens tussen 18 en 20 jaar, beginnen thuis de vragen en een gesprek over het belang van het trouwen. Er wordt verwacht dat de jongeren tussen hun 20ste en 24ste jaar zullen trouwen. Er is geen sprake van een relatie voordat een meisje in het huwelijk treedt. De jongens hebben wat meer vrijheid in dit opzicht, maar uit respect voor de ouders worden de relaties geheim gehouden. Het gezag van de ouders is sterk zichtbaar en speelt een belangrijk rol in de keuzes van de jongeren, aldus de respondenten. Elke keuze van de jongeren, zeker deze die invloed op de manier van leven hebben, vereisen 'een zegen' van de ouders stellen de respondenten. Je mag het gezag van je ouders niet ondermijnen.

De moskeeën in Nederland soms ook een rol te spelen in de huwelijksbemiddeling. De respondenten vertellen dat families die een vrouw voor hun zoon zoeken, of oudere vrouwen die een man zoeken bij de imam een verzoeknotitie neer leggen: *'een goede jongen zoekt een meisje om mee te trouwen...'*, die worden bij de lezingen voorgelezen. Het huwelijk wordt vanuit het geloof afgesloten, niet om de individuele keuze of verliefdheid. Als voorbeeld vertelt een respondent een verhaal over haar vriendin:

Deze jonge Somalische meid, in haar twintiger jaren, wist altijd dat ze jong wilde trouwen. Ze is opgegroeid in Nederland, ze vindt zichzelf zeer modern. Ze is wel gelovig maar ze draagt geen hoofddoek. Gewend aan de levensstijl in Nederland, droomt ze ook van haar persoonlijke en professionele ontwikkeling. Ze twijfelt eraan of ze zich in een traditioneel gezin ziet, getrouwd met een traditionele, gelovige man, of het genoeg is om alleen een moeder en huisvrouw zijn. Ze studeert, ze gaat naar concerten, feesten en de bioscoop. Ze heeft verschillende interesses en ze is net als haar Nederlandse leeftijdsgenoten, ze wil groeien en vrij zijn. In die tijd komen er regelmatig twee mannen aan de deur waar ze woont. Ze verzamelen geld voor een moskee. Een van deze mannen vindt het meisje erg leuk en na een aantal gesprekken met haar verzoekt hij haar familie om toestemming te geven om met haar te trouwen. Het meisje denkt hier een tijdje over na en uiteindelijk gaat ze akkoord met het aanbod.

De respondent is verbaasd, omdat uit gesprekken met haar vriendin leek dat de jongen niet bij haar vriendin zou passen: hij is zeer traditioneel, conservatief en gelovig. Maar het meisje legt uit dat hij misschien niet iemand is die zij voor zichzelf zou hebben bedacht, maar er toch een aantal redenen zijn die haar tot deze beslissing aangezet hebben. Ten eerste wil zij jong trouwen om jong kinderen te kunnen krijgen en ten tweede, juist omdat hij zo traditioneel en gelovig is, denkt ze dat hij een goede man voor haar en een goede vader voor haar kinderen zal zijn. Juist omdat hij traditioneel en gelovig is weet ze dat hij bij haar zal blijven, voor haar zal zorgen en haar niet zal bedriegen. Dat wil ze meer dan vasthouden aan haar moderne levensstijl.

Nu heeft het meisje zich teruggetrokken uit het 'moderne leven', draagt een hoofddoek en blijft thuis om de tradities van de oudere generaties te volgen. Het is niet wat haar vriendin van haar verwacht had, maar het meisje zegt gelukkig te zijn. De verliefdheid blijkt dus niet het uitgangspunt voor de relatie te zijn of om te trouwen. Je doet het voor het geloof, vanuit de traditie en overtuiging: het hoort zo. Hier bouw je je geluk op.

Nieuwkomers

'De meeste jongens willen een traditioneel meisje dat goed kan koken, voor het huishouden kan zorgen, een goede moslima is en vooral goed kan luisteren... Daarom kiezen ze ook graag een nieuwkomer, die zijn nog puur en kennen de regels van hier nog niet. Ze kunnen deze meiden makkelijk beïnvloeden. En dat is wat ze willen.' Dat zijn, volgens een van de respondenten, de redenen dat veel Somalische jongens liever een meisje dat niet in het Westen opgegroeid is, als trouwpartner kiezen. De partners worden vaak gezocht of ontmoet in de moskee, op bruiloften en andere Somalische bijeenkomsten.

De jongens verkiezen een nieuwkomer boven een meisje dat in Nederland opgegroeid is, omdat ze ervan overtuigd zijn dat 'een traditionele vrouw goed is voor mijn (toekomstige) kinderen', aldus de respondenten. Daarom valt hun keuze op meisjes die zij in AZC's uitzoeken, of vanuit het herkomstland halen. Dat laatste is alleen om twee redenen erg moeilijk: ten eerste is Somalië als land nog steeds niet veilig en ten tweede is het proces van een partner daar vandaan te halen, erg duur en ingewikkeld m.b.t. de wettelijke vereisten. De situatie betreffende de 'AZC-meisjes' die al eerder beschreven werd in het stuk over de

Afghaanse problematiek, omvat veel dezelfde aspecten en problemen in beide gemeenschappen. Deze manier om een partner te zoeken is goed bekend onder Somaliërs.

Als reden wordt door de respondenten de kleine gemeenschap hier in Nederland genoemd. dit is een te 'kleine niche' om een geschikte(re) partner te kunnen vinden. Bovendien denkt een aantal dat een nieuwkomer, een meisje uit het asielzoekerscentrum *'omdat ze al levensbagage heeft en al van het zware leven heeft geproefd, dankbaar zal zijn en gelukkig is met het makkelijkere leven'* dat haar aangeboden wordt. In andere woorden, geven enkele respondenten aan, ze zal niet te veel verwachtingen hebben.

3.3.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Zoals aangegeven stellen de respondenten dat huwelijksmigratie met partners uit herkomstlanden geen veelvuldig verschijnsel is onder Somaliërs in Nederland. Vaker komt dit voor met partners uit diasporalanden.

3.4. Eritrese gemeenschap

3.4.1 Profiel

In Nederland zijn ongeveer 5.000 Eritreeërs. Nog steeds komen veel jongeren uit Eritrea naar Europa. Aan het eind van de jaren negentig is er weer een nieuwe grensoorlog met Ethiopië uitgebroken. De Human Rights Watch heeft in 2009 de situatie in Eritrea veroordeeld: er wordt op grote schaal gemarteld en duizenden mensen worden opgesloten of gedwongen tot arbeid. Repressie van de oppositie en marteling van gevangenen zorgen ervoor dat er nog steeds een vluchtelingenstroom is. Volgens de CBS gegevens zijn diegenen die voor de onafhankelijkheid van Eritrea op het huidige Eritrese grondgebied zijn geboren, geregistreerd als Ethiopisch. Eritrea is namelijk pas in 1991 een onafhankelijk land geworden.

3.4.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

Alle geïnterviewde respondenten benadrukken dat de problematiek van huwelijksmigratie in de Eritrese gemeenschap niet groot is. De gemeenschap in Nederland is klein en het onderwerp lijkt volgens hen een stuk minder problematisch te zijn dan bij andere vluchtelingengroepen. De hierover gesproken respondenten zijn, net als bij de andere focusgroepen, goed geïnformeerde kaders binnen de gemeenschap. Bovendien onderhouden ze professionele contacten met andere vluchtelingengroepen. Hierdoor hebben ze niet alleen inzicht in hetgeener binnen de eigen gemeenschap gebeurt, maar kunnen ze dit ook met andere groepen vergelijken. Toch, ondanks het feit dat de problematiek niet zo omvangrijk is en niet zulke dramatische situaties naar voren lijkt te brengen, is er een aantal andere belangrijke kwesties te bespreken.

Huwelijksmigratie is geen omvangrijk probleem in de Eritrese gemeenschap, maar in de meeste gevallen lopen deze huwelijken volgens de respondenten slecht af. *'Na 10 jaar hebben veel vrouwen nog steeds geen baan, ze zijn nog steeds afhankelijk van hun man; het wordt een vicieuze cirkel voor de vrouw, ze staat alleen, er is geen familie, de netwerken ontbreken, taal blijft een moeilijk obstakel. Ze blijft op deze manier geïsoleerd en blijft alleen met de kinderen en haar man thuis om haar gezin te verzorgen. De meeste van deze vrouwen, zo'n 90% van de gevallen, zijn laag opgeleid. Meestal komen deze vrouwen uit de stad, maar dat maakt de overstap naar het leven in Nederland niet makkelijker.'* beschrijft een respondent de situatie.

Een respondent vertelt dat gearrangeerde huwelijksmigratie bijdraagt aan het ontstaan van geweldssituaties. Ze verwijst naar de kloof tussen het leven en de cultuur hier in Nederland en in Eritrea. Van de meisjes die uit het herkomstland gehaald worden, wordt in sommige gevallen misbruik gemaakt door de schoonfamilie. Er zijn gevallen van huiselijk geweld bekend, meestal in de vorm van psychische mishandeling. Deze huwelijken kampen ook met problemen met de (opvoeding van) kinderen, waar volgens de respondenten veel meer aandacht aan zou moeten worden besteed.

Referenten

Volgens de respondenten is met name de eerste generatie verantwoordelijk voor migratiehuwelijken: het zijn de ouders die hun kind met een Eritrese partner willen zien en het zijn de oudere/volwassenen mannen die als jongeren alleen naar Nederland gekomen zijn of de mannen die gescheiden zijn. Vooral deze laatste groep lijkt volgens de respondenten te groeien: veel mannen gaan na een aantal jaren in Nederland scheiden en vervolgens willen ze met een jong meisje hertrouwen. Wanneer de Eritrese vrouw gaat scheiden of weduwe wordt, gaat ze volgens de respondenten meestal niet op zoek naar een nieuwe relatie, maar blijft alleen met haar kinderen om voor ze te zorgen.

De mannen gaan volgens de respondenten op zoek naar een nieuwe vrouw in het herkomstland omwille van dezelfde tradities, geloof, taal en afkomstregio. Ze verlangen naar de oude, bekende, traditionele gewoontes. Volgens de respondenten zijn de meeste mannen traditioneler en minder aangepast aan het westerse leven dan de vrouwen. Diegenen die als jongeren hier zijn gekomen en hier volwassen zijn geworden, willen daarom een vrouw die dezelfde culturele waarden weerspiegelt die ze vanuit hun herkomstland kennen. Omdat de Eritrese gemeenschap in Nederland klein is, aldus de respondenten, zoeken ze in Eritrea zelf.

Een heel andere categorie referenten, stellen enkele respondenten, is de groep mannen die zich in Nederland in sociaal opzicht hebben misdragen en/of niet goed op eigen benen kunnen staan. Hierdoor kunnen ze binnen de gemeenschap in Nederland geen vrouw vinden, hier zijn ze namelijk bekend en hebben ze al een slechte naam. In Eritrea (of diasporalanden) is hun verleden/hun situatie niet bekend, dus op deze manier kunnen ze wel een partner vinden en trouwen.

De mannen die een partner in het herkomstland zoeken, zoeken volgens de respondenten *familiemeisjes*. De term 'familiemeisje' is de benaming voor een degelijk, gehoorzaam, traditioneel meisje dat ook nog maagd is en het tegenovergestelde is van een 'straatmeisje', die is ondeugdelijk, te modern, te mondig, et cetera. Nog voordat ze naar Eritrea vertrekken, wordt telefonisch contact gelegd met eigen familie met het verzoek om een familiemeisje te zoeken. Er worden volgens de respondenten geen nicht-neef huwelijken gesloten, '*het trouwen binnen de familie is verboden tot de zevende generatie*' aldus de respondenten.

Enkele respondenten spreken over een geval waarin bekend was dat een Eritrese man die vanuit Nederland tijdens zijn reis in Eritrea trouwt met een jonge vrouw, waarbij de kersverse vrouw in het herkomstland blijft bij haar schoonouders en hen helpt op hun oude dag. Het is de normale gang van zaken in Eritrea dat de kinderen hun ouders verzorgen als ze ouder worden, maar in deze situatie is er volgens de respondenten sprake van misbruik van de situatie en van een onvolwaardige relatie. De man 'pendelt' tussen Nederland en Eritrea, ondertussen worden kinderen verwekt en geboren, maar terwijl dit koppel getrouwd is, wonen ze nooit samen. Volgens de respondenten was hier dan ook geen sprake van een normaal gezinsleven of een volwaardige relatie.

Huwelijksmigranten

Er worden voor zowel jongens als meisjes huwelijkspartners in het herkomstland gezocht. De jonge, traditionele vrouwen die als huwelijksmigranten naar Nederland komen worden vaak door de familie uitgehuwelijkt waarbij afspraken gemaakt worden tussen hun familie en de man. Meestal kunnen de vrouwen het huwelijk weigeren, maar in hun beslissing speelt ook een aantal factoren mee. Leeftijd is één van deze factoren. Een vrouw die ouder dan 25 jaar is, heeft moeite om een partner te vinden. Het is ook niet eenvoudig om een geschikte partner te vinden in Eritrea: veel mannen zijn gevlucht of omgekomen in de oorlog, de anderen zijn te arm om zich een bruidsschat te veroorloven. Het trouwen met een man die in Europa woont, biedt betere perspectieven voor het leven. Een andere factor is de familie: de vrouw hoort de familie te helpen en zal alles doen om de familiebanden te versterken. Ook het stichten van een eigen gezin wordt van belang geacht. Het eigen gezin biedt bovendien een mogelijkheid om vrij te zijn, onafhankelijk van ouderlijk gezag, een eigen leven en financiële zelfstandigheid.

Volgens een van de respondenten is een goede opleiding voor vrouwen essentieel. Onderzoeken tonen aan dat vrouwen met een (hogere) opleiding beter voor zichzelf kunnen opkomen. Hierdoor zijn ze mondiger en hebben sneller een verkeerde man 'door' en kunnen 'hee' zeggen.

Intra-culturele kloof

Net als bij de andere vluchtelingengemeenschappen, beschrijven ook hier de respondenten dat er problemen zijn met de intra-culturele kloof tussen huwelijkspartners van een migratiehuwelijk. De referent wil graag met iemand uit dezelfde cultuur trouwen om de cultuurkloof te vermijden, maar dat lijkt bijna onmogelijk te zijn. De twee mensen komen oorspronkelijk uit dezelfde cultuur en praten dezelfde taal, maar kunnen niet communiceren en begrijpen elkaar niet. De referenten vergeten dat zij zelf zijn veranderd door hun migratie, terwijl ook de cultuur in het herkomstland niet stil heeft gestaan. Bovendien zijn de huwelijkspartners vaak alleen aan elkaar voorgesteld, daarna zien ze elkaar maar twee of drie keer, waarna het huwelijk volgt. Het is niet genoeg om elkaar te leren kennen en om een relatie op te bouwen, aldus de respondenten. Dat creëert vervolgens vaak verdere problemen: de partners zijn ongelukkig met elkaar, de situatie thuis is moeilijk, er komen ruzies die vaak in huiselijk geweld eindigen, of in een echtscheiding.

3.4.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

Volgens de respondenten wordt ook binnen de Eritrese gemeenschap de partnerkeuze beïnvloedt door factoren als cultuur, sociale druk, genderrollen, de omgeving en de positie in de samenleving. In de Eritrese cultuur wordt de opleiding van de partners als een zeer belangrijk element genoemd. Maar het gebeurt ook dat loyaliteit aan de traditie, cultuur en familie een veel sterker gewicht op het huwelijksgedrag heeft dan verwacht zou worden van het opleidingsniveau van de betrokkenen, aldus de respondenten. De partnerkeuze kan dus niet zonder de omringende context bestudeerd worden.

De eigen cultuur is voor de oude generatie van Eritreeërs in Nederland van bijzonder belangrijke waarde. Volgens de respondenten bestaat vaak het beeld dat in het

herkomstland de cultuur onveranderd is en de mensen die gebleven zijn de dragers van deze cultuur zijn. Terwijl de respondenten stellen dat zowel in Nederland in de gemeenschap als in Eritrea de cultuur en de gewoontes steeds aan het veranderen en moderniseren zijn. Hier in Nederland, constateren de respondenten, helpen trainingen en bijeenkomsten enorm aan de mentaliteitsverandering van Eritreeërs. De Eritrese vrouwen in Nederland lijken wat meer geëmancipeerd te zijn dan de mannen in de Eritrese gemeenschap. De respondenten herhalen dat juist de Eritrese mannen zich aan de 'oude cultuur' vastklampen en de grootste moeite hebben met verandering en aanpassing aan de nieuwe omgeving. De vrouwen daarentegen gaan daar veel flexibeler en praktischer mee om. Al in Eritrea, wat voor een groot gedeelte gestimuleerd werd door de oorlog, zijn vrouwen de broodverdieners en actief in politieke partijen.

Cultuur, traditie en partnerkeuze

De Eritrese gemeenschap is volgens de respondenten flexibeler dan de Afghaanse, Koerdische of Somalische gemeenschap wat betreft houding ten opzichte van cultureel gemixte relaties en gemengde huwelijken. Trouwen binnen de eigen cultuur is wenselijk, maar er wordt geen (groot) probleem gemaakt van een gemengd huwelijk. Er wordt beredeneerd dat een partner van Nederlandse afkomst *'iets te bieden'* heeft aan het meisje. Toch blijft de gemeenschap redelijk ambivalent over gemengde huwelijken. Zeker als het over een Eritrees meisje gaat dat met een niet-Eritreeër trouwt. Het is een vrij subtiele, psychologische factor die jonge mensen stimuleert om binnen de gemeenschap te trouwen, aldus de respondenten. De druk is niet groot, maar heeft toch wel een sterke, aantoonbare werking.

Sociale controle in de Eritrese gemeenschap is volgens de respondenten minder zichtbaar dan in bijvoorbeeld de Afghaanse of Koerdische gemeenschappen, maar nog steeds wel aanwezig. Roddel wordt gebruikt als instrument van sociale controle, hiermee worden de individuele veranderprocessen verstoord of gestopt. Samenwonen is hierdoor bijvoorbeeld bijna niet mogelijk, stellen de respondenten. Cultuur is sterk verbonden aan het concept 'eer'. De respondenten leggen uit dat de eer verbonden is aan de nationale identiteit. Binnen je eigen cultuur, met iemand van je eigen nationaliteit trouwen is daarom belangrijk. Dit komt volgens de respondenten door de lange oorlogsgeschiedenis van de bevolking: de Eritrese gemeenschap wil overleven en zich wil uitbreiden. Zoals een respondent vertelt:

De gebeurtenis vindt ongeveer 3 jaar geleden plaats. Ongeveer 13 jaar geleden hebben twee vaders van bevriende families in Eritrea aan elkaar een belofte gedaan, in de tijd dat hun vrouwen (tegelijktijd) zwanger waren. Als ze een meisje en een jongen zouden krijgen, zouden deze kinderen ooit met elkaar trouwen. En het gebeurde dat in het ene gezin een jongen geboren werd en in het andere een meisje. Toen in Eritrea de oorlog uitbrak, zijn beide jongeren, toen nog pubers (rond de 17), naar het Westen gevlucht: het meisje naar Canada en de jongen naar Groot Brittannië.

Na ongeveer 10 jaar, toen de rust al enigszins in Eritrea teruggekeerd was, wilden de vaders het door hen lang tijd geleden gegeven woord aan elkaar eren. Een niet nageleefde belofte zou anders schande aan de eer van de hele familie betekenen. Ze riepen de tot dan toe in het buitenland wonende kinderen op om terug te keren en de belofte in vervulling te laten

gaan: trouwen met elkaar. Het meisje, toen al een volwassen vrouw van 27, had toen een relatie met een man in Canada. Toch, uit groot ontzag voor haar vader en haar familie in Eritrea heeft zij haar eigen levensplannen aan de kant gezet, het met haar vriend uitgemaakt en is naar Eritrea teruggekeerd om de belofte van haar vader na te komen. De vrouw, die liever haar relatie beëindigde dan haar vader pijn te doen, kwam naar haar herkomstland terug, evenals de jongen.

Na een korte verlofperiode is er een grote bruiloft georganiseerd, waarin de familie van de man veel geld in gestopt heeft. Het was tenslotte een belangrijke gebeurtenis! De wittebroodsweken waren helaas al heel snel voorbij toen bleek dat de vrouw geen maagd meer was. De vrouw werd door de hele gemeenschap belachelijk gemaakt, verstoten en geïsoleerd. Ze werd voor eerschender uitgescholden, waarbij de familie van de man erg boos was om het nutteloos 'geïnvesteerde' geld. Het huwelijk werd verbroken met een snelle scheiding. De paradoxale situatie van de vrouw werd, na zo veel jaren in de westerse wereld, die op een westerse manier leefde, maar toch naar de maatstaven van de oorspronkelijke gemeenschap en familie wilde leven, uiteindelijk haar sociale dood in Eritrea. De vrouw heeft uiteindelijk Eritrea alweer, en waarschijnlijk voorgoed, verlaten.

In Eritrea is de bevolking hoofdzakelijk van christen, maar er zijn ook moslims. Deze twee religies bestaan in Eritrea naast elkaar. Volgens de respondenten zou een christelijk meisje dat met een moslim jongen wilde trouwen zo'n 30 jaar geleden verbannen worden. Op dit moment lijkt dit soort gevallen veel minder streng beoordeeld te worden. Er wordt nu benadrukt dat men elkaar vooral moet respecteren. Als een gemengd huwelijk plaatsvindt, blijven de beide partners meestal het eigen geloof behouden en dan is het later aan de kinderen zelf om te kiezen welke religie zij willen overnemen: van de vader of van de moeder.

Als de respondenten wordt gevraagd welk van bovenstaande factoren het belangrijkste is in de partnerkeuze stellen zij vrijwel allen dat de Eritrese nationaliteit het belangrijkste is. Op de tweede plaats staan de cultuur en de traditie. Verder op de ranglijst, maar ook niet onbelangrijk, moet een goede partner ook een fatsoenlijke economische status hebben en goed opgeleid zijn.

De tweede generatie

Er zijn tussen de eerste en de tweede generatie grote verschillen zichtbaar in waarden en levensopvattingen. Alle respondenten signaleren de problemen die voortkomen uit de verschillen tussen traditionele opvoeding en de Nederlandse samenleving. Desondanks is geven de respondenten aan dat de mening van ouders zeer gewaardeerd wordt en hoog in het vaandel staat bij de kinderen. De ouders willen kinderen (en hun kinderen) liever binnen de eigen cultuur opvoeden en laten opgroeien. De eerste generatie vluchtte om te overleven, waarna ze in vrede konden kinderen krijgen en als de situatie het toelaat, gaan ze terug naar Eritrea. Althans dat is volgens de respondenten de denkwijze van de oudere vluchtelingen. De tweede generatie (in Nederland geboren of van kinds af aan hier opgevoed) heeft een andere mentaliteit. Deze groep beschouwd Nederland als haar eigen land en wil niet terug naar Eritrea. Deze generatie is ook in andere omstandigheden opgegroeid, tussen andere waarden opgevoed, die voelt zich vrijer en moderner dan de

eerste generatie. Het trouwen met iemand uit een andere cultuur is als een mogelijke optie geaccepteerd, de keuzes zijn veel individueler van aard en de persoonlijke waarden van de potentiële partner zijn belangrijker dan zijn afkomst, aldus de respondenten.

De tweede generatie haalt volgens de respondenten niet of nauwelijks 'importbruiden' uit het herkomstland. De tweede generatie wordt door een van de respondenten als 'echte Nederlanders' omschreven. De jongeren zijn mondig en ze verzetten zich tegen de verouderde culturele voorschriften zoals het trouwen binnen de eigen gemeenschap. *"Mama', zegt mijn zoon als ik vraag of het niet beter is met een Eritrees meisje een toekomst op te bouwen, 'ben je racist of zo???'"* vertelt een respondent. *'Voor hen is dat bijna niet meer denkbaar om een partner in het herkomstland te zoeken.'*

Wel stellen de respondenten dat de jeugd actief is wat betreft hun transnationale relaties met andere Eritrese jongeren en dat er contacten worden onderhouden binnen de Eritrese diaspora. Met behulp van Internet, e-mail en web- en chatprogramma's zoeken de jongeren contact met elkaar, bezoeken ze bijeenkomsten, concerten, et cetera, waarbij de Eritrese jongeren samenkomen. Eén van dergelijke wereldbekende megabijeenkomsten wordt elk jaar georganiseerd in Eritrea waar volgens de respondenten heel veel Eritrese jongeren op af komen, vanuit tientallen landen vanuit alle werelddelen. Dat heeft als uitkomst dat er ook diepere connecties ontstaan, zoals vriendschappen en liefdesrelaties. De jongeren zoeken dus meestal zelf een eigen partner uit, waarbij soms de voorkeur uitgaat naar de eigen nationaliteit, maar het gebeurt ook frequent dat ze een relatie met iemand vanuit een andere cultuur aangaan, aldus de respondenten.

3.4.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Ondanks dat de geïnterviewde respondenten benadrukken dat de problematiek van huwelijksmigratie in de Eritrese gemeenschap niet groot is, komt huwelijksmigratie als zodanig wel regelmatig voor. Zoals aangegeven komen migratiehuwelijken vanuit de herkomstlanden vooral voor bij de eerste generatie vluchtelingen en vanuit diasporalanden bij de tweede generatie vluchtelingen.

3.5. Ethiopische gemeenschap

3.5.1 Profiel

De Ethiopische gemeenschap in Nederland telt ongeveer 10.000 mensen, gevlucht voor de oorlogen met Eritrea en Somalië. Op dit moment zijn er weinig nieuwkomers of vluchtelingen die vanuit Ethiopië aankomen.

3.5.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

Hoewel sommige Ethiopiërs met partners uit andere culturen trouwen, gaat de voorkeur uit naar de eigen culturele afkomst, zo stellen de respondenten. Zoals een van hen stelt: *'Je hebt (anders) veel problemen: cultuurverschillen, huiselijke problemen zoals de behoefte aan een andere rolverdeling tussen de man en vrouw, misverstanden en andere gewoontes. Families die niet met elkaar kunnen opschieten of partners die met elkaars families niet overweg kunnen....'*

De Ethiopiërs die hier wonen, zoeken volgens de respondenten naar geborgenheid, een beetje van het 'oude' land, een stukje van de vertrouwde cultuur. Dit willen zij binnen hun eigen huis, dat in een vreemd land staat creëren. Een respondent stelt dat dit komt door polarisatie en segregatie in de samenleving, waarbij het huidige negatieve beeld van allochtonen bijdraagt aan de marginale situatie van de vluchtelingen. Hierdoor, vertelt een jonge respondent, durven de jonge vluchtelingen niet zo gauw een meisje dat in Nederland is opgegroeid, om haar hand te vragen. Ze zoeken een vrouw die niet 'zo mondig' is, zich niet 'zo dominant' gedraagt. Net als in het oude land waar vrouwen stiller en onderdaniger zijn. *'De Nederlandse cultuur maakt mensen te mondig! Zelfs als ze niet hier geboren zijn.'*

Hoe ouder je bent als je migreert of vlucht naar een ander land, vertellen de respondenten, des te moeilijker het is om te veranderen en aan te passen aan de nieuwe woonplek en in de nieuwe maatschappij. Als men ergens anders al gevormd is, zoek hij of zij naar anderen die hen begrijpen, zeker als het om iemand gaat waarmee het dagelijks leven gedeeld wordt.

De respondenten geven aan dat de partner (het gaat hier meestal om een meisje) meestal met behulp van de familie van de betrokkene in Ethiopië wordt gezocht. Soms zoeken ook vrouwen – waarbij het nooit onder deze naam gebeurt – geven de respondenten aan - een (nieuwe) partner in het herkomstland. Daarnaast worden ook vakantieliefdes in echtelijke relaties omgezet en nieuwe relaties in diasporalanden aangegaan. Dat laatste wordt in deze tijd vergemakkelijkt door nieuwe communicatiemiddelen als internet, e-mail en gratis chatprogramma's (zoals MSN Messenger en Paltalk). Gevraagd naar e-dating, schudden de respondenten allemaal hun hoofd: *'nee, nee, dat gebeurt niet.'*

Intra-culturele kloof

Echtscheidingen als resultaat van migratiehuwelijken zijn een bekend verschijnsel. *'De mensen die hier naar toe komen hebben allemaal erg hoge verwachtingen, helaas klopt dat niet altijd met de realiteit'*. De vrouwen uit Ethiopië willen niet alleen trouwen, ze willen ook hun leven veranderen, meer vrijheid verkrijgen. Het is dus wel belangrijk om een man te

vinden die aan die verwachtingen voldoet. Helaas is vaak de feitelijke situatie van de partner in Europa minder aantrekkelijk dan hoe hij dat in Ethiopië presenteert, of hoe de vrouw zich dat voorstelt. Hierdoor eindigen vele migratiehuwelijken in echtscheidingen. Ook de cultuurverschillen binnen de relatie, doordat de man zich al enigszins aan de Westerse levensstijl heeft aangepast, kunnen een probleem voor de partners worden.

3.5.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

De eerste vluchtelingen die als jongeren kwamen, waren na een aantal jaren gesetteld in Nederland, ze voelden zich veilig en konden zich ontwikkelen. Voor de meesten is dan de volgende stap: een vrouw zoeken om een gezin te stichten. Er wordt geconstateerd dat de huwelijksmigratie de laatste paar jaar is gegroeid, vroeger werd dat bijna niet waargenomen. *'Het is de leeftijd'* - vertellen de respondenten - *'Je wilt op een geven moment, zoals Nederlanders dat zeggen, dat huisje, boompje, beestje hebben. Als je situatie nagenoeg stabiel is, ben je klaar om te trouwen. Wat voor leven is dat in je eentje?! Het is normaal dat je een vrouw zoekt.'* Toch, stellen de respondenten, blijkt een vrouw moeilijk te vinden. De voorkeur gaat uit naar een Ethiopische meisje. Uit een goede familie met dezelfde waarden en normen en die de taal spreekt.

Cultuur, traditie en partnerkeuze

In Ethiopië zijn er ongeveer 80 verschillende stammen die van elkaar in taal, cultuur en gewoontes verschillen. De respondenten stellen dat mannen het liefste een partner van dezelfde stam kiezen, die ook dezelfde taal spreekt en leeft volgens dezelfde culturele gewoontes. Daarnaast staat de kuisheid van een meisje nog steeds hoog in het vaandel bij de oudere generatie en in Ethiopië zelf. De jongeren die hier wonen vertellen dat maagdelijkheid niet meer van zo'n groot belang is. Meisjes uit Ethiopië zijn dus vaker nog maagd dan meisjes hier, aldus de respondenten.

Volgens de respondenten is de rolverdeling thuis meestal traditioneel: de vrouw zorgt voor de huishoudelijke taken en de kinderen, waarbij de man soms helpt met koken, wat vaker in Nederland voorkomt dan in Ethiopië. Hoewel de man meestal de hoofdkostwinner is, is het geen uitzondering dat de vrouw ook een baan heeft.

Familie is belangrijk in de Ethiopische gemeenschap, geven de respondenten aan. Het is de norm dat je elkaar helpt, voor elkaar zorgt en elkaar ondersteunt. In materiële en niet-materiële zin. De familie bemiddelt ook vaak in het zoeken naar een partner en sluiten van het huwelijk. De huwelijksleeftijd is voor het meisje tussen 18 en 20 jaar en voor de jongen rond zijn 30ste. De respondenten signaleren dat de mensen van het platteland op een nog jongere leeftijd trouwen.

Er zijn twee dominante religies in Ethiopië: het Christendom en de Islam. Vroeger konden mensen van verschillende geloven gewoon met elkaar trouwen, er werd geen probleem van gemaakt. Tegenwoordig, merken alle respondenten op, is trouwen tussen twee religies minder eenvoudig. Toch geven de respondenten geen duidelijke voorkeur voor trouwen binnen of buiten het geloof. Ze geven aan dat dit een persoonlijke voorkeur is.

De tweede generatie

De tweede generatie, waarbij ook de jonge mensen die als kinderen naar Nederland zijn gekomen, zoekt vaak een partner binnen de Ethiopische gemeenschap met behulp van kennissen en vrienden. Toch is het volgens de respondenten niet ongewoon om een partner van een andere afkomst te kiezen. In de gemeenschap in Nederland wordt zo goed als geen gebruik meer gemaakt van familie als bemiddelaar, stellen de respondenten.

3.5.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Hoewel geen cijfers zijn genoemd, geven de respondenten aan dat migratiehuwelijken regelmatig voorkomen. Soms uit het herkomstland, soms uit de Ethiopische diaspora in Europa, of andere werelddelen. Over een toename of afname ervan gaven de respondenten geen eenduidig antwoord.

3.6. Soedanese gemeenschap

3.6.1 Profiel

De Soedanese gemeenschap in Nederland is vrij klein: het telt ongeveer 8.000 tot 9.000 mensen die verspreid over Nederland wonen. Miljoenen mensen zijn vanaf 2003 op de vlucht door de uitbraak van de burgeroorlog in de regio van Darfur.

3.6.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

'Elk mens heeft het recht om te trouwen met wie hij of zij wil.' begint de respondent haar verhaal over huwelijksmigratie binnen de Soedanese gemeenschap. Deze respondent vindt dat als men graag met iemand uit de eigen cultuur de rest van zijn leven wil delen, dit dus ook niet raar is. Het is alleen erg moeilijk om een partner vanuit het herkomstland te brengen. Men stuit op dit moment op harde wettelijke voorwaarden ten opzichte van migranten die naar Nederland willen komen, wat betreft de inburgeringseisen en de kosten van het proces. In deze kleine gemeenschap trouwen de meeste mensen in het herkomstland zelf. Grote problemen rond huwelijksmigratie signaleert zij niet.

Referenten en huwelijksmigranten

Volgens de respondent zoeken zowel de vrouwen als de mannen een partner in Soedan. De vrouwen gaan in de nieuwe relaties uit van liefde, omdat ze tijdens het bezoek aan het land iemand ontmoeten hadden, vertelt de respondent. De mannen hebben een veel prozaïscher aanpak; ze willen een partner vinden die aan een aantal voorwaarden voldoet en laten zich vaak door het uiterlijk leiden. *'Ze hoeven die vrouw niet eens te kennen! Ze zien een vrouw of een meisje op een trouwerij of zelfs op een dvd van een trouwerij en die willen ze. Via de familie of de vrienden maken ze de eerste toenadering. Vervolgens wordt het contact een poosje onderhouden via bijvoorbeeld Skype en na 6 maanden of een jaar gaat hij daar naar toe en ze gaan trouwen!'*

De referenten zijn meestal vluchtelingen die naar Nederland zijn gekomen als jongeren in de leeftijd tussen 20 en 25 jaar. Vervolgens hebben ze hier na een aantal jaren hun leven opgebouwd en zijn klaar om een gezin te stichten. De geschiedenis van de migratie van Soedanezen laat zien dat in eerste instantie vooral veel jonge, ongetrouwde mannen zijn gevlucht. Het is volgens de respondenten natuurlijk dat ze op een gegeven moment hun persoonlijke leven willen voortzetten. Een belangrijke reden deze jonge mannen waren gevlucht was namelijk schending van hun individuele vrijheden. Eenmaal in veiligheid willen ze een individuele aanvulling aan hun leven kunnen geven.

Volgens de respondent eindigen veel migratiehuwelijken in een grote teleurstelling. *'Veel mannen zijn niet eerlijk over hun situatie, ze vertellen allemaal mooie verhalen over een groot huis, goede baan, veel geld... en hier? Één kamer! En vaak ook een uitkering. Het is makkelijk om in Soedan de rijke man uit te hangen en bijna onmogelijk om zijn verhaal te controleren...'* De respondent vertelt dat de meeste vrouwen, die om vrijheid en niet uit liefde naar het buitenland verhuizen, worden teleurgesteld. Ze willen geluk en een beter leven vinden en wanneer ze dat niet gevonden hebben, blijven ze teleurgesteld achter in een

vreemd land. Zonder hun eigen familie, zonder iets om op terug te vallen en zonder de mogelijkheid om terug te gaan. Sommige vrouwen krijgen te maken met huiselijk geweld, met sociale isolatie, met armoede, kennen hun rechten niet en weten niet waar ze informatie moeten halen en wie ze kan helpen. Gelukkig, vertelt de respondent, worden deze verhalen steeds vaker gehoord, ook in Soedan en sommige families nemen voorzorgsmiddelen, zoals verifiëren van de huwelijkskandidaat of überhaupt geen aanzoeken aanvaarden van onbekende mannen. Volgens de respondent is behoefte aan informatiepakketten voor potentiële huwelijksmigranten, het liefs in de eigen taal, en voorlichting over rechten en handelingsopties in geval van huiselijke problemen in Nederland.

3.6.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

De culturele betekenis en de specifieke gedragscodes ten opzichte van het huwelijk zijn in Soedan, dat een groot land is, per regio verschillend, stelt de respondent. Over het algemeen is de familie belangrijk in het proces van de totstandkoming van het huwelijk. De familie (meestal de vader) van de jongen is diegene die de familie van het meisje om haar hand benadert. Ook de beoordeling van de partner wordt intern, binnen de familie, gedaan. Zijn opleiding, zijn baan en zijn familie worden onder de loep genomen.

Ook het geloof is niet onbelangrijk, vertelt de respondent. Soedan is verdeeld tussen moslims (ongeveer 65%) en christenen. Het is niet zo zeer belangrijk wat je gelooft, het is wel belangrijk dat je gelooft, dat je religieus bent. Het is een taboe en *not-done* om te zeggen dat je niet gelovig bent, volgens de respondent. Ondanks dat veel mensen niet praktiserend of niet gelovig zijn, wordt altijd voor de wereld de schijn opgehouden. De religieuze ceremonie van het huwelijk is een belangrijk punt in dat proces, zelfs wanneer de partners van verschillende geloven zijn. Dan is de man de '*drager van geloof*'. In Nederland speelt het geloof binnen de gemeenschap een wat geringere rol. Dat komt vooral doordat de vluchtelingen die hier gekomen zijn, juist zijn gevlucht voor de islamitische regering.

Het initiatief om een partner te zoeken komt volgens de respondent vaak uit de jongeren zelf, maar als de potentiële partner door de ouders niet wordt goedgekeurd, kan dat problemen veroorzaken. Het kind kan dan wel een eigen beslissing nemen, maar dat kan ook sociale isolatie betekenen en het verbreken van de familiebanden.

Scheidingen komen veel voor onder de gemeenschap in Nederland. Volgens de respondent klagen de mannen dat het komt doordat de vrouwen hier veel meer vrijheid hebben. De sociale controle die wel vrij sterk aanwezig is in Soedan, is in Nederlandse context veel zwakker. In Soedan zou een gescheiden vrouw teruggaan naar het familiehuis en daar moeten wonen. De vrouw mag daar namelijk niet alleen wonen. Ook is een echtscheiding in Soedan pas aanvaardbaar als er sprake is van zeer ernstige omstandigheden betreffende de echtgenoten.

De respondent vertelt dat de vrouwen in de Soedanese gemeenschap de '*draggers van de eer*' zijn. Het is wel toegestaan voor een jongen om een relatie te hebben voordat hij trouwt. Voor het meisje is dat absoluut uitgesloten. Het meisje moet de eer van de familie

beschermen en maagd blijven totdat ze trouwt. Hoe met deze problematiek wordt omgegaan verschilt per familie, aangezien er volgens de respondent meer en minder liberale families zijn die op verschillende manieren met deze traditie omgaan.

Volgens de respondent zoeken mensen een huwelijkspartner uit Soedan vanwege dezelfde cultuur. Dezelfde cultuur betekent voor hen dat je dezelfde sociaal-culturele codes hebt en dezelfde verbale en non-verbale communicatie. Vooral de eerste generatie, de oudere vluchtelingen, wil liever met een partner van dezelfde afkomst trouwen. De tweede generatie, de jongeren, beseffen dat er een culturele kloof tussen hen en de nieuwkomers bestaat. De zoon van de respondent heeft daarover de volgende mening: *'De mentaliteit daar is anders, de verhoudingen tussen de seksen (en de jongeren) zijn anders dan hier... Hier zijn de meiden bijvoorbeeld veel praktischer en de relatie is hierdoor veel gelijkwaardiger. Daar moet de man alles voor de vrouw doen, hier is dat makkelijker. Ze zijn met z'n tweetjes verantwoordelijk voor hun relatie, ze gaan dat met zijn tweetjes opbouwen, het huishouden samen doen, het geld verdienen en delen, et cetera...'*

De tweede generatie

De tweede generatie van Soedanese vluchtelingen groeit op tot volwassenen in Nederland en wil op de 'Nederlandse' manier relaties managen, stelt de respondent. Dat creëert weleens problemen en onbegrip tussen de twee generaties. Elke ouder wenst het liefst een van dezelfde origine partner voor hun dochter of zoon. Ouders proberen ook de kinderen op de bekende manier op te voeden, de cultureel-sociale codes door te geven en ze verwachten dit terug te zien in het gedrag van het kind. Maar de jongeren worden niet alleen beïnvloed door de ouders. Ook hun leefomgeving en vrienden beïnvloeden de leefstijl van de jongeren, aldus de respondent. Ze willen bij de jongeren van hun eigen leeftijd horen en doen wat zij doen. Dat resulteert vaak in 'stiekem gedoe'. Vooral als de ouders het 'westerse gedrag' duidelijk niet accepteren.

Ook in de Soedanese gemeenschap speelt roddel een rol, vertelt de respondent. Hoewel ze van mening is dat de ouders in de omgang met de tradities en vooral met betrekking tot de opvoeding van de jonge generatie veel opener en minder traditioneler zijn geworden dan in Soedan het geval was. Toch spreken sommige progressieve vrouwen als het hun opgroeiende, puberende kinderen betreft over teruggaan naar het herkomstland voor een aantal jaren of naar een ander, niet-westers land, zodat het kind de normen en waarden zoals zij ze kennen, kan leren. Deze moeders zijn bang dat het kind 'te vrij' wordt in Nederland en zijn culturele tradities vergeet, aldus de respondent.

3.6.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Hoewel het duidelijk voorkomt kan de respondent geen duidelijkheid geven over de omvang van huwelijksmigratie bij de Soedanese gemeenschap.

3.7. Iraanse gemeenschap

3.7.1 Profiel

De Iraanse gemeenschap is een van de grootste vluchtelingengroepen in Nederland. Er wonen ruim 30.000 Iraniërs in Nederland. De komst van de eerste Iraanse vluchtelingen was na de islamitische revolutie in Iran in 1979. Vanaf 2002 is een aanzienlijke daling van asiolverzoeken van Iraniërs in Nederland zichtbaar.

3.7.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

Referenten

De respondenten stellen dat het geringe aantal situaties waarbij vrouwen in het herkomstland gezocht worden, meestal de wat oudere, gescheiden mannen betreft. Ze hebben moeite met de Nederlandse levenswijze en hebben hierdoor moeite een Nederlandse vrouw als partner te vinden. De Nederlandse vrouwen zijn te dominant voor deze mannen.

Vaak trouwt een oudere man met een veel jonger meisje, namelijk rond haar 18^e. De reden dat zo een jong meisje akkoord gaat, is volgens de respondenten dat ze naar vrijheid verlangt en weg van Iran en de Iraanse dictatuur wil. De enige twee manieren (en niet alleen voor een vrouw) om dit te bereiken is of te gaan studeren in het buitenland of met iemand uit het buitenland te trouwen.

Huwelijksmigranten

Zoals aangegeven is Iran volgens de respondenten voor veel meisjes en vrouwen een 'gevangenis'. Hoewel veel vrouwen in Iran hoog zijn opgeleid kunnen ze hier weinig mee bereiken, aldus de respondenten. De soms traditionele ouders en het Iraanse regime staat dat in de weg. Migratiehuwelijken zijn daarom erg aantrekkelijk voor deze vrouwen. Om weg te vluchten gaan ze bijna op elk voorstel van een in Europa levende man in, vertellen de respondenten.

Het is volgens de respondenten een groot probleem dat mensen, letterlijk afgezonderd van de rest van de wereld, een incomplete en onwerkelijke voorstelling van Europa en van het Westen hebben. *'Ze hebben geen enkel idee hoe het is om hier te leven, hoe moeilijk men het kan hebben om de taal te leren, om werk te vinden, om in een andere cultuur te leven en dan ook nog te kampen hebben met discriminatie. Pas als ze migreren, zien ze dat niets aan de verwachting voldoet.'* beschrijft een respondent. Daarbij komt dat er vaak familiebanden verbroken, verloren of verslechterd raken, door de afstand, de hindernissen van de alledaagse communicatie of het gebrek aan de acceptatie van de familie betreffende het huwelijk. Wanneer op deze manier een meisje naar Europa komt, denkt ze voor de vrijheid te kiezen en een eigen leven en plotseling beseft ze dat ze van de ene gevangenis naar de andere verhuist. Ze hoopt na een aantal jaren een onafhankelijke verblijfsvergunning te krijgen, maar de weg er naar toe is vaak slopend, aldus de respondenten.

Intra-culturele kloof

Ook in de Iraanse gemeenschap zien de respondenten problemen optreden bij huwelijksmigratie door de intra-culturele kloof tussen de partners. Beide partners beseffen niet goed genoeg dat naarmate de tijd verstrijkt, ze ook zelf veranderen, zich verder ontwikkelen. Deze ontwikkeling loopt niet noodzakelijk parallel aan de culturele ontwikkeling in het herkomstland. Ook gebeurt het dat de referenten een beeld van het verleden hebben dat al lang niet meer klopt, aldus de respondenten. Ze willen zich aan dat beeld vastklampen, ze zoeken de illusie van vastigheid en stabiliteit dat het beeld van het verlaten land of de verlaten cultuur voor hen inhoudt.

De respondenten geven aan dat ook de taal die de twee mensen van dezelfde afkomst spreken, verandert. Taal is, net als cultuur, een organisch verschijnsel, het verandert en evolueert samen met mensen en de wereld. Het kan communicatieproblemen en misverstanden in het huwelijk brengen. Het is niet ongewoon dat de verschillende verwachtingen (van beide kanten) jarenlang niet worden uitgesproken en psychische problemen bij de partners veroorzaken.

Er komen veel scheidingen voor onder Iraniërs, wat volgens de respondenten een geaccepteerde zaak is. Een respondent verklaart dit op de volgende manier: *'De man die vlucht verliest opeens in het nieuwe land zijn status. Daar kan hij erg slecht tegen. In Iran is hij bezig met de politiek, acties, idealen en nadat hij gevlucht is, draagt hij deze idealen met zich mee. Eens aangekomen en nog steeds vol van deze politieke idealen wil hij hetzelfde werk en leven voortzetten maar dat blijkt (bijna) onmogelijk. Hierdoor heeft hij moeite met zich aanpassen aan de nieuwe situatie, met het omschakelen, het voelt alsof hij alles verloren heeft, inclusief zijn identiteit die tot nu toe zo duidelijk omgeschreven was. Hij verliest zijn doel. De vrouwen, daarentegen, zijn juist heel flexibel ingesteld. Ze passen zich bijna onmiddellijk aan de nieuwe situatie, mochten eerst weinig, nu veel meer. Ze pakken het heel praktisch aan.'* Dit is ook een van de belangrijkste redenen, volgens de respondent, dat er zo veel scheidingen in de Iraanse gemeenschap voorkomen.

3.7.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

Cultuur, traditie en partnerkeuze

De respondenten vertellen dat in het huidige Iran de regels en gebruiken van de Islam met alle aspecten van de samenleving zijn verweven. De vrouw is ondergeschikt aan de man en is verplicht om buitenshuis te allen tijde een sluier te dragen. Op gebieden als onderwijs en sport zijn de seksen streng gescheiden. Vrouwen zijn uitgesloten van rechterlijke, religieuze en militaire functies. In Nederland zijn de meeste Iraanse vluchtelingen veelal goed opgeleid, gewend aan de moderne levensstijl en afkomstig uit de steden.

Moderniteit onder Iraniërs gaat vaak gepaard met uiterlijke kenmerken: zoals een modern ingericht huis en moderne kleding, vertelt een respondent. Toch is thuis de rolverdeling tussen partners vaak echt klassiek. Zij stelt dat er zeer conservatieve tot zeer moderne Iraniërs in Nederland leven. Volgens de respondent zoeken vooral traditionele Iraniërs een partner in Iran, de moderne Iraniërs niet. Via familie en vrienden worden dan vrouwen in Iran gezocht om ze vervolgens naar Europa te laten brengen en te kijken of het wat wordt.

De reden waarom partners in het herkomstland worden gezocht heeft volgens de respondenten soms, hoewel zeer weinig en alleen in de zeer traditionele families, te maken met maagdelijkheid van de partner of met de wens neef-nicht huwelijken af te sluiten om de familiebanden te versterken. Dat men binnen de familie trouwt is gangbaar onder de oudere generatie. De jongeren vinden het maar raar.

De tweede generatie

De jongeren hebben meestal helemaal geen moeite met andere culturen om te gaan of relaties aan te gaan. Het belangrijkste is een goede opleiding, verder zijn deze jongeren vrij opgevoed en mogen ze eigen relationele keuzes maken. Ook het geloof speelt vrijwel geen rol in de onderlinge relationele verhoudingen, wel wordt de naleving van de Iraanse tradities als belangrijk beschouwd. Het gaat dan meestal om de feestdagen, het eten en de manier van uitvoeren van sommige aangelegenheden, zoals bijvoorbeeld de huwelijksvoltrekking en -feest. De jonge generatie wordt geacht om deze feestelijke tradities met zich mee te nemen in het leven. Het bewaren van het culturele erfgoed staat hierbij centraal.

De tweede generatie Iraniërs in Nederland voelt zich niet zo erg verbonden met Iran. Een respondent kent maar één verhaal over een relatie tussen een Iraanse jongen die in Nederland opgegroeid was en een meisje uit Iran. Het was puur vakantieliefde. De jongere generatie zoekt wel vaak een vrouw buiten de grenzen, niet in het herkomstland, maar in de Iraanse diaspora. Veel jongeren zoeken hun partner internationaal: met behulp van Internet willen ze een liefde vinden.

3.7.4 Omvang van huwelijksmigratie ('hoeveel')

Huwelijksmigratie uit het land van herkomst komt vrijwel alleen voor bij de oudere groepen mannen, volgens de respondenten. Wel komt huwelijksmigratie uit andere Europese landen regelmatig voor bij de jongere generatie, stellen zij.

3.8 Bosnische gemeenschap

3.8.1 Profiel

In de jaren negentig kwamen Bosnische vluchtelingen als gevolg van de burgeroorlogen in het uiteenvallende Joegoslavië naar Nederland. Velen ontvingen aanvankelijk alleen een 'ontheemdenstatus' omdat men dacht dat zij zouden terugkeren wanneer de oorlog in hun land voorbij was. In het grootste aantal gevallen gebeurde dat echter niet. Na vele jaren kregen ze toch een asielstatus en uiteindelijk een permanente verblijfsvergunning. De Bosnische gemeenschap in Nederland telt ruim 30.000 vluchtelingen en is de grootste groep onder de ex-Joegoslavische vluchtelingen. De Bosnische vluchtelingen wonen redelijk verspreid in Nederland waarbij geen sprake is van grootstedelijke concentratie. Aangezien aan de grondslag van de burgeroorlog in Voormalig Joegoslavië het etnische conflict lag, werden de Bosniërs meer bewust van hun cultuur en etniciteit, wat de organisatievorming in Nederland, maar ook wereldwijd, bevorderde. De verschillende culturele activiteiten van Bosnische diaspora richten zich op de versterking en erkenning van de positie van Bosniërs als volk met een eigen land.

3.8.2 Realiteit van huwelijksmigratie ('wat')

Bosniërs gaan volgens de respondenten een stuk makkelijker op in de Nederlandse samenleving dan veel andere vluchtelingengroepen. Ze zijn de taal goed machtig, zijn actief op de arbeidsmarkt en (vooral de tweede generatie) sluiten regelmatig gemengde huwelijken met autochtone Nederlanders. Toch, vertelt een respondent, is ook binnen de Bosnische gemeenschap sprake van huwelijksmigratie. Er wordt door deze jonge respondent vooral naar de generatie verwezen die ooit als kinderen tijdens de burgeroorlog naar Nederland kwam. Deze nu jong volwassenen zijn in de leeftijd van 25-30 jaar en op zoek naar een partner.

In vergelijking met de andere hier beschreven gemeenschappen worden de Bosnische huwelijken niet met behulp van families afgesloten. Volgens de respondenten wordt ook absoluut niet getrouwd binnen de familie, het is zelfs verboden. De familie van de jongeren, hoewel een belangrijk actor in de culturele opvoeding, speelt vaak alleen een bijrol in het huwelijksgedrag van de kinderen.

De respondenten vertellen dat gezien de herkomstgebieden nu redelijk rustig zijn, veel jonge Bosniërs daar op vakantie en op familiebezoek gaan. Dezelfde oorsprong en cultuur, maar ook het onbevangen vakantiegevoel, spelen zeker een rol in het feit dat velen terug komen naar Nederland tot hun oren verliefd op een meisje of jongen in het land van hun voorouders. Omdat de Bosnische jongeren ook zeer actief zijn in de Bosnische diaspora leiden deze vakantieliefdes vaak tot migratiehuwelijken, aldus de respondenten.

3.8.3 Drijfveren achter het huwelijksgedrag ('waarom')

Alhoewel de Bosnische cultuur iets is om te koesteren en trots op te zijn, aldus de respondenten, richt de jonge generatie Bosniërs zich niet vanzelfsprekend op het zoeken

naar een Bosnische partner. De respondent benadrukt dat weinig jongeren echt een voorkeur hebben voor een Nederlandse partner of een Bosnische partner. *'Het gaat om de persoonlijke klik. Het belangrijkste is dat hij open minded is! En dat hij goed opgeleid is. Een goede opleiding bepaalt jouw sociale netwerken en dit helpt ook de juiste partner te vinden, iemand die op dezelfde niveau als jij zit. Het gaat om persoonlijkheid, doel in het leven, hoe hij in het leven staat, ambitie!!'* aldus een van de respondenten. De respondenten stellen dus dat verliefdheid belangrijker is in de partnerkeuze dan cultuur en traditie.

3.8.4 Omvang van huwelijksmigratie

De respondenten vinden het moeilijk in te schatten hoe groot het verschijnsel is. Het lijkt geen extreme vormen aan te nemen. Veel Bosniërs trouwen met autochtone Nederlanders of binnen de Bosnische gemeenschap in Nederland of met andere nationaliteiten, aldus de respondenten. In de beleving van de respondenten is het fenomeen wel zichtbaar maar niet omvangrijk.

4 Conclusie

Op de vraag wat de aard en omvang is van huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen in Nederland is zoals voorzien geen eenduidig antwoord te geven. In iedere gemeenschap spelen andere motieven een rol en worden verschillende schattingen gemaakt over de omvang. Toch is duidelijk dat het een levend en reëel fenomeen is onder vluchtelingengroepen in Nederland. Daarnaast is er een aantal belangrijke punten uit de analyse te halen. Deze betreffen de intra-culturele kloof tussen huwelijkspartners, de problematiek over nieuwkomers en AZC-meisjes en het verband met cultuur gerelateerde problematieken zoals eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking.

Allereerst is opvallend dat er bij vrijwel alle groepen sprake is van een intra-culturele kloof tussen de huwelijkspartners. We zien dat sommige vluchtelingen graag trouwen met een partner uit het herkomstland of ten minste uit een diasporaland uit de hoop een 'bewaarder' van de cultuur te trouwen. Maar in de praktijk blijkt de culturele afstand tussen beide huwelijkspartners groter dan verwacht. De betreffende vluchteling is na de vlucht veranderd, maar ook de cultuur in het land van herkomst is verder ontwikkeld. Daarnaast is een belangrijk motief voor huwelijkspartners uit de landen van herkomst om de onvrijheden daar te ontvluchten. Deze partner verwacht juist zich beter te kunnen ontplooien en vrijheden die hij of zij elders niet heeft, te ontwikkelen.

De verwachtingen en realiteit stroken dus niet met elkaar waardoor spanningen in veel huwelijken ontstaan. Meerdere respondenten gaven aan dat hierop voorlichtingsactiviteiten zouden moeten worden georganiseerd, zodat de wederzijdse verwachtingen op elkaar aansluiten en op realistische gronden een partnerkeuze kan worden gemaakt.

Het tweede punt betreft de nieuwkomers en de 'AZC-meisjes'. Dit is wat ons betreft een zorgwekkende ontwikkeling. Meisjes die nog niet zelfredzaam zijn in de Nederlandse samenleving, worden met opzet gekozen door Afghaanse en Somalische mannen, omdat deze meisjes 'schoon', volzaam en traditioneel zouden zijn. Bovendien is het voor deze mannen makkelijker een meisje dat nog in een AZC zit of pas net een status heeft uit te zoeken, dan op zoek te moeten in het herkomstland.

De zoektocht naar geschikte huwelijkskandidaten is daarmee een zeer eenzijdige gebeurtenis, waarbij de betreffende huwelijkspartners in een duidelijke afhankelijkheidspositie terecht komen. Zowel het meisje als de familie die instemt met het huwelijk kunnen niet overzien welke gevolgen deze huwelijken kunnen hebben voor het meisje. Zoals veel respondenten aangaven is van belang dat niet alleen een mentaliteitsverandering plaats vindt in de gemeenschappen over deze motivatie van partnerkeuze, maar ook dat stevige monitoring op de ontwikkeling van jonge vrouwelijke huwelijkspartners nodig is, zoals in hoeverre de inburgeringcursus wordt gehaald, de vrouw werkt en maatschappelijk zelfredzaam is.

Ten slotte laten veel van de illustrerende verhalen duidelijk zien waar de verbanden zitten met cultuur gerelateerde problemen, zoals eengerelateerd geweld. Zoals veel kaders van de deelnemende vluchtelingenorganisaties aangaven bij de signalering van huwelijksmigratie,

is bij de meeste vluchtelingengroepen een direct verband tussen huwelijksmigratie en het zelfbeschikkingsrecht of hang naar culturele tradities zichtbaar. Juist de groepen die opzoek zijn naar 'bewaarders' van de cultuur zijn de groepen die andere culturele tradities rond specifieke rolverdelingen van man en vrouw en het behoud hiervan willen handhaven. Het zelfbeschikkingsrecht van jongeren, vrouwen of mannen speelt bij deze groepen een ondergeschikte rol aan het behoud van het cultureel erfgoed en een ieder die zich daar tegen verzet schendt de collectieve eer. Zoals vrouwen en meisjes die zich verzetten tegen tradities als vrouwelijke genitale verminking, mensen die verliefd worden op iemand van de eigen sekse of vrouwen die zich niet aanpassen aan de heersende norm.

Uiteraard is behoud van cultuur en versterken van de familiebanden niet de enige motivatie om te trouwen met een partner uit het herkomstland, zoals ook onze Bosnische respondent duidelijk aangaf. Spontane vakantieliefdes, maar ook een gedeeld verleden en geborgenheid spelen een grote rol. Toch is het juist de andere motivatie die onder het voetlicht gehouden dient te worden, aangezien hier rechten van mensen geschonden kunnen worden.

Om bovenstaande aan te kunnen pakken is uit dit onderzoek eveneens duidelijk geworden dat wet- en regelgeving te weinig invloed heeft op het huwelijksgedrag van mensen: er zullen altijd methoden worden gevonden om met de 'geschikte' partner te kunnen trouwen. De respondenten gaven daarom aan dat juist zou moeten worden geïnvesteerd in mentaliteitsverandering over de geschiktheid van een partner. Het vasthouden aan de oude culturele normen en waarden en de daarbij behorende ideaalbeelden van de geschikte man of vrouw beperkt zowel referenten als huwelijksmigranten in hun ontwikkeling en participatie in de Nederlandse samenleving.

Binnen ons huidige Changemakersprogramma staat de emancipatie en het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen, mannen en jongeren centraal. De mentaliteit die ten grondslag ligt aan eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminking en homofobie wordt door getrainde kaders, de Changemakers, aan de kaak gesteld. Hetgeen een verschuiving in denken en doen van binnenuit de gemeenschappen veroorzaakt. Mentaliteitsverandering over partnerkeuze, daar waar het de emancipatie en het zelfbeschikkingsrecht van vluchtelingen belemmert, is een logische uitbreiding van dit programma.

Literatuur

Berry, J. W. e.a. (2007) *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: University Press.

Bronkhorst, D. (1990) *Een tijd van komen. De geschiedenis van vluchtelingen in Nederland*. Amsterdam: Federatie VON/ Uitgeverij Jan Mets.

Eastwick, P. W. e.a. (2006) Is traditional gender ideology associated with sex-typed mate preferences? A test in nine nations. *Sex Roles* (54) pp. 609-614.

Ghidei Biidu, D. (1995) *Door het oog van de naald. Een commentaar op de praktijk van de asielprocedure*. Utrecht: Greber/Isis.

Giddens, A. (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Gowricharn, R. (2002) *Het omstreden paradijs. Over multiculturaliteit en sociale cohesie*. Utrecht: FORUM, oratie Universiteit van Tilburg.

Gowricharn, R. (2004) 'De Duurzaamheid van het Transnationalisme: De Tweede Generatie Hindostanen in Nederland'. *Migrantenstudies* (20) pp. 252-268.

Hooghiemstra, E. (2003) *Trouwen over de grens*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Koning, de, M. & Bartels, E. (2005) *Over het huwelijk gesproken: partnerkeuze en gedwongen huwelijken onder Marokkaanse, Turkse en Hindostaanse Nederlanders*. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.

Marinelli, V. (2001) *Nieuwe groepen: een verkenning*. Afdeling Verkenning en Strategie. Utrecht: FORUM.

Nicolaas, H. e.a. (2010) 'Demografie van (niet-westerse) allochtonen in Nederland' In: *CBS Bevolkingstrends. Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland (58) 4e kwartaal 2010*, pp. 22-34.

Sijses, B. (2003) *Het importhuwelijk: dilemma's en oplossingen*. Utrecht: FORUM.

Sluiter, N. en Linden, F. van der (2010) 'Verhuisgedrag van vluchtelingen' In: *CBS Bevolkingstrends. Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland (58) 1e kwartaal 2010*, pp. 28-31.

Storms, O. en Bartels E. (2008) *De keuze van een huwelijkspartner. Een studie naar partnerkeuze onder groepen Amsterdammers*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Huwelijksmigratie onder vluchtelingengroepen in Nederland

Tillaart, H. van den e.a. (2000) *Nieuwe etnische groepen in Nederland, een onderzoek onder vluchtelingen en statushouders uit Afghanistan, Ethiopië en Eritrea, Iran, Somalië en Vietnam*. Nijmegen: ITS.

Van Huis, M. (2007) 'Partnerkeuze van allochtonen'. In: *CBS Bevolkingstrends. Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland (55) 4e kwartaal 2007*, pp. 25-31.

Willigen, L.H.M. van en Hondius, A.J.K. (1992) *Vluchtelingen en gezondheid. Deel I. Theoretische beschouwingen*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Bijlage 1

Interview- en focusvragen

Algemene introductie

Volgmigratie (dus gezinsvorming en gezinshereniging) is de laatste tijd niet weg te slaan uit de media. Vooral huwelijksmigratie als migratiekanaal is een hot item de laatste maanden en een aanhoudend debatonderwerp in het politieke landschap. In tegenstelling tot de ruime aandacht in de media, werd er slechts weinig wetenschappelijk onderzoek verricht naar gezinsvorming migratie. Tot op dit moment werden verschillende onderzoeken uitgevoerd, met hoofdzakelijk een focus op de klassieke migrantengroepen vanuit voormalige arbeidsmigratielanden (Turkije en Marokko). Tegelijkertijd zijn de vluchtelingengemeenschappen in deze onderzoeken onderbelicht, waarbij de gegevens ontbreken. Om de feitelijke situatie te schetsen, is het nodig dat we de vluchtelingen zelf aan het woord laten om op deze manier een beter zicht krijgen op de huwelijksmigratie binnen verschillende vluchtelingengroepen.

De bedoeling van de interviews is inzicht krijgen in de door ons beoogde doelgroepen met betrekking tot het onderwerp van het huwelijksmigratie. Via dit interview met u als een lid van de specifieke gemeenschap, die van dichtbij te maken heeft met huwelijksmigranten uit de herkomst- en de diasporas in andere migratielanden. Met dit gesprek kunt u enorm bijdragen tot het onderzoek, waarvoor we u oprecht dankbaar zijn. We hebben een aantal vragen, zodat we een zicht krijgen op het profiel en de situatie van de beoogde groepen. Verder kunt u natuurlijk vertellen over uw ervaringen, opinie, alles wat u relevant acht voor dit onderzoek. Het interview duurt tussen één en twee uur.

De hoofdvraag

Wat is de aard en omvang van huwelijksmigratie (gezinsvorming) binnen vluchtelingengemeenschappen?

Interviewvragen

Profiel respondent (*niet noodzakelijk aan het begin van interview*):

- Naam respondent:
- Geslacht:
- Leeftijd:
- Geboorteplaats/land:
- Moedertaal:
- Nationaliteit:
- Geloof:
- Hoe lang woon u al in Nederland?
- Woonplaats:
- Burgerlijke staat:
- Wanneer getrouwd: met iemand uit eigen cultuur/herkomstland of autochtoon?:

Wat (probleemstelling):

- Wat kunt u mij vertellen over de situatie met huwelijksmigratie binnen uw gemeenschap (binnen de laatste jaren)?
- Wat zijn de voornaamste problemen/obstakels waarmee deze mensen geconfronteerd worden?
- Is de situatie in de laatste jaren veranderd of is het een bekende verschijnsel?
- Is het onderwerp pas recent onder de aandacht, of is het al langer besproken problematiek? Waarom? (*DOORVRAGEN*)

Referenten

- Zijn er specifieke problemen of issues te onderscheiden tussen verschillende subgroepen binnen uw gemeenschap? Wat valt er te vertellen over de verschillen tussen problematiek van:
 - mannen en vrouwen (worden bruiden of bruidegoms in herkomstland gezocht?),
 - eerste en tweede generatie (is het meer de problematiek van eerste of de tweede generatie?)
- Zijn de traditie en/of familiere banden belangrijke factoren in de families waar men een partner zoekt in het herkomstland (zijn dat mensen die de tradities willen naleven of familiebanden als heel belangrijk vinden die in het herkomstland een partner zoeken)? Kunt u hierover iets meer vertellen?
- Heeft u er een zicht op of het vooral om mannen of vrouwen gaat?
- Zijn ze hoog of laag opgeleid?
- Speelt religie en/of etniciteit een rol, op wat voor manier en in welke mate?
- Valt er iets over hun positie op de arbeidsmarkt(status) te vertellen?
- Wat is de gemiddelde huwelijksleeftijd voor vrouwen/mannen in je gemeenschap? Is dat anders in uw gemeenschap in Nederland en in uw herkomstland?
- Hoe oud zijn de referenten ongeveer? Is er een verschil in leeftijd tussen referenten mannen en referenten vrouwen?

(*VOORBEELDEN*)

Huwelijksmigranten

- Zijn de traditie, geloof en/of familiere banden belangrijke factoren in de families waar de huwelijksmigranten vandaan komen?
- Heeft u er een zicht op of het vooral om mannen of vrouwen gaat? Valt iets specifiek over deze mannen/vrouwen te vertellen?
- Zijn ze hoog of laag opgeleid?
- Heeft u een zicht op de positie (socio-economisch) van de huwelijksmigrant in het land van herkomst?
- Heeft u een zicht op de werksituatie van de huwelijksmigrant/ de positie op de arbeidsmarkt?
- Zijn de huwelijksmigranten in hun geboorteland gevestigd vaker in de stad of op het platteland?
- Waar komen de huwelijksmigranten vandaan: vanuit het herkomstland of vanuit een eigen diaspora gevestigd in een andere (bijv. Europees) migratieland? Zijn dat een ander 'type' mensen, zijn er verschillen om op te merken?

Referent + huwelijksmigrant

- Valt er iets te zeggen over het type huwelijksmigrant per type referent?
- Heeft u een zicht op de geloofsovertuiging van de huwelijksmigranten en referenten? Is dat een belangrijk onderwerp in het huwelijk? Waarom? (doorvragen)
- Kunt u wat meer vertellen over de opleidingsniveau van de huwelijksmigrant en van de in Nederland gevestigde persoon?
- Denkt u dat de verwachtingen van de huwelijksmigrant zijn vervuld? Wat kunt u zeggen over de verwachtingen van de huwelijksmigrant versus de realiteit?
- Kunt u iets vertellen over de sociale inbedding van de betreffende huwelijksmigranten? Heeft men veel sociale contacten of leeft men eerder geïsoleerd? Met wie heeft men vooral contact (familie, vrienden, burens, collega's, ouders van klasgenootjes, leerkrachten, enz.)? Doet men aan sociaal-culturele activiteiten? Indien ja, welke?
- Indien leeftijdsverschil tussen partners: Is het leeftijdsverschil (g)een probleem?
- Is er een verschil is tussen mannen en vrouwen in de mate waarin zij een huwelijkspartner prefereren die traditioneel ofwel modern is?

Waarom (motivatie):

- Wat zijn de redenen/motivatie voor huwelijksmigratie? Waarom zoeken gevestigde in Nederland vluchtelingen een bruid/bruidegom in eigen herkomstland?
- Wat voor redenen hebben de vrouwen/mannen in uw herkomstland om buiten de grenzen te trouwen? (*DOORVRAGEN*)
- Waarom denk u dat de mannen/vrouwen uit jouw gemeenschap met iemand binnen de eigen gemeenschap (herkomstland of diaspora) trouwen? Zijn er andere motieven te benoemen als men een partner binnen de eigen diaspora in een Europese/Westerse migratieland zoekt?
- Kun je nog andere redenen, manieren benoemen voor het trouwen met iemand uit het herkomstland? (*VOORBEELDEN*)
- Verschillen deze motieven voor de diverse subgroepen?:
 - eerste en tweede generatie:
 - mannen en vrouwen:
 - hoog en laagopgeleiden:
 - stads- en plattelandbewoners:
 - diegenen die het geloof en tradities belangrijk vinden en diegenen die liever meer 'moderne' levenswijze prefereren?
 - andere subgroepenverschillen?:
 - Op welke manier? (*DOORVRAGEN*)

Factoren van invloed op de partnerkeuze (achtergrondinformatie): Persoonlijke voorkeuren/Directe omgeving/Wijdere omgeving *(zie de diagram aan het eind van de document)

Wijdere omgeving

- Is een huwelijk een belangrijk gebeurtenis in uw gemeenschap? Kunt u wat vertellen over het belang en de betekenis van een huwelijk in uw gemeenschap/herkomstland?
- Kunt u iets vertellen over vrouwen in uw gemeenschap, wat is hun positie in vergelijking met mannen? Verschilt dat tussen de vrouwen (in uw gemeenschap) in Nederland en de vrouwen in uw herkomstland?

- Hoe kijkt men (gemeenschap, familie, vrienden) in uw cultuur aan ten opzichte van een ongetrouwde vrouw/ een weduwe? Hoe kijkt men aan ten opzichte van een ongetrouwde man/ een weduwnaar?
- Hoe kijkt men in je herkomstland ten opzichte van migratie naar een Europese land? Wordt dat als een (belangrijk) reden genoemd om wel/niet te trouwen buiten de grenzen?

Directe omgeving

- Wat is belangrijk bij het kiezen van een partner? Wat is nog meer belangrijk in het maken van een keuze voor een partner? Op welke manier komen de huwelijken tot stand? Wie initieert normaliter het voorbereiding tot het huwelijk en wie heeft het laatste woord in de beslissing?
- Wat voor betekenis heeft (hoe belangrijk is) geloof/cultuur/familie tradities/sociaal-economische status (opleiding, economische en maatschappelijke status, positie op de arbeidsmarkt) in het proces van partnerkeuze? Wat voor rol speelt familie/traditie/cultuur/religie/economische redenen in het totstandkoming van een huwelijk?
- Beeld van de potentiële partner in uw gemeenschap:
 - Wat is het beeld van in Nederland geboren/opgevoed mannen/vrouwen ?
 - Wat is het beeld van de in uw herkomstland geboren mannen/vrouwen?Is het de reden dat er in buitenland/herkomstland naar een partner gezocht wordt?
- Hoe kijkt men (vrienden, familie, overheid) in uw gemeenschap aan ten opzichte van het trouwen met een partner uit een andere cultuur/ethniciteit/nationaliteit? Wordt dit wel/niet aanvaard? Is er verschil tussen mannen en vrouwen (als man/vrouw trouwt met een andere cultuur)? Is er verschil tussen de mening van de eerste en tweede generatie? Zo ja, wat voor verschil? Is er verschil tussen de denkpatronen binnen uw gemeenschap in Nederland en in uw herkomstland?
- Verkieszen mensen uit uw gemeenschap een huwelijk met een Nederlandse man/vrouw of met iemand van eigen origine (herkomstland of diaspora?)? Is het anders voor andere culturen/nationaliteiten/ethniciteiten?
- Welke belangrijke verschillen bestaan er tussen de partners uit Nederland en uit het herkomstland? Met verschillen bedoelen we verschillen in taal, leeftijd, religie, culturele verschillen, tradities? Hoe wordt met deze verschillen omgegaan? Zorgen deze verschillen soms voor problemen? Welke?

Persoonlijke voorkeuren

- Waarom denkt u dat een huwelijk met een autochtone man/vrouw beter/ minder goed is dan een huwelijk met een eigen origine man/vrouw?
- Hoe is de rolverdeling thuis bij de familie van deze die een partner in de herkomstland zoeken? Wie doet wat (traditionele of moderne rolverdeling)?
- Heeft de huissituatie waar de tradities belangrijk een dergelijke invloed dat de mannen/vrouwen liever iemand uit het herkomstland als partner willen?
 - Is dat anders voor mannen en vrouwen?
 - Voor eerste en tweede generatie?
- Wat voor rol speelt liefde (individuele keuze)?
- Wat voor rol speelt leeftijd in het keuze? En andere (uiterlijke en culturele) kenmerken?

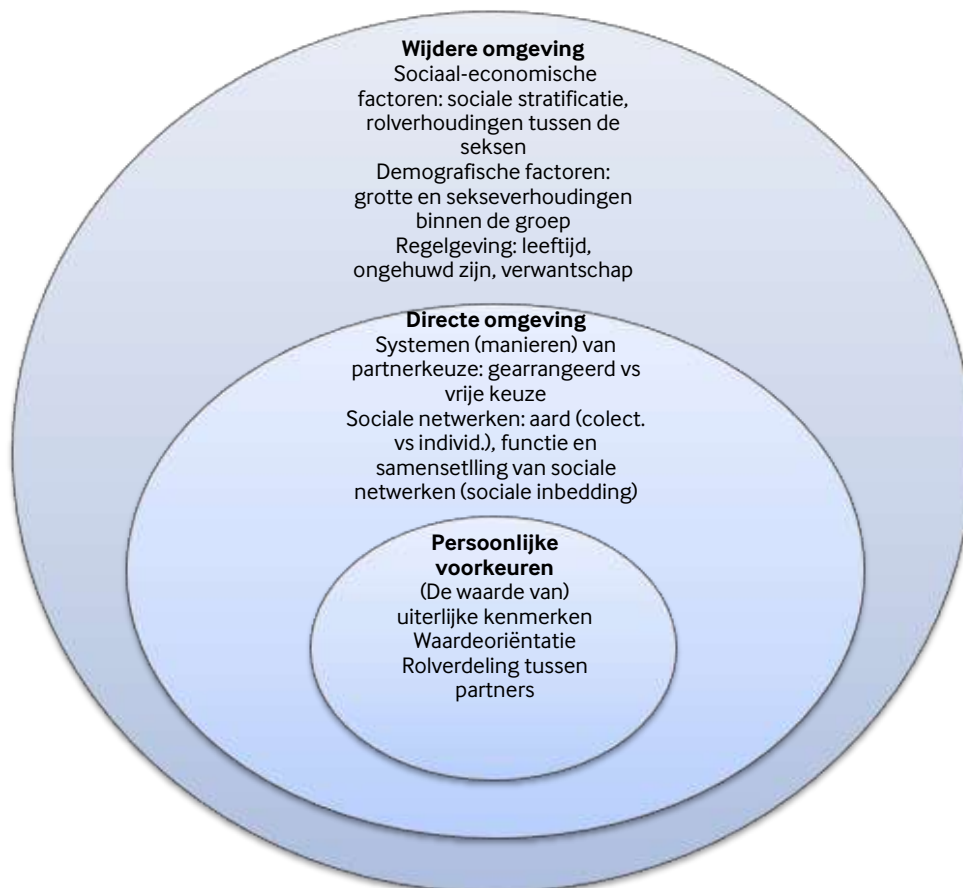
- Kunnen de huwelijkspartners zelf beslissen met wie gaan ze trouwen?
- Mogen de jongeren/partners het huwelijk weigeren?
- Wat gebeurt als één van/beide weigeren om te trouwen? (DOORVRAGEN)

Hoeveel (omvang):

- Heeft u enige zicht op hoeveel mensen (schatting omvang/percentage) binnen uw gemeenschap kiezen voor een bruid/bruidegom binnen het eigen herkomstland of diaspora? Is dit een zeer gangbare situatie in uw gemeenschap of gebeurt het zelden?
- Heeft u het gevoel dat deze verschijnsel aan het groeien is of juist aan het afnemen? Is er verschil per diverse groepen (generaties, verschillende niveaus van sociaal-economische status, mate van traditionaliteit)

Afronding/ toeleiding tot nieuwe, met het onderwerp bekende respondenten

- Kunt u advies geven over het bereiken van respondenten die met het onderwerp veel ervaring hebben/ veel van weten voor deelname aan een interview? Welke (andere) thema's moeten volgens u zeker aan bod komen in een interview met een andere respondent?

Schematische weergave factoren van invloed op de partnerkeuze volgens Hooghiemstra (2003)